

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Matti Järvi

Kansalaisjournalismi liberaalissa demokratiassa
Yhteiskuntakäsityksen ja tavoitteiden tarkastelua

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma
Vaasa 2010

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Vieraantuneisuus ja epäusko, yhteiskunnallinen ja journalistinen ongelma	5
1.2 "Sama laki leijonalle ja härälle"	8
1.2.1 Rawls ja liberaalin moneuden demokratia	10
1.2.2 Kollektivismi	15
1.2.3 Individualismi	21
1.2.4 Havaintoja kollektivismiin ja individualismin dialektiikasta	24
2 KANSALAIJSJOURNALISMI OSANA JOURNALISMIA JA JULKISUUTTA	27
2.1 Kansalaisjournalismin pääperiaatteet	27
2.2 Kansalaisjournalismi ja journalismi	31
2.3 Kansalaisjournalismin yleisösuhte	35
2.4 Kansalaisjournalismi kannanottajana	39
3 KANSALAIJSJOURNALISMI OSANA DEMOKRATIAA	44
3.1 Suoraa, populistista demokratiaa	44
3.2 Kommunitarismien juuret ja lupaus	50
3.3 "Yhteisöt eivät ole yleisöjä"	58
3.4 Rousseau'n paluu	61
4 KANSALAIJSJOURNALISMI JA SUOMALAINEN YHTEISKUNTA	67
4.1 Tie erilleen	67
4.2 Kansalaisjournalismin yhteiskunnalliset mahdollisuudet	71
4.3 Potentiaalisia teemaprojekteja	74
4.3.1 Paikallinen kuntaliitoskeskustelu	75
4.3.2 Valtakunnallinen maahanmuuttokeskustelu	79
4.4 Pois demokratian kriisistä	82
4.5 Vielä kerran: deliberaatiota ja demokratiaa	85

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Matti Järvi
Pro gradu -tutkielma:	Kansalaisjournalismi liberaalissa demokratiassa Yhteiskuntakäsityksen ja tavoitteiden tarkastelua
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2010
Työn ohjaaja:	Tarmo Malmberg

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessa tarkastellaan kansalaisjournalismin suhdetta vallitsevaan yhteiskuntaan, sekä sen tavoitteita vaikuttaa yleisöönsä. Se perustuu kansalaisjournalismia koskevien akateemisten teosten ja artikkeleiden analysointiin ja havaintojen vertailuun suomalaiseen yhteiskuntaan. Tässä kansalaisjournalismilla tarkoitetaan 1980–1990 –lukujen taitteessa Yhdysvalloissa syntynyttä journalismin muotoa, joka pyrkii aktivoimaan yleisöään passiivisesta joukkoviestinnän kuluttamisesta kohti aktiivista, poliittista kansalaisuutta.

Tarkastelen kansalaisjournalismiteoriaa yhteiskunnallisen kollektivismin ja individualismin dialektiikkana. Pyrin osoittamaan, että kansalaisjournalismiteoria lähenee kollektivismia: joukko- ja yhteisönäkökantaa puolustavaa yhteiskuntakäsitystä. Osoitan, että kansalaisjournalismin tulokulma ei ole yhtenevä kommunitarismien, etenkin Yhdysvalloissa suosittujen kollektivistisen yhteiskuntafilosofian, kanssa. Kansalaisjournalismi ei jaa samanlaista käsitystä yhteisöllisyydestä kuin kommunitarismi. Tämän sijaan kansalaisjournalismin yhteiskuntakäsitys muistuttaa Jean-Jacques Rousseau'n kansalaisten yleistähtoon pohjaavaa yhteiskuntasopimusta. Pyrin osoittamaan yleistähtäytävyyden vertaamalla kansalaisjournalismin tavoitteita deliberaatioteoriaan. Löydän kansalaisjournalismista selkeitä yhtymälinjoja deliberaation valistustavoitteisiin, mutta teoriat eroavat suhteessa mielipideaineistoon. Deliberatiivinen viestintä pyrkii välttämään tunneperäisiä argumentteja, kun taas kansalaisjournalismiin ne kuuluvat osana yleisön puheenvuoroja.

Kansalaisjournalismin lähestyy suoraa demokratiaa pyrkiessään ruokkimaan kansalaisvaikuttamista. Sen menetelmät voivat saavuttaa poliittisessa keskustelussa suorassa demokratiamenettelyssä käytetyn kansalaisaloitteen tehtävän. Kansalaisjournalismia voidaan pitää populistisena: se olettaa, että poliittisten päätösten tulisi olla kansan tahdon mukaisia. Samasta syystä edustuksellinen demokratiakäytäntö ei mahdollista kansalaisjournalismin pääsyä täyteen potentiaaliinsa yleistahdon kartoittajana, se jää poliittisen oikeutuksen mittariksi.

AVAINSANAT: kansalaisjournalismi, poliittinen viestintä, demokratia, kansalaisvaikuttaminen, poliittiset järjestelmät, deliberaatio

1 JOHDANTO

1.1 Vieraantuneisuus ja epäusko, yhteiskunnallinen ja journalistinen ongelma

Keskustelu kansalaisten vieraantumisesta yhteiskunnallisesta toiminnasta kiihtyi 2000 luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Luottamustoimet ja poliittiset puolueet kärsivät jäsenmäärien laskusta. Lisäksi monet ihmiset kokivat yleistä epäuskoa siihen, että politiikalla ajetaan heidän etuaan.

Suomen vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kansalaisten äänestysprosentti oli 67,9; joka oli matalin vuoden 1945 jälkeen. Suomalaisten äänestysinto on laskenut tasaisesti eduskuntavaali toisensa jälkeen vuodesta 1979. (Tilastokeskus 2007).

Osansa vieraantumiskeskustelusta on saanut myös ammattimainen journalismi. Nykyyjournalismia kritisoidaan siitä, ettei sillä ole yleisönsä luottamusta. Brittiläinen toimittaja John Lloyd toteaa, että luottamuskriisin pääsyitä on se, ettei journalistien sanoma välity yleisölle. Suurella osalla vakavasta tai tutkivasta journalismista on yhä vähemmän yleisöä, mutta samaan aikaan journalismin aiheena olevien persoonallisuuksien ja tapahtumien esiintuomiseen käytetään entistä enemmän vaivaa ja rahaa. (Lloyd 2008: 10).

Tästä ei kuitenkaan tule vetää johtopäätöstä, että joukkoviestinnän suosio olisi laskussa. Päinvastoin, esimerkiksi television katselun määrä on moninkertaistunut. Syksyllä 1979 keskimääräinen suomalainen katsoi televisiota 1h 18 min vuorokaudessa, kun 20 vuotta myöhemmin vastaava luku oli 2h 10 minuuttia vuorokaudessa (Tilastokeskus 2008). Vuonna 2010 keskivertosuomalainen katsoi päivittäin televisiota 2h 45 min; lisäksi esimerkiksi internetiä käytettiin 56 minuuttia päivässä. (Yle uutiset 2010).

Media on olennainen osa ihmisten arkea. Voidaan siis ajatella, että joukkoviestinnän yhteiskunnallinen uskottavuus ei ole sidoksissa sen vetovoimaan. Yleisön poliittinen kiinnostus on vaihtunut epäuskoon tai passiivisuuteen verrattain pitkällä aikavälillä. Poliittisiin puolueisiin kuuluminen tai muu yhteiskunnallinen aktiivitoiminta edellyttää kokemusta, että vaivannäkö palkitaan jotenkin: pelkistetysti siten, että yhteiskunta muuttuu toimijalle edulliseen suuntaan.

Jos joukkoviestinnällä on yhteys ihmisten mielipiteen muodostamiseen, voidaan myös olettaa, että sillä on tietty käsitys siitä, millaista yhteiskuntaa se pyrkii edistämään. Uutisjournalismin pääperiaate on neutraali ja raportoiva suhtautuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Käytännössä mielipiteet käsitellään haastattelujen kautta. Suomessa yleisesti käytetty uutisen kaava sisältää asiantuntijan tai muun vaikuttajan haastattelun uutisaiheesta, jolloin tämä valottaa aihepiiriä omien näkemystensä perusteella. Toinen tapa käsitellä yhteiskunnallisia asioita on gallupkysely: journalisti tiedustelee satunnaisilta ihmisiltä näiden mielipidettä käsiteltävään asiaan. Yleinen vaihtoehto on myös näiden yhdistäminen, jolloin lopputulos jäljittelee enemmän tai vähemmän vuoropuhelua. Tämä vuoropuhelu on vain harvoin aidosti dialogista: keskustelun osapuolet eivät useinkaan kuule toistensa mielipidettä kuin vasta uutisen ilmestyttyä. Vielä harvemmin keskustelua jatketaan yksittäisen uutisen jälkeen. Näin journalismin ruokkima keskustelu jää näennäiseksi. Heikkilän ja Kuneliuksen (1997) mukaan journalismi kokoaa erilaisia ääniä ja toimijoita lähelle toisiaan, mutta ei pane näitä kohtaamaan aidosti toisiaan. Journalismi ei ole tasapuolista: keskustelua käyvät vallankäyttäjät ja asiantuntijat, kun taas kadunmies eristetään keskustelun rajamaille.

Vastaukseksi tähän ongelmaan on esitetty ns. kansalaisjournalismia. Tämä journalismityyppi muuttaa uutisen näkökulman tiedottavasta keskusteleväksi ottaen uutisointiprosessin lähteiksi ja kohteiksi myös ”tavallisia ihmisiä”. Käsiteltävistä aiheista pyritään tuottamaan keskustelua, ja näin edistämään yhteiskunnallista kehitystä ja vallitsevien

asioiden ratkaisemista. Kansalaisjournalismi on menettelytapana uusi, vain noin 20 vuotta tarkasteltu, ja siten edelleen kehitysvaiheessa.

Jos kansalaisjournalismi pyrkii ratkaisemaan passiivisen tai epäuskoisen yhteiskuntakäsityksen ongelmia, täytyy sen sisältää itsessään jonkinlaisia yhteiskunnallisia olettamuksia. Tässä valossa näen kansalaisjournalismin, tietyin varauksin, ideologisena toimintana. Se edellyttää täsmällistä suhtautumista yhteiskunnassa vallitseviin moraalisiin ja poliittisiin kysymyksiin. Tärkein kysymys on, millaisena kansalaisjournalismissa käsitetään yhteiskunta: onko demokratia stabiili ja toimiva järjestelmä, vai pitääkö sitä kehittää ja mihin suuntaan? Millainen yhteiskuntatoimija on kansalaisjournalisti? Kokeeko hän demokratian itsenäisten yksilöiden pelikenttänä vai täsmällisesti eteenpäin pyrkivänä yhteisönä?

Tämä tutkimus valottaa kansalaisjournalismin teorialakenteiden sijoittumista moderniin liberaaliin demokratiaan. Tarkastelen kansalaisjournalismiteoriaa yhteiskuntafilosofiselta kannalta. Pyrin selvittämään, pyrkiikö ja pystyykö kansalaisjournalismin teoriasa ilmenevän ideologian ehdoilla edistämään jaettua, yhteistä hyvää, vai onko se kilpailuasetelmaa myötäilevä jatke irtoneiselle mielipiteiden esittämiselle. En perusta tarkasteluani yksittäisen henkilön tai teoksen kansalaisjournalismikäsitykseen, vaan pyrin käsittelemään kansalaisjournalismia kokonaisena teoriana siitä käydyn akateemisen ja professionaalisen keskustelun perusteella. Kyseessä on laadullinen, teoreettinen tutkimus. Se perustuu pääosin kirjallisuusanalyysiin. Pyrin valaisemaan kansalaisjournalismin teorian yhteiskuntakäsitystä dialektisten asetelmien kautta. Tutkimuksen pääasiallisena dialektiikkana on teorian ideologinen jako kollektivismiin ja individualismiin. Tällä dialektiikalla pyrin ilmentämään kansalaisjournalismin suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan.

Alaluvusta 1.2. alkaen kuvaan poliittista yhteiskuntaa, jossa elämme, sekä näkökantoja, joiden suuntaan sitä on pyritty edistämään. Luvun 1 tärkein tavoite on esitellä paitsi tutkimuksen yhteiskunnalliset käsitteet, myös dialektiset parit, joiden kautta tarkastelen kansalaisjournalismiteoriaa.

Luvussa 2 puolestaan tarkastelen kansalaisjournalismin julkisuuskäsitystä: pyrin tarkastelemaan kansalaisjournalismin eroa normaaliin uutisjournalismiin. Lisäksi kuvaan sen suhdetta yleisöön sekä tapoihin, joilla se pyrkii saattamaan yhteiskunnan yleisönsä käsityskyvyn piiriin. Alaluvussa 2.2. esittelen kansalaisjournalismin käsitteen tätä johdantoa laajemmin. Tämän luvun voi lukea jo nyt, jos haluaa saada syvempää käsitystä kansalaisjournalismista. Koska miellän journalismin yhteiskunnan osaksi, olen priorisoinut yhteiskuntakuvauksen ennen varsinaisen tutkimuskohteeni täsmällistä esittelyä.

Luvussa 3. kuvaan kansalaisjournalismin syvempää suhdetta yhteiskuntaan. Tässä luvussa käytän pääasiallisena tukenani yhteiskuntafilosofian klassikoita, joiden yhteisvaikutuksella pyrin saamaan aikaan erottelun käsiteltävän journalismimuodon yhteiskunnallisista ihanteista sekä pyrkimystavoista niihin. Luvussa 4. puolestaan kuvaan tarkemmin suomalaisen yhteiskunnan realiteetteja ja pyrin sovittamaan kansalaisjournalismia niihin. Pyrkimykseni on siis esittää, pystyykö kansalaisjournalismi vastaamaan sille esitettyihin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

1.2 "Sama laki leijonalle ja härälle"

Englantilainen runoilija William Blake (1757–1827) kirjoitti proosateoksessa *Taivaan ja helvetin avioliitto* keskustelun enkelin ja pirun välillä. Keskustelu päättyy mietelau-

seeseen: “Sama laki leijonalle ja härälle on sortoa” (Blake 1997: 72). Keskustelu koskee pääteemoiltaan sitä, että yksittäinen sääntö ei ole käyttökelpoinen kaikissa tilanteissa ja kaikille henkilöille. Jos asia on näin, millainen rooli yksilöllä ja yhteisöllä on yhteiskunnassa? Kollektivismiin ja individualismiin tarkastelu on hedelmällistä aloittaa juuri tästä pisteestä. Yhteiskuntafilosofisesti kollektivismissa yksilöä tarkastellaan joukkojen yhteisöllisenä jäsenenä, individualismissa taas riippumattomana ja autonomisena toimijana.

Kärjistetyksi individualistinen yhteiskuntanäkemyks väittää, ettei kenenkään pidä sitoutua kollektiivisiin sääntöihin, vaan jokaisen on oman onnensa seppä. Tämänsuuntaista individualismia edustaa esimerkiksi Friedrich Nietzschen yli-ihtisajatus; siis että valioyksilö on yleisten sopimusten yläpuolella, ja sanelee heikommilleen miten nämä toimivat. Karkea käytännön esimerkki individualismista voisi olla huutokauppa tai pörssi: yksilöt myyvät ja ostavat tavaraa tai osakkeita oman kokemuksiensa ja tarpeidensa johdattamina ja muiden kanssa kilpaillen.

Kollektiivinen yhteiskuntakäsitys puolestaan sisältää voimakkaan yhteisiin sääntöihin sopeutumisen ja yhteisen hyvän sekä yhteenkuuluvuuden sijoittamisen yksilöllisen hyvän edelle. Filosofian historian selkein kollektivistinen lienee Platon, jonka ihannevaltiossa yksilöt täyttävät näille tarkkaan määriteltä tehtävää yhteiskunnassa ja saavuttavat onnellisuuden tätä kautta. Karkeaa käytännön kollektivismia löytää esimerkiksi ammattilaisurheilujoukkueiden toiminnasta: ryhmän jokainen jäsen käyttäytyy ennakkoon päätetyllä tavalla ja tukeutuu kaikkiin voimin yhteistyöhön.

Seuraavaksi pyrin esittelemään kollektivististen ja individualististen yhteiskuntamuotojen pääolettamuksia. Lähestymistapani on yhteiskuntafilosofinen. Yhteiskuntafilosofialla tarkoitetaan filosofian osa- aluetta, joka tutkii ihmisten elämää yhteiskunnissa, tiettyjen instituutioiden valvonnassa ja määräysvallassa. Se pyrkii tarkastelemaan yhteiskun-

nan perimmäisiä lainalaisuuksia monessa tapauksessa syvemältä kuin esimerkiksi sosiologia ja muut yhteiskuntatieteet. Yhteiskuntafilosofian keskiössä ovat tarkoituksen ja oikeutuksen käsitteet, ja sen tutkimusote on normatiivinen. (Christman 2002: 1–22).

Yhteiskuntafilosofia pyrkii selvittämään auktoriteetin toimien oikeutuksen (legitimaation), sekä tarkastelemaan poliittisten katsantokantojen näkökulmia yhteiskunnan hyödykkeiden jakamiseen, sekä kuinka paljon yhteiskunnan tulee sietää arvostelua tai kapi-nointia. Käsittelemässäni jaottelussa etusijalle nousee se, missä määrin yhteiskunnan tulee ajaa kansalaistensa etua, ja missä määrin se tulee jättää heidän itsensä tehtäväksi. Lisäksi olennaista on, mikä rooli hallitsijoilla on kansaan nähden. Yhteiskuntafilosofiaa voidaan edellä mainituista syistä pitää erityisesti etiikan osa-alueena, sillä oikeutuksen käsite on itsessään väistämättä kytköksissä kysymykseen, mikä on hyvää, ja mitä hyväl-lä tarkoitetaan. Yhteiskuntafilosofian eräs käytännöllisemmistä avainkysymyksistä on myös se, tulisiko yhteiskunnan tuottaa kansalaisilleen hyvää, vai pelkästään tarjota mahdollisuus hyvän saavuttamiseen. (Christman 2002: 1–22).

1.2.1 Rawls ja liberaalin moneuden demokratia

Suurin osa länsimaisista yhteiskunnista voidaan nykyään mieltää liberaaleiksi demokra-tioiksi. Liberaali demokratia pyrkii tunnustamaan kansalaistensa yhteiskunnallisen va-pauden, mahdollisuudet vaikuttaa poliittisesti sekä saavuttaa taloudellista menestystä. Niille on ominaista tunnustaa yksilön tietyt oikeudet, joilla hän on vapaa valtiovallan valvonnasta. (Fukuyama 1992).

Liberalismia voi pitää yleiskäsitteenä tavoitteille turvata lainsäädännön avulla yksilön aatteellinen ja käytännöllinen autonomia. Hallinnon tehtävänä on turvata yksilön oikeus luoda oma konsepti hyvään elämään. Tähän piiriin kuuluvat vapaudet, tasavertaisuus

lain edessä, sekä valtion neutraali tai hyväntahtoinen suhde kansalaisten pyrkimyksiin parantaa omaa toimeentuloaan. (Christman 2002: 1–22).

Liberaali yhteiskunta pyrkii olemaan avoin, vapaa ja suvaitsevainen. Näin sitä leimaa pluralismi: kansalaisten käsitykset hyvästä elämästä ovat toisistaan poikkeavia. Yhdellä määritelmällä ei voida kattaa kaikkien käsityksiä. Will Kymlickan (2002: 3–20) jaotuksessa eri ryhmittymien intressejä voivat olla esimerkiksi vapaaehtoisten sopimusten edistäminen (rawlsilaiset liberaalit), yhteinen hyvä (kommunitaristit), maksimaalinen hyöty (utilitaristit), taloudellinen ja yhteiskunnallinen liikkumisen vapaus (libertaristit) tai yksilöiden keskinäinen tasa-arvoisuus (sosialistit). Näin ollen liberaalissa demokratiassa ei voida ajatella, että yksi käsitys hyvästä kattaisi koko yhteiskunnan: monimutkaisessa ja heterogeenisessä yhteiskunnassa järkevintä on hyväksyä pluralismi. Suhtautuminen pluralismiin vaihtelee kuitenkin näkemysten mukaan. Siinä, missä osa liberalistisista teorioista pelkästään sietää pluralismia, ovat toiset teoriat suorastaan sitä julistavia.

Liberaali yhteiskunta on perinteisesti määritelty utilitarismiin nojaten. Utilitarismin perusajatuksen mukaan moraalisesti oikeaa on toiminta, joka tuottaa eniten onnellisuutta yhteisön jäsenille. Utilitarismissa oletetaan myös, että ihmiselämän hyötyjä ja tappioita pystytään vertaamaan keskenään. Tässä piilee myös utilitarismin ongelma: täydellinen “toisen asemaan” asettuminen on mahdotonta. Tästä johtuen utilitaristit tulivat johtopäätökseen, että yhteiskunnan ei tarvitse hahmottaa yksittäisen mielen sisältöä, vaan se voi keskittyä yleispätevämpien asioiden, kuten vapauksien ja resurssien jakamiseen. Näin tarkasteltuna yhteiskunnan ei tule pyrkiä yksilöllisen hyvän suoraan maksimointiin, vaan tarjoamaan mahdollisuudet joiden avulla yksilöt voivat itse pyrkiä siihen. (Kymlicka 2002: 10–20).

Edellä mainitun yhteiskunnan pluralistisen luonteen vuoksi lainsäätäjät ajautuvat toistuvasti tilanteisiin, joissa on toimittava joidenkin kansalaisten intressejä vastaan. Hyvän

määrittämisen ongelmallisuuden vuoksi John Rawls hylkäsi yhteiskuntateoriassaan utilitaristisen ajattelun. Vuonna 1971 julkaisemassaan *Oikeudenmukaisuusteoriassa* (A Theory of Justice) Rawls esittelee hypoteettisen yhteiskuntasopimuksensa, joka perustuu reilun toiminnan peruskäsitteeseen. Rawlsin liberaalissa yhteiskunnassa ihmisillä on näkökulmista huolimatta yhtäläiset vapaudet ja oikeudet, ja yhteiskunnan etuisuuksia ja hyödykkeitä tulee jakaa tasavertaisesti. Etuudet ja hyödykkeet ovat sellaisia, jotka ihmiset hyväksyvät toisilleen ollessaan tietämättömyyden verhon takana. Tietämättömyyden verho on Rawlsin alkuasetelma, hypoteettinen tila, jonka avulla hän pyrkii tekemään mahdolltomaksi epäoikeudenmukaisista periaatteista sopimisen, jollaisia tulee toisistaan poikkeavien näkökohtien vaikutuksesta. Tietämättömyyden verhon takana ihmiset eivät tiedä, kuinka tietyn tapauksen eri vaihtoehdot vaikuttavat heidän erityistapaukseensa, joten he joutuvat arvioimaan periaatteita puhtaasti yleisen moraalikäsitteensä perusteella. Oletuksena on siis, että osapuolet eivät tiedä päätökseen vaikuttavia tosiasioita; kukaan ei tiedä paikkaansa yhteiskunnassa, eikä sosiaalista asemaansa. Lisäksi heillä ei ole tietoa omista ominaisuuksistaan, luontaisista lahjoistaan, kyvyistään tai heikkouksistaan. He eivät tiedä myöskään vallitsevaa taloudellista tai poliittista tilannetta. Sikäli kuin mahdollista, osapuolten ei tule tietää muita yksityiskohtia, kuin sen, että heidän yhteiskunnassaan vallitsevat oikeudenmukaisuuden olosuhteet. Voidaan kuitenkin pitää selvänä, että he tietävät ihmisyhteisöä yleisesti koskevat periaatteet, kuten politiikan tai talouden lainalaisuudet. (Rawls 1986: 84–85).

Rawls päätyi olettamaan, että tietämättömyyden verhon avulla säänneltäviä etuja ovat perusoikeudet, liikkumisen ja ammatin vapaus, oikeus hallintoon, tuloihin ja varallisuuteen, sekä sosiaalinen perusta itsensä kunnioittamiselle. Hyödykkeiden ja etuisuuksien jakaminen tapahtuu hyvinvointia silmällä pitäen. Se tehdään tasavertaisuuden hengessä, paitsi jos toinen osapuoli on selkeästi huonommassa asemassa kuin toinen. Tuolloin heikommassa asemassa oleva saa reiluusperiaatteella kilpailuedun paremmissa suhteissa olevaa kohtaan. Joissain tapauksissa voi kuitenkin olla niin, että tukiperusteet ja vapausperusteet ovat vastakkaisia. Tästä johtuen Rawls (1988: 43–48) laati kaksiportaisen tärkeysjärjestyksen:

- 1) Jokaisella ihmisellä on oleva yhtäläinen oikeus laajimpaan mahdolliseen perusvapauteen, joka on sovitettavissa yhteen muiden samanlaisen vapauden kanssa.
- 2) Yhteiskunnalliset ja taloudelliset eriarvoisuudet on jätettävä sellaisiksi, että on järkeenkäypää odottaa niistä etua jokaiselle ja että ne liittyvät kaikille avoimiin asemiin ja virkoihin.

Näin voidaan ajatella, että vapausprioriteetti kohoaa tasavertaisuusperiaatteen ylitse, eikä yhteiskunnan ole oikeutettua rajoittaa sitä hyvinvoinnin nimissä. Kymlicka kuitenkin huomauttaa, että jako ei ole näin yksinkertainen. Jos prioriteettia ylitulkittaisiin, antaisi se yksilölle käytännössä rajattoman vallan toimia. Todellisuudessa huomio on kuitenkin kiinnitettävä sanaan “perusvapaudet”, joilla Rawls tarkoittaa kansalaisoikeuksia, kuten liikkuvuutta, äänioikeutta ja oikeutta yhteiskunnallisiin virkoihin. (Kymlicka 2002: 56).

Vaikka Rawlsin liberalistinen yhteiskuntamalli onkin saanut suosiotaan juostavuutensa ansiosta, arvostellaan sitä läpi poliittisen kentän. Yleisenä kritiikkinä voidaan mainita etenkin sen utilitaristinen käsitys hyvinvoinnista. Rawlsilaisen hyvinvoinnin tulosten mittaaminen ei ole mahdollista, ja pluralistinen suunnattomuus korostuu tässä samaan tapaan kuin utilitarismissakin. Toinen tyypillinen kritiikki on se, että ihmiset eivät ole kyvyiltään aina tasavertaisia. Tasapainottava malli tuottaa ongelmia erityislahjakkuuksien kohdalla, joiden voi katsoa olevan yhtäläisten mahdollisuuksien jälkeenkin muita etuoikeutetummassa asemassa. Vastaavasti esimerkiksi vammaiset ja vähemmän työkykyiset ihmiset voivat olla keskivertokansalaista heikommassa asemassa vielä tasapainotustoimien jälkeenkin. (Christman 2002: 82–83).

Liberalismi on liberaalin demokratian ominaisuuksista vasta toinen. **Demokratia** merkitsee kaikkien kansalaisten oikeutta osallistua poliittiseen vallankäyttöön; siis oikeutta äänestää ja ottaa osaa poliittiseen toimintaan. Demokratian tarkempi käsittäminen riippuu paljon selittäjästään: demokratian pääpiirteenä voidaan pitää esimerkiksi kansan tai

sen enemmistön tahdon toteuttamista, poliittisen tasa-arvon tai oikeudenmukaisuuden toteutumista tai kommunikatiivisen rationaalisuuden ja kohtuullisuuden toteutumista. Demokratian painopisteestä riippuu, onko paras tie demokratian toteutumiseen edustuslaitoksellinen parlamentarismi, vai kansanäänestyksiin perustuva ns. suora demokratia. (Setälä 2003).

Muodollisesti demokratia tarkoittaa sellaista valtiomuotoa, jossa kansa valitsee oman hallitusvaltansa monipuoluevaaleissa. Fukuyama huomauttaa, että itsessään demokratia ei vielä tarkoita täyden osallistumisen tasavertaisuuden toteutumista yhteiskunnissa. Muodollisessa demokratiamäärittelyssä eliitit saattava manipuloida demokraattisen järjestelmän toimintaa, ja näin se ei aina vastaa kansan tahtoa ja todellisia etuja. Jos muodollisesta määritelmästä kuitenkin luovutaan, tarjoaa se mahdollisuuden demokratian periaatteen väärinkäyttöön; tuolloin voidaan edetä demokraattisen valtiomuodon harmaalle alueelle tai ulkopuolelle, kuten esimerkiksi yksipuoluediktatuuriin. (Fukuyama 1992: 74–75).

Demokratia voi olla suoraa, jolloin kansalaiset äänestävät välittömästi itseään koskevan lainsäädännön sisällöstä, tai edustuksellista, jolloin he valitsevat edustajat käyttämään päätäntävaltaa puolestaan. Käytännössä poliittinen järjestelmä tasapainoilee näiden kahden demokratiamuodon välillä. Esimerkiksi suoraa demokratiaa voidaan käyttää kuntatason suurempiin ratkaisuihin, kun taas valtio- ja kansainvälisen tason päätökset hoidetaan kansanedustajalaitoksen perusteella. Käytännössä demokratia tarvitsee aina myös virkamiehistöä hoitamaan pienempiä ja juoksevia yhteiskunnallisia asioita. Toisinaan edustajataso kysyy myös äänestyksen avulla kansan mielipidettä joihinkin tärkeämpiin poliittisiin ratkaisuihin. Silloin käytössä on neuvoa-antava kansanäänestys eli plebiskiitti. (Büchi 2006).

Käsitteet yhdistävään **liberaaliin demokratiaan** kuuluvat paitsi perusvapaudet ja oikeudet poliittiseen osallistumiseen, myös oikeudet taloudelliseen toimintaan ja kaupankäyntiin. Näin liberaaliuden ja demokraattisuuden lisäksi valtiomuodon piirteenä pidetään kapitalismia. Kapitalismiksi kutsutaan sellaista talousjärjestelmää, jossa tuotantovälineet, pääoma ja maa ovat yksityisomistuksessa ja niistä käydään kauppaa. Valtiollisesti päätetään, kuinka vapaata tämän kaupankäynnin halutaan olevan. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Thatcherin aikaisessa Iso-Britanniassa yksilöiden taloudellinen autonomia on ollut merkittävästi suurempaa kuin Pohjoismaiden hyvinvointivaltiomallissa. Vastaavasti monen Keski- ja Etelä-Amerikan valtion talousmalli on ollut niin valtiokeskeinen, että liberaalin demokratian käyttäminen näiden valtioiden kuvauksena on parhaimmillaankin kyseenalaista. (Fukuyama 1992: 76–84).

Valtio voi olla liberaali olematta demokraattinen; esimerkiksi 1800-luvun Iso-Britanniassa laaja oikeuksien kirjo oli turvattu pienelle yhteiskunnan eliitille, mutta evätty muilta. Vastaavasti maa voi olla demokraattinen olematta liberaali; kuten viime 1900-luvun lopun Iran, jossa vaalit ovat olleet pääperiaatteen mukaan rehelliset, mutta kansalaisten sanan- ja kokoontumisvapautta, eikä varsinkaan uskonnonvapautta, ole taattu. (Fukuyama 1992: 75).

1.2.2 Kollektivismi

Kollektivismilla on alun perin tarkoitettu Mihail Bakuninin (1814–1876) kehittämää anarkososialismia. Sanan juuret ovat sanassa kollektiivi, jolla tarkoitetaan autonomista ja itsehallinnollista yksilöiden joukkoa, joka perustuu jäsentensä tasavertaisuuteen ja yhteistyöhön. Kollektivismi tarkoitettiin vaihtoehdoksi yksilökeskeiselle ja kilpailuun perustuvalle kapitalismille, sekä keskushallintoon perustuvalle sosialismille. (Bogdanor 1991: 115).

Englantilaisen politiikan tutkijan A. V. Diceyn määritelmässä kollektivismille ominaista on usko siihen, että ihmisjoukkojen yhteistoiminnalla tai valtiollisella ohjauksella on hyödylliset seuraukset. Nykyään kollektivistista perinnettä edustavat myös ajatukset, joiden mukaan yhteiskuntaa tulee hallita keskusjohtoisella päätöksenteolla, ylittäen tarpeen tullen yksilöiden markkinavetoiset vuorovaikutussuhteet. (Bogdanor 1991: 115).

Kollektivismilla ja egalitarismilla, siis pyrkimyksellä yhteiskunnalliseen tasa-arvoon, on paljon yhteisiä piirteitä. Siten egalitarismipainotteiset yhteiskuntafilosofiat, erityisesti sosialismi ja kommunitarismi, kytkeytyvät vahvasti myös kollektivistiseen perinteeseen. Tarkastelen tässä luvussa etenkin kommunitaristista ja marxilaista kollektivismitulkintaa. Kollektivismi ideologiana syntyi 1800-luvun puolivälissä ja sai modernin merkityksensä 1900-luvulla. Kollektivismiin periaatteita voidaan löytää kuitenkin jo aiemmasta historiasta, esimerkiksi johdannossa mainitulta Platonilta. Erityisen tärkeä varhaisen kollektivismiin puolestapuhuja on ranskalainen filosofi Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). Rousseauin näkemyksen mukaan yksilön on voitava osallistua yhteiskunnan lainsäädäntöön. Vasta sen jälkeen hän voi olla vapaa, siis kykenevä päättämään itse asioistaan. (Christman 2002: 48–50).

Rousseau puolustaa voimakkaasti ihmisen vapautta, ja arvioi, ettei tällä ole luonnontilassa taipumusta itsekkyyteen, vaan tällaiset pyrkimykset ilmenevät vasta yhteiskunnassa. Rousseauin käsityksen mukaan luonnontilainen ihminen on ”jalo villi”, joka on luopunut primitiivisestä moraalista alistuessaan kulttuuriin. Näin hänen säilymiseensä tähtäävä itserakkaus muuttuu ylpeydeksi. Yhteiskunta ja ihmisluonto ovat siis keskenään jatkuvassa kamppailussa. Yhteiskunnassa ihmisten huomio kiinnittyy luonnolle vieraisiin tarpeisiin. Näin kasvava hyvinvointi, yllisyys ja joutilaisuus aiheuttavat väistämättä turmelusta ja heikentyviä ihmissuhteita. (Borchert 2006c: 508–517)

Rousseau'n yhteiskunta syntyy, kun luonnontilaiset yksilöt eivät voi enää säilyttää keskinäistä alkuperäistä riippumattomuuttaan uhatun turvallisuutensa tai heikkenevän elintilan vuoksi. Tuolloin yksilöt joutuvat järjestäytymään yhteiskuntaan; tuolloin jokainen yhteisöön liittyvä antautuu täydellisesti oikeuksineen koko yhteisölle ja siten sen jäsenen yleistahdolle. Näin hänestä tulee moraalisen kollektiivin osa ja vapaa, sillä on määrännyt itse lain, jota hän noudattaa. Tämä antautuminen on varauksetonta, sillä jos yksilölle jäisi joitakin omia oikeuksia, niin ei olisi yksittäistä yleisempää tuomaria, jolloin luonnontila jatkuisi tai yhteiskunta muuttuisi tyrannimaiseksi. (Borchert 2006c: 508–517).

Koska tahdot toteutuvat yhteiskunnassa, on sen edustettava ihmisten yleistähtoa. Yleistähtö ei voi olla mikään ulkoinen auktoriteetti, vaan sen toteutuminen edellyttää paljon osallistumista päätöksentekoon. Yleistähtö ei ole myöskään sama kuin kaikkien tahto, siis kaikkien ihmisten tahtojen summa, vaan suuntautuminen yhteiseen hyvään. Kaikkien tahto suuntaa Rousseau'n mukaan näet kunkin oman yksityisen hyvän täyttämiseen ollen parhaimmillaankin kakofoninen. (Borchert 2006c: 508–517).

Ongelmaksi tulee kuitenkin se, millä tavoin yleistähtoon osallistuminen toteutetaan suurissa yhteisöissä? Lisäksi yleistähtoa mitattaessa törmätään utilitarismin ongelmaan: yleistähtö ajaa yksittäisten tahtojen ylitse, jolloin tuloksena on ”enemmistön tyrannia” Rousseau itse pyrki ratkaisemaan tätä ongelmaa siten, että valtiossa otettaisiin käyttöön pysyvä kansanäänestysmenettely tärkeissä poliittisissa kysymyksissä. (esim. Rousseau 1988).

Kommunitarismi (kommunitarianismi) on erityisesti Yhdysvalloissa 1980-luvulta alkaen suosiota kerännyt kollektivismiin nykytulkinta. Kommunitaristinen ideologia syntyi erityisesti kritiikkinä atomisoitunutta liberaalia demokratiaa kohtaan. Liberalistinen yksilökäsitys pitää kansalaisia itsenäisiä ja rationaalisina toimijoina. Kommunitaris-

tit kuitenkin huomauttavat, että ihmisten toiminta on täydellisen autonomian sijaan sosiaalisen ympäristön määrittämä ja muokkaama. Yhteisössä vallalla olevat käytännöt leimaavat yksilön toimia ja toimintavaihtoehtoja on vain rajoitettu määrä. Vahvimman tulkinnan mukaan yksilö toimii yllättävillä tavoilla vain, jos vallitseva käytäntö ei anna toimivaa ratkaisua tilanteeseen. Näin vapaan valinnan sijaan voisikin puhua “valintojen seisovasta pöydästä”, jonka ulkopuolelta ei voi valita. (Christman 2002: 131–132).

Kommunitarismien mukaan useat arvot ovat itsessään sellaisia, että niitä ei voi ymmärtää kuin yhteisöjen kautta. Ne koskevat yhteistä hyvää ja sosiaalisia ryhmäintressejä. Esimerkiksi julkiset monumentit ja -palvelut, sekä taipumus isänmaallisuuteen, ovat tällaisia. Niiden arvo liittyy kollektiiviseen uskoon ja käsitykseen yhteisestä hyvästä. Kommunitarismissa katsotaan, että yhteisöjen tulee hallita itseään. Yhteisön toiminnasta päätetään keskinäisen neuvottelun perusteella. Kommunitaristit kokevat, että juuri tämä päätöksentekoon osallistuminen on merkki kansalaisten vapaudesta. Osallistuminen edellyttää kuitenkin kansalaisilta hyveitä ja kykyjä, jotka yhteisön on kyettävä valamaan jäseniinsä vahvan kansalaiskoulutuksen kautta. Kommunitarismiin kuuluu myös yhteiskunnallinen perfektionismi: ajatus, että valtion tulisi jakaa kansalaisilleen hyödykkeitä ja etuja sen sijaan, että se tarjoaa vain mahdollisuuden niiden saavuttamiseen. (Christman 2002: 136–144).

Kommunitarismia tarkastellaan useista eri tulokulmista. Ensimmäinen näistä on jako positiiviseen ja negatiiviseen. Positiivisen tulkinnan mukaan valintojen rajallisuus tuo esiin sen, että yhteisöihin kuuluminen on psykososiaalisesti ja eettisesti tärkeää. Negatiivisen tulkinnan mukaan kommunitarismi edustaa antiliberalismia; ideologiaa, joka kritisoi yhteisöllisyyttä väheksyvää individualismia. Kommunitarismia ei voi kuitenkaan pitää yhtenäisenä ideologiana, ja sen päälinjaukset ovat kehittymättömämpiä, kuin sen tarjoama liberalismien kritiikki (Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy 2000: 155).

Toinen tapa tarkastella kommunitarismia on jaotella se eteenpäin ja taaksepäin suuntautuneeseen näkökulmaan. Taaksepäin suuntautunut näkökulma katsoo, että yhteisölliset siteet vaikuttivat menneisyydessä, mutta nykyisin kasvanut valinnanvara ja elämäntapojen moneus ovat aiheuttaneet näiden hajoamisen. Yhteiskunta olisikin pelastettava ottamalla käyttöön vanhoja toimintamalleja. Tätä tulkinta muistuttaa monilta osin perinteistä konservatismia, ja siksi sitä kritisoidaan erityisesti naisten ja vähemmistöryhmien syrjinnän sallivana. Eteenpäin suuntautunut kommunitarismi ei jää ylistämään menneitä, vaan katsoo, että kasvanut valinnanvara ja monikulttuurisuus ovat vallitseva ja pysyvä tila. Aiemmat yhteisöllisyyden muodot ovat liian kapeita sovitettaviksi nykymuottiin. Suuntaus pyrkii löytämään uusia siteitä yhteiskunnassa esimerkiksi isänmaallisuuden, kansalaisuuden tai yhteistä hyvää edistävien yhteiskuntakäytäntöjen kautta. Näidenkin koulukuntien väliltä voi löytyä liittymäkohtia: osa kommunitaristeista saattavat suosia vahvaa perinteisyyttä paikallisissa asioissa korostaen esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen traditioita. Vastaavasti he voivat kannattaa modernia kommunitarismia valtakunnallisissa ja kansainvälisissä asioissa painottaen erilaisten ryhmien yhteistyötä. (Borchert 2006a: 368–369).

Marxilaisuus (kommunismi/sosialismi) oli 1900-luvun vaikutusvaltaisin kollektivistinen ideologia. Marxilaisuuden keskeisenä ajatuksena on radikaali pyrkimys tasavertaisuuden toteutumiseen yhteiskunnassa. Marxilainen yhteiskunta on pääasiallisesti taloudellisen sääntelyn yksikkö: ihmisoikeudet, perusoikeudet ja vastaavat käytännöt ainoastaan julkisivua todelliselle vallankäytölle. Marxilaisuudessa katsotaan, että historia on edennyt tasaisesti kohti yhteiskunnallista tasavertaistumista. Historia on mielletävissä luokkataistelun historiaksi; koko historiaa määrittää yhteiskuntaluokkien taloudellinen kiista: omistava luokka, porvarit, haluavat ostaa työvoimaa mahdollisimman halvalla. Vastaavasti työtätekevä luokka, proletaarit, tahtovat myydä sitä mahdollisimman kalliilla. Näin ihmisten todellisesta vapaudesta tulee talous- ja materiaalisuhteiden rajoittamaa. (Christman: 2002: 187–189).

Marxilaisten yhteisökäsitys on samansuuntainen kuin kommunitaristeillakin: filosofiset, uskonnolliset, moraaliset ja kulttuuriset ajatukset saavutetaan sosiaalisten normien ja vallitsevan ideologian kautta. Marxilaisen tulkinnan mukaan esimerkiksi liberaalissa demokratiassa ideologia palvelee hallitsevaa luokkaa, porvaristoa. Tämän vuoksi järjestelmä on uudistettava suuremman tasavertaisuuden saavuttamiseksi. Vanhan ortodoksimarxilaisuuden mukaan tähän tavoitteeseen päästään vain vallankumouksen kautta. Nykyään suosiota on kuitenkin saanut teorian heikompi versio, jonka mukaan vallankumous ei ole oikea tie valtaan, vaan siirtyminen sosialismiin tulee ajankohtaiseksi kapitalistisen markkinatalouden romahduksen kautta. Vastaavasti tämän "heikomman teorian" valossa ajatellaan, että porvarillisen ideologian lisäksi yhteiskunnallisilla normeilla on myös vahva historiallinen perusta. (Christman 2002: 191 & Kymlicka 2002: 167).

Siinä, missä Rawls ja suurin osa liberaalin yhteiskunnan kannattajista väittää, että oikeus ja tasavertaisuus ovat yhteiskunnan perimmäiset arvot, näkevät monet marxilaiset asian toisin. Marxilaisten mielestä tämän tyyppinen teorianpyörittely on ”turhaa sanallista roskaa”, vailla yhtymäkohtia todellisuuteen. Perinteinen etujen tasajako johtaa loppujen lopuksi vain uuteen epätasa-arvoon, sillä ihmisten kyvyt ja tarpeet eivät kohtaa. Tätä ei tule kuitenkaan käsittää niin, ettei yhteiskunnan tulisi pyrkiä kansalaistensa tasavertaisuuteen, vaan ettei sen tulisi perustaa oikeuslaitostaan tälle perustalle. Eräiden nykymarxilaisten mukaan neutraalin oikeudellisen tasa-arvon tilalle tulee nostaa tapauskohtainen oikeus. Yhteiskunnallinen vastakkainasettelu tulisi saada poistettua, ta ”päämäärien harmonia” toteutuisi. (Kymlicka 2002: 168–175).

Siinä, missä Rawls pyrkii omaisuuden aiempaa tasaisempaan jakoon, pyritään marxilaisuudessa yhteisomistukseen. Yksityisomaisuus on sallittua henkilökohtaisena omaisuutena, kuten vaatteissa, huonekaluissa ja vapaa-ajan tarvikkeissa. Talouden ja työn koneistot tai maaomaisuus sen sijaan kuuluvat valtiolle ja tämän tehtävä on säädellä niitä. Yksilö ei siis voi omistaa taloudellista pääomaa tai alaisten työpanosta. Tuotosuhteiden tasavertaistaminen kohoo näin marxilaisuuden keskiöön. Vain tällä ta-

voin päästäisiin eroon omistavan luokan riistosta työtätekevää kohtaan. (Kymlicka 2002: 176–177).

1.2.3 Individualismi

Individualistinen yhteiskuntafilosofia on pääpiirteiltään ehkä kollektivismiakin hajanaisempi. Individualismin konsepti kattaa laajan valikoiman ideologioita ja periaatteita, joiden keskeisenä toimijana on yksilö. Käytännössä individualismi tukee yksilön pyrkimyksiä voimakkaaseen poliittiseen autonomiaan ja taloudelliseen itsemääräämiskeuteen. (Miller 1991: 239–241).

Termi **individualismi** sai alkunsa Ranskan vallankumouksen jälkeisinä vuosina. Termiä pidettiin halventavana ja se tarkoitti anarkiaa ja epäjärjestystä suosivia yhteiskuntaajatuksia. Saksassa se liitettiin osaksi romantiikan henkeä: se tarkoitti yksilöllistä ainutlaatuisuutta, sekä henkilökohtaisten kykyjen valjastamista yhteiskunnan palvelukseen. Iso-Britanniassa termi liitettiin riippumattomuuteen kirkosta ja yksilön kykyyn toimia itsenäisesti: asioihin jotka liittyvät elimellisesti liberalismiin itsessään. Nykypäivän individualismi on saanut eniten vaikutteita yhdysvaltalaisesta politiikasta: se tarkoittaa vapaakauppaa, valtiohallinnon rajallisuutta ja yksityisyritteliäisyyttä suosivaa asennetta. Nykykäytössä sillä tarkoitetaan myös atomistista sosiaalipolitiikkaa; siis ajatusta, että yhteiskuntana toimivat yksilöt, jotka pyrkivät lähinnä täyttämään omia tarpeitaan. (Miller 1991: 239–241).

Tätä kautta individualismi liittyy erityisesti Thomas Hobbesin (1588–1679) ja John Locken (1632–1704) käsityksiin yhteiskunnasta. Hobbes katsoi, että yksilön perimmäinen motiivi on itsekkyyys ja pyrkimys eloonjäämiseen. Tästä johtuen sanktiot määrittävät kaikkia sosiaalipoliittisia tilanteita. Ilman järjestyksenvalvontaa kaikki toimisivat pel-

kästään oman etunsa hyväksi. Tämä johtaisi jatkuvaan väkivallan uhkaan: kaikkien so-
taan kaikkia vastaan. Hobbesille mitkä tahansa keinot tämän välttämiseen ovat oikeutet-
tuja. Yksilöt toimivat itsekäästi, paitsi jos yhteistyö on heille edullista. Hobbes peruste-
lee näkemystään väittämällä, ettei ihminen tee sitä, mikä on hänen elämälleen tuhoisaa.
Yksilö on valmis hyväksymään jotain, jos muutkin ovat, mutta yhteistyötä ei tapahdu
ilman luottamusta. Tässä vaiheessa kuvaan astuu valtiovalta, jonka tehtävä on suojata
yksilön elämä. Yksilö vastaavasti sitoutuu näin valtioon. Valtiovallalla ja hallitsijalla on
puolestaan täysi oikeutus, kunhan se pysyy tavoitteessaan, siis elämän suojelussa. Ty-
rannia on parempi kuin luonnontila. (Christman 2002: 28–41).

Itse asiassa Hobbesin tapauksessa kyse ei ole yhteiskuntasopimuksesta, sillä hallitsija,
jolla on täysi valta, ei oikeastaan sovi kenenkään kanssa mitään. Kyseessä on pakko-
koneisto, jonka yhteinen hyvä oikeuttaa. Locke sen sijaan painottaa yksilön vapaaeh-
toista kiinnittymistä yhteiskuntaan. Myös Locke ottaa yhteiskunnan lähtökohdaksi
luonnontilan, mutta hän ei pidä pakottamista yhteiskuntaan hyödyllisenä tai tehokkaana.
Hän katsoo, että ihmisillä on luontainen järki, johon kuuluu käsitys moraalista. Juuri
moraali ohjaa ihmistä kohti yhteiskuntaa. Yksilöiden oikeustaju ei kuitenkaan ole sa-
manlainen, mistä muun muassa rikokset johtuvat, sekä erityisesti rangaistuksen väkival-
tainen vastustaminen. Tästä johtuen kansalaiset valtuuttavat oikeuslaitoksen ja muut
tarpeelliset auktoriteetit. Locken teoriassa yhteiskunta järjestäytyy liittyvien yksimieli-
sellä päätöksellä, jota seuraa yhteiskuntarakenteen määrittely. Lopullinen sitoutuminen
yhteiskuntaan saadaan yksilöiden omaisuuden ja hyvinvoinnin kautta. Vastarinta on
puolestaan hyväksyttävää silloin, kun yhteiskunta ei tarjoa näitä luontaisoikeuksia.
(Christman 2002: 41–48)

Locken teorian heikkous on se, että suuressa yhteisössä kansalaiset eivät ole tietoisesti
sitoutuneita hallintoon. Nykyisissä teorioissa tätä pyritään kuitenkin väistämään sillä,
että kansalaisten suostumus asetetaan hypoteettiseksi. Locken ja Hobbesin valtiot toimi-
vat esim. Robert Nozickin mukaan valtaa käyttävinä suojelutoimistoina. Näin ollen ne

eivät pyri edistämään esimerkiksi tasa-arvoa. Valtio on vain väistämätön paha, jota tarvitaan lähinnä turvallisuuden takaamiseen. Hyvinvointivaltion rakentamisesta on luovuttava. (Christman 2002: 41–48.)

Libertarismi (libertarianismi/uusliberalismi) on individualismin vahvan version nykytulkinta, joka pyrkii korostamaan yksilönvapautta. Libertaristit katsovat, että valtiohallinnon tulee rajoittua kansalaistensa negatiivisten perusvapauksien suojelemiseen. Yksilöillä tulee siis olla oikeus toimia, omistaa ja käydä kauppaa ilman erityistä ohjausta, kunhan siitä ei aiheudu vaaraa toisten hengelle tai hyvinvoinnille. Libertarismista on kaksi päätulkintaa: spenceriläisessä (johdettu Herbert Spenceristä) muodossa vapaus on ihmisen perustavanlaatuisin oikeus, johon kaikkia muita oikeuksia tulee verrata. Lockeläisessä muodossa ihmisillä on tiettyjä oikeuksia, kuten oikeus elämään tai omaisuuteen. Vapaus on tässä muodossa lupaus näiden oikeuksien rajoittamattomaan harjoittamiseen. Tässä yhteydessä oikeus elämään ei tarkoita sitä, että yksilön pitää saada hengissä pysymiselle välttämättömät asiat (ruokaa, suojaa), vaan että kenelläkään ei ole oikeutta riistää hänen henkeään tai laillisesti haltuunsa saamaa omaisuutta. (Borchert 2006b: 334–337).

Lisäksi libertarismista on olemassa kaksi muutakin tulkintaa; toisen mukaan se pyrkii tuottamaan maksimaalisen tasavertaisuuden juuri takaamalla valtion neutraliteetin suhteessa yksilön pyrkimyksiin. Toisen tulkinnan mukaan se taas ei pyri minkäänlaiseen tasavertaisuuteen, vaan edistämään nimensä mukaisesti kansalaisten vapautta. Libertaristisessa diskurssissa valtion tulee antaa kansalaisilleen oikeus hankkimaansa omaisuuden ja pyrkiä turvaamaan tämän oikeuden toteutuminen. Libertarismin tunnetuimman teoreetikon Robert Nozickin mielestä etuisuuksia ei pidä mieltää “mannana taivaasta”, vaan tulee huomioida, että niillä on alkuperäinen omistaja, jolta pois ottaminen on rike hänen vapauttaan kohtaan. (Christman 2002: 65).

Libertarismi syleilee valtion neutraliteettia. Valtiokoneisto on rajoitettava minimaalisen pieneksi ”yövärtijavaltioksi”, jonka tehtävä on turvata ihmisten vapaa vuorovaikutus. Perustelu tähän on muun muassa se, että ainoastaan tämän tyyppinen valtio on perusteltavissa negatiivisten vapauksien piiristä. (Borchert 2006b: 334–337).

Libertarismin luonteeseen kuuluu vapaan markkinakapitalismin voimakas puolustaminen. Ajatuksena on, että markkinat ovat pohjimmiltaan oikeudenmukaisia, ja rajoittamaton tuotanto on paras tapa saada aikaan vaurautta. Kansalaisilla katsotaan olevan oikeus itseensä ja omaisuuteensa. Nozickin mukaan tässä yhteydessä oikeutettu omaisuus kattaa kaiken, mikä on saatu jotenkin oikeutetulla tavalla (siis kaupan, perinnön tai muun sopimisen kautta). Valtion keräämä ja pakollinen verotus on puolestaan jo luonteeltaan epäoikeutettua, vaikka sillä pyritäisiinkin Rawlsin esittelemään heikommassa asemassa olevan tukemiseen. (Kymlicka 2002: 102–103).

1.2.4 Havaintoja kollektivismiin ja individualismin dialektiikasta

Kollektivismi ja individualismi -jaottelu tuo esiin selkeästi nykyisen länsimaisen yhteiskunnan pluralistisen luonteen. Kuten kommunitarismiin, libertarismiin ja marxismiin kuvauksista näkee, näiden ideologioiden piirissä puhutaan osaksi eri kysymyksistä. Se vaikeuttaa vertailun tekemistä. Käytännössä kukin näistä vastaa erilaisiin kysymyksiin esimerkiksi hyödykkeiden ja etuuksien jakamisesta sekä kansalaisen vapauden rajoista.

Useimmat liberalismiin perustuvat yhteiskuntateoriat, muun muassa John Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian, voi katsoa nojautuvan individualismiin. Rawlsillekin yhteiskunnan peruslähtökohta on vapaus, jota saa rajoittaa vain, jos sillä tavoin pystytään tuottamaan paremmat lähtökohdat heikommassa asemassa olevan pyrkimyksillä yhteiskunnalliseen menestykseen. Yhteiskunta liittyy yksilöiden moraalikäsitteeseen, sillä

tietämättömyyden verho sisältää ajatuksen, että kenellä tahansa voi olla riittävät moraaliset lähtökohdat päätellä lain sisältö. Liberalistisille teorioille on yhteistä yhteiskunnan ongelmien yksilölähtöinen ratkaiseminen ja eturyhmät nähdään autonomisten yksilöiden etua tavoittelemassa, toisin kuin kollektivismissa, jossa ryhmän etu voi olla sinänsä tavoiteltavaa. Kollektivistiset argumentit yhteiskunnan etuisuuksien jakamisessa tai vaikkapa veropolitiikassa liitetään nykyisin esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeiden edunvalvontaan. On kuitenkin syytä huomata, että kollektivismi–individualismi -jaottelu ei suoraan liity eurooppalaiseen oikeisto–vasemmisto, tai yhdysvaltalainen liberaali–konservatiivi -jaotteluihin. Esimerkiksi oikeistolaisten tai konservatiivien leiristä löytyy vahvoja tulkintoja kollektivismiin puolesta (esim. vahva nationalismi) ja sitä vastaan (esim. klassinen liberalismi). Esimerkiksi konservatismille voi olla tyypillistä myös aihealueiden sekoittaminen: yhteiskunnallisesti voidaan olla kollektivistejä, mutta taloudellisesti liberaaleja.

Muun muassa Alexis de Tocqueville kritisoi yhdysvaltalaisessa elämäntavassa individualismia, joka aikaa myöten heikentää ihmisten sosiaaliset siteet täysin. Hän katsoi, että tällainen individualismi on demokratian sivutuote, joka uhkaa kasvaa sen mukana. Tocquevillen näkemyksessä individualismi eristää yksilön yhteisöstä ja yhteisöllisestä elämästä sekä sen hyveistä. Lopputuloksena on pelkkä egoismi. Vastaavasti mm. Friedrich A. Hayek kritisoi kollektivismia yksilöiden vapaan liikkuvuuden kahlitsevaksi ja epäoikeutettuja eliittejä tuottavaksi sortojärjestelmäksi. (Miller 1991: 240, Bogdanor 1991: 115).

On tärkeää huomata, että vallitseva liberaali demokratia asettaa omat kysymyksensä, joihin muut teorit pyrkivät vastaamaan. Jos vallitseva hallintomuoto olisi sosialismi tai fasismi, olisi ideologioiden vertailu epäilemättä erilainen kuin nyt. Yhteiskuntafilosofia on itsessään riippuvainen vallitsevasta ideologiasta, eikä tutkimusta ole mahdollista tehdä ilman alkuoletuksia. Historian tarkastelu paljastaa, miten vähän yhteiskunnalliset ongelmat ovat loppujen lopuksi muuttuneet; keskustelun muodot ovat muuttuneet niitä

enemmän. Jo Hobbesin ja Rousseauin vertailu heijastaa kollektivismiin ja individualismin eroa. Monessa tapauksessa Hobbesin tai Locken kritiikkiä voidaan pitää myös kritiikkinä individualismia vastaan, ja Rousseauin tai Marxin kritiikkiä vastaavasti kollektivismia vastaan.

2 KANSALAIJOURNALISMI OSANA JOURNALISMIA JA JULKISUUTTA

2.1 Kansalaisjournalismin pääperiaatteet

Uusi mediasanasto (Kuutti 2006: 90). määrittelee kansalaisjournalismin seuraavasti:

Yhdysvalloissa 1990-luvulla syntynyt journalistinen suuntaus, joka painottaa erityisesti sanomalehdistön paikallisjournalistista tehtävää toimia aktiivisena yhteiskunnallisen keskustelun synnyttäjänä ja foorumina. Kansalaisjournalistisen filosofian mukaan median ei pitäisi pelkästään raportoida yhteisöllisistä ongelmista, vaan myös toimia aktiivisesti niiden ratkaisemiseksi. Tämä voi tapahtua tuomalla lehtien palstoilla esiin suuren yleisön näkemyksiä ja toiveita sekä aktivoimalla paikallisesta demokraattisesta päätöksenteosta syrjäytyneitä kansalaisia ja kansalaisryhmiä ottamaan osaa poliittiseen prosessiin. Lehdet t. pyrkivät rakentamaan uudelleen oman päiväjärjestyksensä lukijoiden – ei esimerkiksi virkamiesten tai poliitikkojen – toiveiden mukaisiksi. Kansalaisjournalismi on syntynyt pitkälti kritiikkinä perinteisen journalismin byrokratisoitumiselle ja median muuttumiselle eliittien keskinäiseksi puheeksi.

Tarkennettuna ajatus kansalaisjournalismista syntyi Yhdysvalloissa 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa journalistien omana itsekriittisenä liikkeenä. Se syntyi ruohonjuuritason toiminnasta ilman perustavia kokouksia tai virallisia linjanvetoja. Toimittajat kokivat, että vallitseva journalismi ei toiminut yhteiskuntaa edistävien tavoitteidensa mukaisesti: toimittajia huolestutti, että ongelmia, joissa kansalaiset kääntyivät heidän puoleensa, ei pystytty ratkaisemaan. Journalistien itsekriittisyys saavutti kulminaatiopisteen Yhdysvalloissa vuoden 1988 presidentinvaalien yhteydessä. Osa journalisteista kyseenalaisti tuolloin sen, edustavatko he enää yleisönsä mielipidettä: mm. presidentinvaaliuutisointi oli mennyt lähinnä pelkkään puolueiden ja henkilöiden väliseen kilpajuoksuun, ja varsinainen keskustelevuus puuttui siitä täysin. Tämä sai heidät pohtimaan uudelleen käsityksiään journalismista, tuloksena syntyi *Public journalism* -liike. (Väli-veronen 1997: 1). Tässä tutkimuksessa puhun kansalaisjournalismista tarkoittaen tätä Public Journalism -liikkeen tavoittelemaa journalistista toimintaa.

Kriittisen kannan jakavat journalistit järjestäytyivät muutaman vuoden aikana ja ryhtyivät kehittämään uutta journalismia. Valtajournalismin vaihtoehdoksi nimettiin *kansalaisjournalismi* (Public tai Civic Journalism). Vaikka ei ole olemassa "virallista" kansalaisjournalismia tai sen teoriaa, liikkeen keskeinen motiivi kytkeytyy demokratian toteuttamiseen ja siihen liittyvien kansalaisten julkisen keskustelun tukemiseen. Tiedotusvälineet pyritään näkemään ajatusten torina tai julkisen keskustelun areenana. (Puranen 2000: 7–9).

Theodor Glasserin ja Stephanie Craftin mukaan kansalaisjournalismin tarkoitus on tukea ja edistää julkisen elämän laatua, eikä vain raportoida ja kritisoida sitä. Kansalaisjournalismi edellyttää esim. lehdistön tunnustavan oman roolinsa julkisen osallistumisen ja julkisen keskustelun edistäjänä. Se edellyttää lehdistön tarttuvan "hyviin uutisiin", mutta ei kritiikittä hyväksyä vallitsevien olojen oikeellisuutta. Kansalaisjournalismin "hyvät uutiset" välittävät toiveikkuutta tulevaisuuden suhteen ja pönkittävät "meidän" itseluottamustamme paremmasta tulevaisuudesta. Kansalaisjournalististen projektien yhtäläinen tarkoitus on välittää journalismin piiriin ajatusta sen elimellisestä kuulumisesta julkisiin palveluihin. (Glasser & Craft 1997: 24).

Kansalaisjournalismi edellyttää siirtymistä tiedottavasta journalismista keskustelemaan journalismiin. Yleisön tietotaso pidetään paitsi ajan tasalla, pyritään se myös kiinnittämään päivän uutisiin keskustelua ja väittelyä rohkaisevalla tavalla. Tämä tavoite edellyttää toimittajalta uusia näkökulmia ja käytäntöjä. Glasserin ja Craftin mukaan kansalaisjournalismin näkökulma journalismiin on uusi kahdella tavalla: 1) se olettaa ja edellyttää lehdistön osallistuvan yrityksiin kehittää julkista keskustelua sen sijaan, että se yrittäisi pysyä etäällä siitä. 2) Kansalaisjournalismi vaatii lehdistöä laajentamaan käsitystään politiikasta; täytyy ymmärtää, että demokratia on enemmän elämäntapa kuin hallitsemisen muoto. (Glasser & Craft 1997: 25–26).

Näin kansalaisjournalismi näyttäisi hylkäävän sellaisen tulkinnan objektiivisuudesta tai objektiivisesta raportoinnista, jonka mukaan toimituksen täytyy kertoa uutisia intohimottomasti ja pitää etäisyyttä niiden tapahtumiin. Vaikka kansalaisjournalismi ei edellytä, että politiikka ja journalismi kävisivät yksiin, se käsittää journalistin poliittisen yhteisön vastuullisena jäsenenä jolla on täysi panos julkisessa elämässä. Glasser ja Craft kuitenkin korostavat, että objektiivisesta raportoinnista luopuminen ei tarkoita paluuta puoluelehdistölle ominaiseen asianajorooliin, vaan että lehti sitoutuisi luomaan ja tarjoamaan parempia mahdollisuuksia julkiselle keskustelulle ja väittelylle riippumatta siitä, mitä väittely tai keskustelu koskee. (Glasser & Craft 1997: 26–27).

Kansalaisjournalismia on testattu erilaisin kokeiluluonteisin projektein ympäri maailmaa, voimakkaimmin Yhdysvalloissa. Näitä projekteja tehtiin erityisen aktiivisesti 1990-luvun loppupuolella. Useat projektit hylättiin käytäntöön sopimattomina, mutta muutamat saavuttivat pysyvemmän luonteen. (Heikkilä & Kunelius 1997: 15).

Useissa tapauksissa kansalaisjournalismilla on pyritty tarttumaan yhteisössä esiintyviin epäkohtiin. Esimerkkinä tästä suhtautumisesta toimii vuonna 1992 Yhdysvalloissa, Ohion osavaltiossa Daytonin kaupungissa tapahtunut julkisuusreaktio paikallisen ase-
tehtaan lopettamisesta. Kyseisen tehtaan lopettaminen näytti tuottavan kaupunkiin mit-
tavan työttömyysaallon sekä uhkaavan yleisen infrastruktuurin toimivuutta. Kaupungis-
sa ilmestyvä sanomalehti *Dayton Daily News* päätti, ettei se suhtaudu vallitsevaan tilan-
teeseen pelkällä journalistisella raportoinnilla, vaan pyrki herättämään julkisen keskus-
telun kaupungin tulevaisuudesta. Lehti masinoi laajamittaisen keskustelun teemalla "mi-
tä me teemme nyt?" (eikä "mitä seuraavaksi tapahtuu"). Käytännössä se alkoi juttusar-
jalla, jolla yleisöä informoitiin tehtaan luonteesta ja potentiaalista. Tämän lisäksi ruokit-
tiin kansalaiskeskustelua siitä, kuinka joukkotuhoasetehdas voitaisiin muuttaa rau-
hanajan tavoitteita vastaavaksi. Kansalaiskeskustelun taustalla oli kuitenkin toinenkin
tarkoitus: saada sekä paikalliset, että valtiotason päättäjät ymmärtämään kaupunkia lä-
hestyvä taloudellinen uhka. Tavoitetta vahvistettiin vielä julkaisemalla keskustelun yn-

näävä erillisliite, joka lähetettiin myös päättäjille, sekä muille vaikutusvaltaisille tahoille. Aktivoituneen julkisen keskustelun seurauksena elinkeinoelämä kiinnostui suljettavasta tehtaasta. Dayton Daily Newsin päätoimittaja Max Jenningsin mukaan aktiivisella toiminnalla lehti palveli yleisöään paljon paremmin kuin se olisi tehnyt, jos se olisi vain odottanut poliitikkojen ja virkamiesten päätöksiä, ja sitten raportoinut niistä. (Rosen 1999: 86–92).

Kansalaisjournalismia kritisoidaan siitä, että puhuessaan demokratiasta ja demokraattisesta osallistumisesta se peittää alleen tärkeitä eroja erilaisten demokratian muotojen ja niihin liittyvien lehdistön roolien välillä. Ei ole oikein selvää, vaaditaanko lehdistöä tukemaan tietyn tyyppistä (esim. republikaanien) yhteistä dialogia, vai erilaisten ryhmien monimuotoisuutta, joista kullakin on omat kiinnostuksen kohteensa ja oma dialoginsa. Tämä kysymys liittyy siihen, ettei yhtä, yhtenäistä ja yhdistävää julkisuutta välttämättä ole olemassa. Lisäksi, kun journalismi alkaa siirtää painopistettään "erityisistä projekteista" pysyviin ja ylläpidettäviin rutiineihin, syntyy ongelmia sen suhteen, mitä tarkoitetaan demokraattisella osallistumisella ja lehdistön uudistamisella. (Glasser & Craft 1997: 28)

Edellä mainittujen lisäksi kansalaisjournalismilla voidaan tarkoittaa myös toista "uusjournalismin" muotoa. Journalismia, jossa journalistin professionaalinen rooli kyseenalaistetaan. Tälle ajatukselle on tyypillistä avoin suhtautuminen informaation uutisarvoisuuteen. Suuntauksen keskiössä on muun muassa yksittäisten henkilöiden tai järjestöjen blogien tarkasteleminen tasa-arvoisena journalismin lähteenä ammattimaisten joukkotiedotusvälineiden kanssa. Kansalaisjournalismin monimerkityksisyydestä on käyty keskustelua; nyttemmin näyttää siltä, että epäprofessionaalisesta journalismista käytetään termiä *Citizen journalism* (esim. *Britannica Book of the Year 2009 2010*) ja keskusteleavasta ammatilaisjournalismista termiä *Civic journalism* (esim. *The Pew Center for Civic Journalism 2010*). Useimmiten termit *Public journalism* ja *Civic journalism* käsitetään identtisiksi. Sinänsä raja näiden kahden kansalaisjournalismikäsitteen

välillä ei ole jyrkkä, sillä molemmat suuntaukset sisältävät vivahteita toisiinsa. Kuitenkin ero on sen verran selkeä, että sen huomiointi tässä yhteydessä kannattaa. Selkeyden vuoksi mainittakoon, että tässä tutkimuksessa puhun kansalaisjournalismista nimenomaan civic- tai public -muodossaan.

2.2 Kansalaisjournalismi ja journalismi

Mikä tekee joukkoviestinnästä journalismia? Journalismin käsitesisältöä määriteltäessä turvaudutaan laatusanoihin; mainitaan, että se on *ajankohtaista* ja *faktapohjaista* joukkoviestintää. Tällä tavoin journalismi saadaan irrotettua esimerkiksi kaunokirjallisuuden ja historiantehtien genreistä. Jotta journalismi täsmentyy, lisätään määritelmään ideoita: *objektiivisuus*, *itsenäisyys* ja yleisöään *edustavuus*. (Esim. Kunelius: 2001: 18–20). Objektiivisuus tarkoittaa puolueetonta näkökulmaa, vapautta propagandasta, indoktrinaatiosta ja muusta retorisesta manipulaatiosta, itsenäisyys puolestaan vapautta valtion sanelusta, sensuurista ja markkinatalouden vaikuttamisyrityksistä. Edustavuus sitä, että sillä on käsitys yleisöstään ja että se toimii näiden ehdoilla.

Kunelius (2001:20) määrittelee, että journalismi edustaa meitä kertomalla, mitä edustajamme tekevät meidän nimissämme. Näin se tarjoaa meille katsojan roolin esimerkiksi politiikkaan. Hän lisäksi mainitsee, että journalismi pyrkii esittämään meitä meille itsellemme. Joukkoviestimien tuoma maailmankuva jäsentää omaa käsitystämme itsestämme ja ympäröivästä maailmasta. Näin joukkoviestinnällä saamme informaation lisäksi käsityksiä siitä keitä olemme ja mihin kuulumme.

Journalistinen joukkoviestintä kytkeytyy useissa yhteyksissä osaksi demokraattista val-lankäyttöä. Demokratiaan kuuluva sananvapaus tulee erityisesti esille journalismin kaut-ta. Aidosti demokraattinen päätöksenteko ei voi toteutua ilman viestintäjärjestelmien mahdollistamaa avointa ja julkista keskustelua. Keskusteluoikeus pitää olla niillä, joita käsiteltävä asia koskee. Hannu Nieminen (1998: 275) laskee, että demokraattisessa jul-kisuudessa joukkoviestimien on 1) levitettävä tehokkaasti päätöksenalaista tietoa, 2) turvattava avoin ja kriittinen julkinen keskustelu niille, joita asia koskee, 3) informoita-va päättäjiä keskustelun tuloksena muodostuneesta mielipiteestä, 4) julkistettava tehdyt päätökset ja 5) seurattava ja tiedotettava päätösten toimeenpanosta ja seurauksista.

Useissa tapauksissa median ei kuitenkaan voi ajatella olevan ainoastaan julkisen kes-kustelun välineenä tai näyttämönä. Media voi olla myös aktiivinen, poliittinen toimija. Montesquieun vallan kolmijako–opin rinnalle sanotaan syntyneen ns. neljännen valtio-mahdin, joka koostuu joukkoviestimistä. Ajatus on, että journalismi vahtii muiden kol-men valtiomahdin (lainsäädäntö, toimeenpano, tulkinta) toimintaa tuoden näiden teot julkisuuteen (esim. Kunelius 2001:177). Median valtaa voidaan tarkastella esimerkiksi vuoden 2008 ulkoministerin seksiskandaalin yhteydessä. Ei liene liioiteltua sanoa, että juuri median tuottaman ajojahdin myötä silloinen Suomen ulkoministeri Ilkka Kanerva tulkittiin yksityiselämänsä perusteella sopimattomaksi hoitamaan tehtäväänsä. Julkisuu-nessa esitettiin hänen eroottiselle tanssijattarelle lähettämäänsä alatyylisiä tekstiviestejä, joiden katsottiin olevan niin voimakkaasti yleisen moraalikäsitteen vastaisia, että ul-koministerin poliittinen uskottavuus oli järkkynyt. (esim. Yle Elävä arkisto 2008).

Ns. Kanerva–skandaali ja Niemisen esittelemät median velvollisuudet liittyvät siihen, että median ajatellaan edustavan *yleistä mielipidettä*. Niemisen joukkoviestintä käsite-tään linkiksi kansan ja poliittisen eliitin välillä. Käsitteeni mukaan journalistisilla väli-neillä on pyrkimys tuoda esiin se, mikä yleisöstään on oikein ja väärin. Mediassa uskal-letaan lähteä ajojahtiin moraalittomasti tai laittomasti toiminutta henkilöä tai instanssia vastaan sillä perusteella, että se ajaa kansan parasta. Oma lukunsa ovat tosin ns. sensaa-

tiolehdet, joiden motiivi löytynee yleisön oikeudesta johonkin tietoon (esim. heidän äänestämänsä henkilön rehellisyydestä tai moraalisuudesta). Usein nämä erilaisten journalismityyppien ja joukkoviestimien intressit myös risteytyvät, kuten mainitussa skandaalissa.

Walter Lippmann (2007a) määrittelee, että media ei voi sanella mitä mieltä sen yleisö on. Sen sijaan se määrittelee, mistä asiasta yleisöllä on mielipiteitä. Hän esittää, että nykyihminen ei voi saada havaintoperäistä tietoa ympäröivästä maailmasta, sillä maailma on liian suuri ja monimutkainen. Tämän vuoksi hän turvautuu ns. toisen käden tietoihin ja altistuu joukkoviestintätuotteiden rakentamalle maailmankuvalle. Ihminen rakentaa käsityksensä julkisuudessa tapahtuvista asioista hajanaisten stereotyyppien ja hänen omien intressiensä pohjalta. Näin ollen yleistä mielipidettä ei voida pitää valistuneena, tasavertaisena kantana yhteisistä asioista, vaan eräänlaisena asenteiden pelkistetyinä sekamelskana.

Nykypäivän informaatiotulva voi vahvistaa stereotyyppistä ajattelua. Joukkoviestimien välityksellä yksilö saavuttaa paljon suuremman määrän informaatiota kuin hän voisi ikinä käsitellä. Näin pelkistykset ovat väistämättömiä. Eduskunnan tiedottaja Aki Asola huomauttaa myös, että yksilön tavoittamien mielipiteiden määrä saattaa rajautua entisestään tulevaisuudessa: informaatiotulvan sijaan voidaan puhua informaatioanoreksiasta. Ihmisten on mahdollista seuloa tulvasta ainoastaan heitä kiinnostavat aihepiirit, kuten "englantilainen jalkapallo" tai "luonnonsuojelu". Siten he välttyvät muiden aihepiirien aiheilta, joille esimerkiksi sanomalehteä selatessa "altistuu". (Asola 2008).

Näin olemme edenneet paradoksiin: luvun ensimmäisessä kappaleessa mainitsin, että journalismin tulee palvella objektiivisuuden ideaalia, mutta sen tulee edustaa kansalaistaan ja siten yleistä mielipidettä. Objektiivisuuskriteeri itsessään sisältää ajatuksen, ettei journalismi saisi toimia "poliittisena henkilönä", vaan sen olisi keskityttävä keskustelun

ylläpitämiseen ja eriävien äänten esiintuomiseen. Lippmann kritisoikin, että lehdistön esittämän viestin takaa löytyy usein jonkun poliittisen toimijan ääni. Tietoisesti tai tiedostamatta uutistoimittaja toistaa useiden välikäsien kautta kulkeneita tietoja, jolloin uutinen altistuu manipulaatiolle. Ongelmaa pahentaa lisäksi useiden toimittajien asiantuntemattomuus ja epäselvä tavoite uutisen suhteen. Uutinen ei siten ole pelkästään tiedottava tai valistava, vaan sillä on yhteiskunnallinen agenda. (Lippmann 2008).

Lippmann kuvaa journalismin kipupisteitä 1900-luvun alun Yhdysvaltojen kaupallistuneessa lehdistössä. Suomalaisessa lehdistössä olivat omansa, joskaan eivät täysin erilaiset ongelmansa. Vuonna 1917 Volter Kilpi arvosteli pääkaupunkiseudun journalismia persoonattomien puoluepiirien välittömän vaikutuksen ja johdon alaisiksi. Maaseudun journalismia hän piti puolestaan taitamattomana ja yleisen laiskuuden vuoksi merkitysettömänä. Hän huomioi, että journalistien yleiskatsauksettomuus valjastaa nämä puolueiden kätyrien asemaan. Yksittäiset asiat, laitokset ja henkilöt ovat aina tietyn lehden suojeluksessa ja siten arvostelun yläpuolella. Lehdistöstä paistaa läpi arkuus ja keskinertaisuus, eikä niissä ole tilaa yksilöllisesti itsenäiselle ja uutta luovalle valtiolliselle ja yhteiskunnalliselle näkemykselle. (Kilpi 1987: 142–146).

Journalismin ja yhteiskunnan suhde on vaihdellut läpi koko molempien yhteiselon. 1900-luvun alkupuolella, jolloin Lippmann ja Kilpi kirjoittivat kommentaarinsa, oli yhdysvaltalainen journalismi siirtynyt kaupallisen lehdistön aikakaudelle, kun taas Suomessa oli vielä vallalla ns. poliittisen lehdistön kausi (esim. Minkkinen, Nordenstreng, Rand & Starck 1979: 45-48). Poliittisen lehdistön aikana jyrkkä yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli keskeisellä sijalla sanomalehdissä. Ajan kuluessa Suomenkin lehdistö siirtyi vahvemmin kaupallisten tavoitteiden ohjaamaksi, joten muun poliittinen tunnusuksellisuus jäi taka-alalle. Siirtyminen poliittisesta lehdistöstä kaupalliseen on kenties tapahtunut vahvemmin Euroopassa kuin Yhdysvalloissa. Yhdysvalloista tunnistaa suurten medioiden joukosta selkeimmin republikanistista tai demokraattista politiikkaa kannattavat aineistot (hyvä esimerkki politiikan, journalismin ja yhteiskunnan sekoittuneis-

ta suhteista 2000-luvun Yhdysvalloissa on esimerkiksi Steven Greenstreetin vuonna 2005 ohjaama dokumenttielokuva *This Divided State*).

Esimerkiksi Suomessa lehdet pyrkivät ainakin teoriassa olemaan taustastaan riippumattomasti moniäänisiä. Tavoite jää silti toisinaan täyttymättä. Lippmannin huomiot uutisoinnin altistumisesta manipulaatiolle eivät ole vanhentuneita, vaan nykyinen uutisointi lienee yhtä herkästi manipuloitavissa kuin ennenkin. Teoriassa poliittiset vaikuttajat voivat pyrkiä käyttämään journalismia lyömä-aseena heitä vastustavia instansseja tai henkilöitä vastaan saattamalla julkisuuteen esimerkiksi Kanerva-skandaalin kaltaisia kohu-uutisia.

Näiden pohdintojen perusteella voidaan ajatella, että journalismin ja politiikan suhteen arvioiminen tuottaa paljon epätydyttäviä kompromissitilanteita. Tästä huolimatta juuri näiden suhteiden uudelleenarvointi kohoaa erääksi kansalaisjournalismiteorian polttavimmista kysymyksistä. Keskusteluun sekoittuvat kysymykset tietoisesta neutraliteetista, että journalistisesta ammattitaidosta.

2.3 Kansalaisjournalismin yleisösuhte

Kansalaisjournalismiteorian hahmottelijat lähtivät liikkeelle siitä olettamuksesta, että vallitsevat journalismikäytännöt eivät palvele parhaimmalla mahdollisella tavalla yleisöään ja siten demokratiaa (Rosen 1999: 2). Theodore Glasserin mukaan kansalaiset tahtovat journalistien ottavan osaa yhteiskunnalliseen elämään osoittamalla sen ongelmakohtia. Journalismia kohtaan esitetyn yleisen epäuskon perustavimpia syitä on se, että journalistit eivät vastaa yleisönsä odotuksiin. Journalistit ymmärtävät uutisen liian

usein konkreettisena objektina, joka kerätään sellaisenaan, ja pyritään sitten esittämään mahdollisimman taidokkaasti. Esimerkiksi uutisessa, joka kertoo jonkin tietyn koulun oppilaiden heikentyneistä arvosanoista, kuvataan asia kouluhallinnon ongelmana, sen sijaan, että alettaisiin pohtia todellisia syitä tilanteeseen, sekä potentiaalisia ratkaisumahdollisuuksia, joihin liittyvät kasvatuksen kaikki osapuolet koululaisista vanhempiin, opettajiin ja rehtoreihin asti. (Campbell 1999: xiii–xxx).

Kansalaisjournalistin tuleekin pyrkiä korjaamaan luottamuspulaa. Jay Rosenin mielestä journalismi on perustaltaan julkista ja yhteisomistuksellista toimintaa siitäkin huolimatta, että sillä on ammattilaisensa. Lehdistö ei omista journalismia. Tästä johtuen journalistilla on velvollisuus edesauttaa vastavuoroisemman julkisen elämän syntymistä. Hän linjaa kansalaisjournalismin John Deweyn julkisuuskäsitykseen: median on huomioitava ne instituutiot, jotka edistävät julkista elämää. Median on itse käsitettävä, että sen hyvinvointi on rinnakkainen yhteisönsä kiinteyden kanssa. Näin ollen sen onkin osallistuttava niihin julkisen elämän hankkeisiin, joista on hyötyä kansalaiselle. Yksilöiden houkutteleva yhteisöelämään on kriittistä sosiaalisen luottamuksen syntymiselle ja poliittiselle aktiivisuudelle. (Rosen 1999: 2–27).

Siksi journalismia tulee uudistaa muotoon, jossa uutinen on enemmän, kuin tilannereportti tai kommentaari tapahtumista. Journalismin tulee toimia julkisen keskustelun ruokkijana, kutsuna osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon. Lisäksi kansalaisjournalistisessa ideologiassa journalismi pyrkii kehittämään kansalaisaktiivisuutta ja ongelmanratkaisukykyä, sekä kansalaisten kykyä vahvistaa demokratiaansa. (Rosen 1999: 3–5). Rosenin muotoilemana kansalaisjournalismi lähenee näin deliberaation ideaalia.

Deliberaatio tarkoittaa sellaista keskustelua, jossa yhteiset ongelmat pystytään ratkaistamaan rationaalisten argumenttien ja todistusten avulla. Deliberaatio edellyttää, että julkista keskustelua voidaan käydä häiriöttä ja tasavertaisuuden hengessä. (Peters 2008:

68–121). Petersin käsitys deliberaatiosta pohjautuu Habermasin teoriaan porvarillisesta julkisuudesta.

Jürgen Habermasin käsityksessä porvarillisella julkisella keskustelulla tarkoitetaan julkisuuden tilaa, jossa tasavertaiset kansalaiset kykenevät käymään esteetöntä keskustelua julkisista asioista, ja erottamaan nämä asiat yksityisistä. Tällaisesta keskustelusta rajautuvat pois myös edustukselliset julkiset piirteet (vallanosoitukset tms.). Sen sijaan valanpitäjät pyritään haastamaan osaksi keskustelua yhteiskunnasta. Habermas löytää nämä keskustelun piirteet 1600–1800-luvuilla kehittyneestä julkisesta keskustelusta, jota etenkin omavarainen porvarissääty pystyi käymään kahviloissa, klubeissa ja vastaavissa tiloissa. Myöhemmin julkisen keskustelun areena siirtyi joukkotiedotusvälineisiin, jotka ovat toimineet tehtävässä vaihtelevalla menestyksellä. Molemmissa tapauksissa julkisen keskustelun tila on ns. (porvarillinen) kansalaisyhteiskunta, joka toimii linkkinä julkisen ja yksityisen välillä. (Habermas 2004: 57–61, Malmberg 2005).

Tällaisessa manipuloinnista puhtaassa tilassa pystytään saavuttamaan deliberaatio, jossa asioista kyetään tekemään rationaalisia ja tasa-arvoon perustuvia kysymyksiä ja lopulta konsensuspäätöksiä. Arkikäytössä deliberaatio ymmärretään debattien, keskustelun ja kommentaarien muodostamisena. Käytännössä deliberatiivisen keskustelun tulee tuottaa informaatiota päätöksen muodostamisen tueksi. Pelkkään konfirmaatioon perustuva keskustelu ei kuulu tähän alueeseen. Deliberatiivisen keskustelun ulkopuolelle jäävät kielen fiktiiviset keinot, faktat ilman keskustelupohjaa, tunteisiin vetoavat ja automaattisen reaktionaariset vastaukset esitettyihin kysymyksiin (esimerkiksi palaneen talon asukkaiden kommentit savuavilta raunioilta eivät ole deliberaatiota, vaikka perustuisivatkin tasapuoliseen haastatteluun). Lisäksi esimerkiksi kaupankäyntitilannetta ei voi pitää deliberaationa, koska keskustelun lopputulos ei ole oikeastaan todisteista kiinni. (Peters 2008: 68–121).

Esittelen kansalaisjournalismin tavoitetta deliberaation kehittämiseen ja keskustelun ruokkimiseen suomalaisen vaaliprojektin kautta: Helsingin sanomat otti eduskuntavaalien 2003 uutisointitavaksi kansalaisjournalismin. Vaaliraportointi aloitettiin kymmenosaisella teemajuttusarjalla, jossa käsiteltiin muun muassa terveydenhuollon, lapsiperheiden, työttömyyden ja huumeiden käytön ongelmia, sekä Nato-kysymystä. Aiheet valittiin äänestäjille tehdyn kyselyn perusteella. Vaalisarjassa haastateltiin myös Suomen seitsemän suurimman puolueen puheenjohtajia, ja näiltä kysyttiin lukijoiden lähettämiä kysymyksiä. Myös lehden verkkosivuilla toiminut vaalikone liitettiin osaksi kokonaisuutta. (Ahva 2004: 59).

Äänestäjien tärkeimmät kysymykset kerättiin Suomen Gallupin toteuttamalla kyselyllä, johon vastasi noin 1400 kansalaista. Spontaaneissa vastauksissa korostuivat työttömyys ja perhepolitiikka. Helsingin Sanomat tavoitteli näillä kysymyksillä konkreettista ja ihmisläheistä käsittelytapaa. Vaalisarjassa pidettiin tärkeänä, että se kirjoitettiin "tavallista ihmistä" varten. Tyyliltään se tarkoitti riittävän yksinkertaistavaa kuvausta, mutta ei kuitenkaan "eliitiltä rupusakille" -tyyppistä asua. Ihmiset haluttiin saada mahdollisuuksien mukaan esille myös itse jutuissa. Toisin paikoin tavallisilta kansalaisilta saatiin kantavia kysymyksiä, mutta useissa tapauksissa nämä toimivat konkretisoivana esimerkkinä (henkilönä, joka kertoo, että hänelle kävi näin). Aktiivisen kansalaisen rooliin haastatellut ihmiset asettuivat vain harvoin, etupäässä "sanottua" -palstan kommentoijana tai puheenjohtajahaastatteluiden kysymysten esittäjänä. (Ahva 2004: 59–67).

Päätös muuttaa painopistettä poliittisen näytelmän kuvaamisesta kansalaiskeskustelun suuntaan perustui osaltaan tavoitteeseen korottaa äänestysaktiivisuutta. Lisäksi lehti päätti, että se saa olla aktiivinen suhteessa politiikan kenttään. Se keräsi ja toi julkisuuteen oman, kansalaislähtöisen vaaliagendan. Samalla se luopui perinteiseen politiikan toimittamiseen vahvasti liittyvästä tasapuolisuusvaatimuksesta. Sanomalehti arvotti ja arvioi politiikassa tapahtuvia asioita agendansa perusteella. Projektiin osallistuneista

toimittajista moni mielsi olevansa vähemmän poliittisia toimijoita, kuin lehti itsessään. (Ahva 2004: 59–69).

Kuten Helsingin Sanomien esimerkistä havaitsee, sijoittuu kansalaisjournalisti, tai tämän joukkotiedotusväline eri alueelle julkisuuden kenttää ja demokraattista yhteiskuntaa, kuin objektiivisesti tiedottava väline. Se joutuu vaihtamaan journalistisen objektiivisuusideaalin aktiivisuusideaaliin. Rosenin mukaan kansalaisjournalismia tehdessä onkin tärkeää käsittää, että yleisön tulee voida myös kyseenalaistaa journalistinen tuotos (Rosen 1999: 4).

2.4 Kansalaisjournalismi kannanottajana

Thomas C. Leonard kannustaa kansalaisjournalismia vahvaan poliittiseen kannanottoon. Media ei voi olla arvoneutraali jos se tahtoo lukijoidensa olevan poliittisesti aktiivisia. Hänen mukaansa yhdysvaltalainen lehdistö oli vaikutusvaltansa huipulla, 1800–1900 -lukujen taitteessa, poliittisesti varsin aktiivinen. Tuolloin lehtien julkaisijat käsittivät, että heidän tehtävänsä on koota kansalaiset yhteen ja tehdä heidät tietoisiksi toisistaan. Lehtien agendaan kuului useimmissa tapauksissa nojautuminen republikaaniseen tai demokraattiseen puolueeseen, ja raportoida esimerkiksi vaaleista hyvinkin ankaraan sävyyn. Lehtien lukijoille esiteltiin maailma, jossa he olivat "valon lapsia taistelussa pimeyden lapsia vastaan". Uutisten sävy saattoi olla skandaalinkäryinenkin kutsuessaan kansalaisia täyttämään velvollisuutensa äänestäjinä. (Leonard 1999: 85–87).

Hän huomauttaa, että nykypäivänä vastaava lähestymistapa on vaikeampi tasapuolisuuden korostamisen vuoksi. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole kehitetty tehokkaampaa retorista strategiaa saada suuret väkijoukot ottamaan käsiteltävä asia vakavasti. Hänen mukaansa lukijat olivat kuitenkin tietoisia lehtiensä poliittisesta kannasta, jolloin he kyke-

nivät tarkastelemaan käsiteltävää asiaa esimerkiksi lehtikeisari William Randolph Hearstin poliittisten pyrkimysten ylitse. Lukijat kuitenkin arvostivat journalismia poliittisen keskustelun uutena kanavana. Tämä oli havaittavissa muun muassa lukijoiden yleisönosasto- ja palautekirjoituksista, joissa käytiin tiivistä poliittista keskustelua, mutta Hearst mainittiin vain harvoin. Sen sijaan kirjeissä mainittiin, että Hearstin omistama The Evening Journal oli "julkinen instituutio". (Leonard 1999: 87–91).

Leonard toteaa, että kansalaisjournalismi on yhteiskunnallisesta aktiivisuudestaan huolimatta lähes aina kohteliasta ja keskustelun osapuolet huomioonottavaa. Hänen mukaansa vuosisadantakaisen yleisöpalvelun tuottaminen tarvitsisi kuitenkin röyhkeämpää ja aggressiivisempaa suhtautumista käsiteltäviin asioihin. Näin jyrkän otteen puuttuminen uutisista on edullista rationaalisen keskustelun kannalta. Se ei ole kuitenkaan välttämättä lukijoitaan tyydyttävää. (emt. 90–91).

Leonardin painotukset lienevät kärjistettyydessään relevantteja, mutta ne eivät kuulu enää deliberaation piiriin. Petersin deliberaatiollehan oli vierasta kaikenlainen tunteisiin vetoaminen tai sepittäminen.

Jos deliberaatio tuottaa tasavertaista ja rationaalista keskustelua, rikkoo Leonardin mainitsema hearstilainen julkisuus tätä kriteeriä. Se ei kuulu myöskään Lippmannin puolustaman riippumattoman journalismin piiriin. Viimeistään edellytys röyhkeydestä ohjaa ajatukset deliberaation edellyttämän porvarillisen julkisuuden vastapooliin, plebeijiseen julkisuuteen, johon kuuluvat muun muassa mielenosoitukset ja loanheitto (kts. esim. Malmberg 2006). Leonardin tavoite lienee herättää lukijassa kriittisyyden ja protestoinnin kautta uutta aktiivisuutta. Näkökulmaan sisältyy kuitenkin muutamia ongelmakohtia: se kyseenalaistaa mahdollisuuden saada kansalaisjournalistisesta uutisesta luotettavaa informaatiota ja se venyttää journalistista tekstiä uutisen ja mielipidekirjoituksen väliselle harmaalle alueelle.

Tähänastisen perusteella kansalaisjournalismin tavoite edistää julkisen elämän toimintaa on edennyt objektiivisen joukkotiedotushanteen ulkopuolelle, poliittisen vaikuttamisen alueelle. Kansalaisjournalismin pioneeri, *The Wichita Eaglen* päätoimittaja Davis "Buzz" Merrittin mielestä tämä on hyväksyttävä piirre; toimittajien on ymmärrettävä journalismin konkreettinen rooli yhteiskunnallisessa toiminnassa. Se asettaa näille myös velvollisuuden; sitouttaa kansalaiset osaksi julkista elämää. Hänen mukaansa kyseessä ei ole käsiteltävien asioiden oikean suunnan osoittaminen tai tarve edistää julkisen toiminnan hiljaista tai rauhallista edistystä. Osallistuvan demokratian miljöö ei ole tällainen. (Merritt 1997: 180–188).

Merritt perustelee väittämänsä toisaalta amerikkalaisen yleisön epäuskolla päättäjiensä kykyihin ja moraaliin, toisaalta journalismin heikentyneellä luottamuksella ja vaikutusvallalla kansalaisiin. Hän toteaa, että journalismi ei voi olla yksin torjumassa julkisen elämän taantumaa, mutta sille voidaan saavuttaa kyky ruokkia sosiaalista pääomaa. Hänen mukaansa luopuminen puolueettomuudesta ei tarkoita sitoutumista samalla johonkin kantaan. Journalistin ei tarvitse jättää tarkkailijan tai vallan vahtikoiran roolia luopuessaan kantaa ottamattomuudesta. Journalistien tulisi ottaa mallia muiden alojen ammattilaisilta: esimerkiksi lääketieteellisessä tutkimuksessa riippumattomuus tai objektiivisuus ei tarkoita mielipiteettömyyttä. Tavoitteena ei ole biokemiallisten reaktioiden esittely, vaan keinojen löytäminen ihmisten parantamiseen. (Merritt 1997: 180–188).

Merritt edellyttää kansalaisjournalistilta tiukkaa sijoittumista poliittiseen kenttään. Toisaalta tällä on selkeä agenda vaikuttaa yleisöönsä, mutta toisaalta hän ei saa edesauttaa tehtävässään yksittäistä poliittista kantaa. Voitaneen sanoa, että tavoite vaikuttaa yleisöön tekee kansalaisjournalismista jonkinasteista manipulaatiota. Tässä mielessä Merritt liikkune indoktrinaation tai propagandan rajamailla. Indoktrinaation ja propagandan käsitteet ovat arkikielessä niin negatiivisesti arvottuneita, että niiden käyttö neutraalissa kontekstissa on vaikeaa. Tässä tutkimuksessa niitä ei kuitenkaan arvoteta moraalisesti.

Indoktrinaatiolla tarkoitetaan metodia, jossa yksilöön pyritään vaikuttamaan kasvatuksen kautta. Menetelmään kuuluu informaation ja arvojen epäsuora, pakonomainen syöttäminen ilman mahdollisuutta vapaaseen keskusteluun tai kriittiseen tulkintaan. Indoktrinaatiota pidetään autoritäärisenä kasvattamisen keinona ja siten deliberaation vastakohtana. (Huttunen 2007).

Joukkoviestinnässä indoktrinaatiolla tarkoitetaan piilovaikuttamisen menetelmiä ja yrityksiä. Indoktrinaatio voi olla joukkoviestinnän lähettäjän kannalta tiedostettua tai tiedostamatonta; vastaanottajan kannalta se on tiedostamatonta. Lähettäjältään tiedostamaton indoktrinaatio noudattaa yleensä hegemonista lähestymistapaa. Hegemonia tarkoittaa lähinnä yhteiskunnan ja kulttuurin taipumusta vaikuttaa kansalaisiin tavalla, joka edistää vallitsevan talous- ja yhteiskuntajärjestyksen säilymistä. Jos vastaanottaja tulee tietoiseksi indoktrinaatiosta, lakkaa viestintä olemasta sitä. (Hemánus 1973: 17–21).

Indoktrinaation ero propagandaan on se, että propagandassa vaikuttaminen on suhteellisen avointa ja näkyvää. Propagandan tavoite on suora dominaatio, indoktrinaation piilevä manipulaatio. Indoktrinaatio on usein pitkäkestoista verrattuna propagandan iskunomaiseen soveltamiseen (Hemánus 1973: 17–21). Propaganda on vaikuttamista ja sen yrittämistä, missä vastaanottaja tiedostaa olevansa vaikuttamisen kohteena. (Hemánus 1975: 18).

Propagandistinen asenne on ilmeisempi esimerkiksi Leonardin hearstilaisessa julkisuusskenaariossa, kuin Merrittin sitouttavassa julkisuudessa. Merrittinkään aktivointitoimenpiteitä ei silti voida pitää niin neutraaleina, että kyseessä ei olisi minkäänlainen yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Edellyttämällä kansalaisten aktiivista osallistumista julkisen elämän toimintaan hän siirtää demokratian painopistettä edustuksellisesta, parlamentaarisesta demokratiasta osallistuvaan, suoraan demokratiaan. Ottamalla etäisyyttä

päättäjiin ja läheisyyttä kansalaisiin, kansalaisjournalistin voi ajatella toimivan suoran demokratian edistäjänä.

Hemánus huomauttaa, että indoktrinaatiota ei voi oikeastaan tehdä vallitsevaa hegemoniaa vastaan; indoktrinaatiolla ei voi myöskään saada vastaanottajaa aktivoitumaan tai tekemään kysymyksiä ja ottamaan kantaa (Hemánus 1973: 22–24). Esimerkiksi Rosenin periaatehan oli, että joukkoviestinnän ei tulisi vain kuvata, vaan myös muuttaa ympäröivää yhteiskuntaa. Tässä valossa vallitseva hegemonia ruokkisi yhteiskunnallista passiivisuutta. Näin arviot kansalaisjournalismin indoktrinaatiosisällöstä voitaneen sulkea pois, ja mainittuja aktivointipyrkimyksiäkin olisi pidettävä propagandistisiin menetelmiin kuuluvina.

Propaganda kykenee saamaan vastaanottajansa aktivoitumaan, tekemään kysymyksiä ja vastaväitteitä. Näin ollen vastaanottajan tiedostaminen on propagandan ja indoktrinaation konkreettinen ero. (Hemánus 1975: 18–20). Tässä vaiheessa saattaakin pystyä tekemään ennakko-oletuksen, että kansalaisjournalistisen toiminnan pyrkimys deliberation edistämiseen voi osoittautua myös suoran demokratian propagoinniksi.

3 KANSALAIJSJOURNALISMI OSANA DEMOKRATIAA

3.1 Suoraa, populistista demokratiaa

Suoran demokratian mahdollisuus on muodostunut nykyisessä keskustelussa erityisesti argumentiksi perinteistä, edustuksellista demokratiaa vastaan. Suoraan demokratiaan sisältyy ajatus, että kansalaiset voisivat tehdä enemmän yhteisiä konsensuspäätöksiä vallitsevista asioista. Useimmiten tämä tarkoittaa kansanäänestyksiä poliittisen päätöksenteon muotona tai sen apuvälineenä (Büchi 2006).

Suoran demokratian kannattajat korostavat, että demokraattinen valtiomuoto saa legitimitettinsä ainoastaan siten, että hyväksyttävä päätös on kohtuullinen kaikille ja sillä on enemmistön tuki. Edustushenkilöihin perustuvassa demokratiassa kriteerit eivät täyty, sillä kansalaisilla ei ole äänestysoikeutta asioista. Heidän oikeutensa rajoittuu vaaleihin, joissa he valitsevat edustajansa. Kansalaiset kokevat näin, etteivät ole riittävän hyvin edustettuina politiikassa. (Büchi 2006: 20–24).

Suoran demokratian kannattajat pyrkivät vastaamaan samoihin demokratian haasteisiin kuin kansalaisjournalistitkin. Näitä ovat äänestysaktiivisuuden jatkuva aleneminen, kansalaisten vieraantuminen ja kadonnut kiinnostus perinteistä politiikkaa kohtaan, sekä eliitin ja kansalaisten välisen kuilun kasvaminen. Lisäksi suoran demokratian kannalta demokratian kaventuminen johtaa myös vapauden vähenemiseen. (Büchi 2006: 25).

Suoran demokratian tärkeimmäksi menettelytavaksi osoittautuvat kansanäänestykset: henkilövaalien lisäksi kansalaisten suostumusta haettaisiin tällä tavoin tärkeisiin päätöksiin. Poliittiset päättäjät eivät enää olisi yksinoikeutettuja yhteiskunnalliseen päätöksen-

tekoon ja asialistan muotoilemiseen. Suoran demokratian (Büchi puhuu myös suoran ja edustuksellisen demokratian yhdistävästä *osallistavasta demokratiasta*) ajatus on, että kansalaiset tekevät poliittiset päätökset itse, äänestämällä. (Büchi 2006: 32–34).

Kansanäänestykset voidaan järjestää vallanpitäjien aloitteesta, jolloin kyseessä on neuvoo–antava kansanäänestys: päättäjät antavat vaikeimmat päätökset kansan päätettäväksi, jolloin vallanpitäjä vahvistaa myös asemiaan hakemalla politiikan tueksi kansan valtuutuksen. Büchin mukaan suomalainen neuvoo–antava kansanäänestysmenettely, jonka käytöstä päättävät valtuutetut ja kansanedustajat, ei kuulu suoran demokratian piiriin. Suoraa demokratiaa olisi kansalaisten omasta aloitteesta ja omassa valvonnassa tapahtuva kansanäänestys. (Büchi 2006: 35–38).

Kansalaisaloitteet tai *kansalaisreferendumit* ovat suoran demokratian päänimittäjiä. Tietty määrä kansalaisia tuo oman ehdotuksensa poliittiselle asialistalle ja käynnistää kansanäänestyksen asiasta. Kansanäänestyksen järjestäminen ei tässä mallissa ole viranomaisten päätettävissä. Aloitteilla olisi paljon valtaa: jos esimerkiksi eduskunta ottaisi kielteisen kannan ehdotusta kohtaan, alistettaisiin se kansanäänestyksessä päätettäväksi. Lisäksi kansalaisaloitteen tekijöillä tulee olla oikeus vetää aloitteensa takaisin. Kansalaisreferendumi on puolestaan kansalaisten vaatimuksesta toimitettu kansanäänestys. Se tarkoittaa, että päätetty asia alistetaan kansalaisten päätettäväksi jälkikäteen. Päätös legitimoituisi tässä tapauksessa vasta kansalaisten hyväksyttyä sen. (Büchi 2006: 39).

Sveitsi on tunnettu suoran demokratian käyttämisestään päätöksenteossa. Tämän kirjoittamishetkellä sveitsiläinen suora demokratia oli saanut paljon huomiota ns. minareetti-kiistan myötä. Sveitsiläiset järjestivät loppuvuodesta 2009 kansanäänestyksen, pitäisikö islamilaisten minareettien rakentaminen kieltää. Sveitsiläiset äänestivät asiasta 28.11.2009 lopputuloksenaan rakentamisen kieltäminen. Kieltämistä perusteltiin poliittisen Islamin leviämisen torjumisella. Minareettikieltoa edelsi ja suorasi mittava julki-

nen keskustelu sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Sveitsiä syytettiin syrjinnästä sekä rodullisessa, että uskonnollisessa mielessä. Lisäksi erityisesti Euroopan äärioikeistolaisista puolueista koostunut osapuoli kannatti minareettiäänestysten järjestämistä muuallakin (YLE uutiset 2009a, YLE uutiset 2009b).

Demokratian arvoteorioissa sveitsiläinen suora demokratiamenettely lasketaan *populistiseen demokratiaan*. Populismien mukaan yhteiskunnan tulee toteuttaa kansan tahdon mukaisia kollektiivisia päätöksiä. Demokratia saa arvonsa siitä, että kansa voi päättää suoraan, miten heidän yhteisönsä toimii. Nämä kollektiivipäätökset muistuttavat lähimmin kansan tahtoa. Tässä yhteydessä suora demokratia lähenee rousseaulaista ideaalia: kansalaiset voivat osallistua sellaisten lakien säätämiseen, jotka heijastavat *yleistahtoa*. Se kuvastaa yhteiskunnan yhteistä hyvää ja se on erotettava kaikkien omaan etuun perustuvasta *kaikkien tahdosta*. Enemmistöpäätöksiin ja kansalaisten tasa-arvoiseen suhtautumiseen perustuva lainsäädäntö takaa yleistahdon toteutumisen. Jos määrätty laki perustuisi onnistuneesti yleistahdon, on äänestyksessä hävinneiden yksilöiden myönnettävä erehtymisensä yleistahdosta ja alistuttava siihen. Kaikki demokraattiset enemmistöpäätökset eivät kuitenkaan Rousseauin mukaan aina edusta yleistahtoa. Yleistahdon kannalta oikeiden ratkaisujen todennäköisyys paranee kansalaisten taloudellisen aseman tasaistuessa ja kansalaiskykyjen karttuessa, sekä äänestysten yleistyessä. (Setälä 2003: 30–32, 105–109).

Termi "populismi" liitetään arkikielenkäytössä maailmalla suosittuun, jyrkkään oikeistoretoriikkaan, jota Suomessa edustavat Perussuomalaiset. Tässä yhteydessä ilmaus saa vivahde-eron, tai oikeastaan siihen liitetään puoluepoliittisia sisältöjä. Yhteiskuntatieteellinen populismi ja arkinen/puoluepoliittinen populismi eivät ole suoraan erillisiä ilmauksia, mutta tässä yhteydessä puhun populismista juuri yhteiskuntatieteellisessä merkityksessä. Jälkimmäisestä käytän nimitystä *oikeistopopulismi*. Kuten Sveitsi-esimerkki osoittaa, yhtenevät populismit kuitenkin usein.

Suoran demokratian menettelyn voisi toisaalta rinnastaa myös Habermasin kommunikaatiivisen toiminnan teoriaan, jossa yhteiset päätökset tehdään deliberatiivisen keskustelun pohjalta. Ideaalissa kommunikaatiotilanteessa keskustelijat saavuttavat suurimman mahdollisen rationaalisuuden ja autonomian, jonka kautta he voivat tehdä yksimielisiä päätöksiä. Kollektiiviset päätökset ovat legitiimejä, jos ne tehdään ideaalia kommunikaatiotilannetta muistuttavassa julkisessa keskustelussa ja ovat perusteluineen kaikkien osapuolien hyväksyttävissä. (Setälä 2003: 138–141).

Populistinen luonne tuo suoran demokratian kuitenkin lähemmäs rousseauta; Habermasin mallissa demokraattisten päätösten oikeutus ei perustu kansalaisten arvojen yhdenmukaisuuksien löytämiseen vaan rationaalisuuden löytämiseen arvojen takaa (Setälä 2003: 139). Sen sijaan suoran demokratian kannattama kansanäänestysmalli ei oikeastaan pyri poistamaan arvoriistiriitoja, vaan legitimoimaan päätöksen. Rousseauin mukaan tällaisen äänestyksen lopputulos todennäköisemmin yleistahdon mukainen kuin vastainen.

Edellisten huomioiden perusteella myös Büchin käsitys on voimakkaan populistinen. Tämän tyyppisiin teorioihin liittyy totalitaristinen uhkakuva; käyttiväthän muun muassa Napoleon ja Hitler kansanäänestyksiä valtansa oikeutukseksi. Büchin mukaan ongelma liittyy kuitenkin neuvoa-antaviin äänestyksiin; kansalaisten valvonnassa olevat demokratiamenettelyt eivät sovi yhteen diktatuurin kanssa. Hänen mukaansa totalitaristiset koneistot voivat kehittyä vain siellä, missä ei (enää) ole demokratiaa. Büchi uskoo, että diktatoriset projektit eivät saa kannatusta aidosti toimivan demokratian valtapiiristä. (Büchi 2006: 36–38).

Lippmann kritisoi tämän tyyppistä ajattelua: hänen mukaansa ajatus, jossa kansanjoukko määrittää, mitä yhteiskunnan tulee tehdä, on mieletön. Hänen mukaansa kansanjoukkojen ongelma on loputon toiseus; kansanjoukko ei pysty suorittamaan minkäänlaisia

tekoja, vaan joukosta on noustava tribuuneja ajamaan asioita. Näin joukkopäätökset sortuvat lopulta valtuutuksen ongelmaan; sekä siihen, että julkisen keskustelun paikka ei ole ratkaista yhden yksilön protestia toista yksilöä kohtaan. (Lippmann 2007b: 105–115).

Kannattavatko kansalaisjournalistit siis suoraan demokratiaan liittyviä yleisiä kansanäänestyksiä? Eivät välttämättä, joskin tämän tyyppinen demokratiamenettely voi olla edullista kansalaisjournalismille. Katson, että kansalaisjournalismiteorialla on sama *päämäärä* kuin suoralla demokratiallakin: demokraattisen järjestelmän legitimointi saattamalla kansalaisten ääni kuuluviin poliittisessa menettelyssä. Kansalaisjournalistisessa asetelmassa osallistumisareenaksi sijoittuvat äänestyspaikkojen sijaan joukkoviestimet. Julkinen keskustelu kohooa kansalaisaloitteiden tai referendumien rinnalle. Tässä mielessä kansalaisjournalismi pyrkii ruokkimaan sekä kaikkien tahtoa että sen kautta yleistahtoa.

Entä onko kansalaisjournalismi populistista? Setälän linjausten valossa näyttää siltä, että on. Kansalaisjournalismin ideologiassa kansalla on oltava perustavanlaatuiset mahdollisuudet vaikuttaa poliittiseen prosessiin. Rosenin teesit määrittävät, että journalistien olisi otettava etäisyyttä päättäjiin ja läheisyyttä kansaan. Näin on oletettava, että kansalaisjournalisti pitää kansalaisia tai näiden ryhmää suhteellisen hyvin poliittisiin aloitteisiin pystyvinä ja autonomisina. Toimittajien on tartuttava niihin yhteiskunnallisiin asioihin, joihin kansalaiset tarttuisivat (esim. Rosen 2000: 1–16).

Rosenin pesäero päättäjiin keikauttaa vaakakuppia entistäkin vahvemmin suoran demokratian puoleen. Voitaisiin ajatella, että kansalaisjournalismi rakentaa jonkinlaista antagonismia yhteisön ja päättäjien välille. Päättäjät eivät edusta yhteisöään, vaan jonkinlaista byrokraattista eliittiä. Näin kansalaisjournalismin ideologiaan kuuluu ajatus, että sillä on kansalaisten antama mandaatti. Journalistista aineistoa tuotetaan olettamuksella,

että kansalaisten tulee tietää käsiteltävästä asiasta. Tähän malliin kuuluu myös lippmanilainen arvio, että kansalainen ei kykene automaattisesti hallitsemaan kaikkia yhteiskunnan edellyttämiä tietotaitoja. Tämän vuoksi kansalainen valtuuttaa journalistin edesauttamaan tämän mahdollisuuksia olla perillä yhteiskunnan asioista. Näin journalistit uskovat oman toimintansa olevan oikeutettua. (Schudson 1999: 128, 120–121).

Michael Schudson huomauttaa, että tämä mandaatti säilyttää uutisten tekemis- ja hallinnointivastuun journalisteilla. Tältä osin kansalaisjournalismi ei siis poikkea nykyisen uutisjournalismin käytännöistä. Kansalaisjournalismi ei ole siis kovin radikaali journalismin uudistaja: se ei tarjoa kansalaisille mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi uutisvirtaan tai muodostaa julkista arviota uutisten oikeellisuudesta. Uutisprosessi ei siis demokratisoidu ja vastuu julkisuuden kontrolloinnista säilyy ammattieliitillä. Yleisön tulee luottaa tämän eliitin hyvään tahtoon ja demokraattiseen järkevyyteen. Näin kansalaisjournalismi läheneekin asiantuntijuuden puolesta puhunutta Lippmannia, eikä yhteisöelämän autonomisuutta puolustanutta Deweytä. (Schudson 1999: 120–124).

Rosenin näkemyksessä journalistit pyrkivät lähentymään myös intellektuaalista eliittiä: hän alleviivaa toistuvasti, että journalistien tulisi olla lähemmässä suhteessa tutkijoihin; yrittää löytää yhteistä säveltä akateemikoiden ja kansan välille. Ongelma on usein kielellinen; akateeminen eliitti etäännyy paitsi tavallisesta kansasta, myös journalisteista vaikealla diskurssillaan. Yhteistyön journalistien ja akateemikoiden välillä pitäisi siis madaltaa tätä kuilua. (Rosen 1994). Myös tämä vaihtaa kansan yhteyden yhdeltä eliittiryhmältä toiselle (ja pitää siis kiinni Lippmannin asiantuntijuudesta).

Tämä pesäero on syytä huomata myös suoran demokratian kannalta; vaikka kansan äänen esiintuominen olisikin kansalaisjournalismille etusijaista, tapahtuu se oikeastaan edustuksellisen demokratian muodossa: journalisti toimii hyvántahtoisena portinvartijana kansantribuunin asemassa. Samalla se on varovainen osoitus siitä, että kansalaisjour-

nalismin perusta ei olekaan niin silkkaa demokratian yhteisöllistä uudistamista, kuin tähänastisista argumenteista voitaisiin olettaa. En kuitenkaan katso, että tämä sulkee pois kansalaisjournalismin liitosta suoraan demokratiaan; huomioon tulee ottaa Lippmannin kuvaus yleisön toissijaisuudesta; journalisti siis ottaa vastuulleen kansalaisaloiteprosessin käynnistämisen tai kansantribuunien löytämisen tehtävään. Käytännössä tribuunit löytyvät aktivoinnin kautta, joku kansalaisista antaa kasvot ja ottaa vetovastuun aloitteesta.

3.2 Kommunitarismin juuret ja lupaus

Yhteisöpainotukset liittävät kansalaisjournalismin useissa puheenvuoroissa osaksi kommunitaristista politiikan filosofiaa (esim. Black 1997: v–vii). Molempien ajatukseenhan liittyy halu luoda joukkoja, jotka kykenevät poliittiseen toimintaan, johon yksittäiset kansalaiset eivät kykenisi. Tavoitteet muistuttavatkin monelta osin antiikin ateenalaista demokraattista kaupunkivaltiota tai Alexis de Tocquevillen ja Deweyn viriiliä kyläyhteisöä. Molemmat ihannoivat sellaisia yleisöjä, jotka kykenisivät tietoisesti edesauttamaan itselleen myönteistä politiikkaa.

Yhdysvaltojen varhaista demokratiaa tarkastelleen Tocquevillen mielestä yksilöiden yhteenliittymät ovat paras tapa taistella yhteiskuntien individualisoitumista vastaan. Tocquevillen mukaan yhteenliittyminen on vapaudelle ominainen piirre, kun taas yhteiskunnallinen tasa-arvoisuus saa aikaan individualismia. Tasa-arvoiset olosuhteet johtavat helposti yksilöiden etäännyttämiseen toisistaan. Individualismi on egoismin demokraattinen muoto. Se etäännyttää yksilöitä yhteiskunnasta ja saa nämä eristäytymään perheidensä ja ystäviensä suppeaan piiriin. Näin syntyy pieniä yhteisöjä, jotka hylkäävät oma-aloitteisesti yhteiskunnan oman onnensa nojaan. Ennen pitkää individualismi

muuttuu egoismiksi, jolloin yksilö luopuu yhteistyökykyisestä (hyveellisestä) toiminnasta pelkän itsekkyyden tieltä. (Tocqueville 2006: 499, 491–496).

Ihmisten eristäytyneisyys toisistaan on Tocquevillen mielestä tyranniin tärkein ase valtansa takaamiseen. Tyranniassa kansalaisten ei odoteta osallistuvan päätöksentekoon, päinvastoin, tärkeämpää on, että he eivät pyri itse tarttumaan yhteiskunnallisiin ohjaksiin. Demokratiassa sen sijaan kansalaisten on pakko osallistua julkisten asioiden hoitoon ja näin siirtää huomionsa pois omista tavoitteistaan. Yhteisten asioiden hoitamisen kautta kansalaiset huomaavat keskinäisen riippuvuutensa ja heidän täytyy tarjota toisilleen apuaan saadakseen vastavuoroisesti heidän tukensa. Näin kansalaisten oma kunnianhimo saa heidät ajattelemaan muita. (Tocqueville 2006: 498).

Edelliset piirteet ilmenevät erityisesti henkilövaaleissa. Julkisiin virkoihin hakevat joutuvat osoittamaan edellä mainittua hyveellisyyttä. Vaalivoiton tavoittelu voi johtaa häikäilemättömyyteen ja kylvää eripuraa yksilöiden välille. Vaalijärjestelmä yhdistää kuitenkin kansalaisia, jotka pysyisivät muutoin vieraina toisilleen. Jos vapaus riitauttaakin joitakin, haittaa se vähemmän kuin tyrannian ruokkima yleinen välinpitämättömyys. (Tocqueville 2006: 499).

Kansalaiset aktivoidaan antamalla heidän päätettäväkseen pienen mittakaavan yhteisiä asioita. Kansalaiset on vaikea saada kiinnostumaan koko valtion asioista, koska he ymmärtävät huonosti valtion tulevaisuuden suhteen omaan elämäänsä. Pienemmät asiat koskettavat kuitenkin kaikkia kansalaisia, ja niiden kautta on mahdollista ymmärtää myös suurempi mittakaava: maanviljelijästä tulee tietoinen julkisista asioista, jos hänen maidensa läpi aiotaan rakentaa tie. Näin yksityisten ja julkisten asioiden välillä on havaittava yhteys. (Tocqueville 2006: 499–501).

Yksilöiden yhteenliittymät ovat ihanteellinen tapa edistää yhteisiä päämääriä. Tällä Tocqueville ei tarkoita yksinomaan poliittisia yhdistyksiä, vaan yhdistyminen on demokraattisissa yhteiskunnissa paras tapa edistää päämääriä kaikilla elämän alueilla. Aristokraattisissa yhteiskunnissa rikkaat ja mahtavat yksilöt johtavat pysyviä ja pakolla luotuja yhteisöjä, joilla he ajavat asioitaan. Demokratioissa yksilöt ovat sen sijaan itsenäisiä ja heikkoja, joten asiat eivät edisty ilman toistensa apua. Yhdistykset helpottavat myös valtiovallan tehtävää, sen ei tarvitse keskittyä niihin pienempiin hankkeisiin, joita yhdistykset hoitavat. Tämän lisäksi yhdistykset kehittävät atomistisen, demokraattisen yhteiskunnan olematonta vuorovaikutusta. (Tocqueville 2006: 502–505).

Sanomalehtien tehtävä on edistää kansalaisten yhdistymistä: muulla tavoin suurten ja toisistaan etäällä olevien ihmisryhmien tavoittaminen ja valistaminen yhteisistä tavoitteista eivät onnistu. Sanomalehdet ovat sitä tarpeellisempia, mitä tasa-arvoisempia ihmiset ovat ja mitä enemmän on syytä pelätä individualismia. Sanomalehdet eivät Tocquevillen mukaan takaa pelkkää mielipiteenvapautta, vaan pitävät sen kautta yhteiskuntaa yllä. Lehti edesauttaa sijainniltaan hajanaisia, saman mielipiteen omaavia, kansalaisia liittymään yhteen ja mahdollistamaan keskustelun pitkienkin välimatkojen päästä. Tästä johtuen yhdistyselämä ja sanomalehdet ovat toisistaan riippuvaisia. Sanomalehti voi säilyä vain, jos se levittää monille yhteistä oppia tai käsitystä. Sitä voisi verrata yhdistykseen, jonka jäseniä ovat lukijat. (Tocqueville 2006: 506–508).

Tocqueville varoittelee läpi teoksensa demokratian uhkakuvista jotka liittyvät sille vitaalien kansalaisten yhteenliittymien höltymiseen ja kansalaisten yksilökeskeisyyden nousuun. Myös Dewey on samoilla linjoilla Lippmann-kommentaarissaan *The Public and its problems*, jossa hän laajentaa näkökulman julkisuuden piiriin. Deweyn mielestä kansalaisten yhteenliittymä järjestäytyy, kun yksilöt tajuavat että toiminnalla on yksilöille positiiviset välilliset tai välittömät seuraukset.

Julkisuudessa yhteinen intressi syntyy, kun potentiaalisen toiminnan seuraukset herättävät älyllistä tai tunneperäistä arvostusta, mikä taas muuttaa yhteisen toiminnan luonnetta. Yksilöt siis ymmärtävät, millaisia seurauksia heidän järjestäytyneellä toiminnallaan voisi olla ja millaisessa muodossa tavoitteisiin parhaiten päästäisiin. Kullakin yhteenliittymällä on ominaislaatuja ja arvonsa, jotka erottavat ne toisistaan. Tämä yhteenliittymä järjestäytyy ja käy toimintakykyiseksi edustajien välityksellä, jotka toimivat sekä sisäisen yhtenäisyyden vaalijoina että ulkoisina tribuuneina. (Dewey 2006: 57, 65).

Kuten huomaamme, Dewey ja Tocqueville puhuvat kohtuullisen samankaltaisesta yksilöiden yhteenliittymisestä. Kuitenkin heidän välillään on perustava rakenteellinen ero: Tocquevillelle yhdistykset ovat suhteellisen tarkkarajaisia ja helposti ymmärrettäviä: niillä on jäsenet, toiminnanjohtajat ja omat tiedotuskanavat. Deweyn sen sijaan puhuu eteerisemmästä "yleisöstä" (suomalaisessa keskustelussa suositetaan uusilmaisua "julkiso", jonka hylkään tässä tapauksessa tarpeettomana erittelynä aktiivisen yleisön ja joukkoviestinnän kuluttajien välillä). Yleisö näyttäytyy ja aktualisoituu nimenomaan julkisen keskustelun areenalla. Deweyläinen yleisö järjestyy kun tiettyyn yksilöiden joukkoon kohdistuu riittävä määrä paineita. Lisäksi se voi pitää sisällään enemmän tai vähemmän erillisiä aliyhteisöjä. Deweyn yleisöltä puuttuu myös sisäinen samuus, joka leimaa Tocquevillen yhdistyksiä; pelkkä seurausten kaukonäköisyys riittää korvaamaan sisäisen yhtenäisyyden. Deweyn tyypillinen yleisö löytyy kyläyhteisöstä, jonka keskuudessa voidaan toki ajatella olevan tiettyä samuutta. Yleisömäärittely ei sitä mielestäni kuitenkaan edellytä. (esim. Dewey 2006: 64–65, 67–69).

Dewey yhdistää yleisönsä lähes välittömästi valtiomäärittelyihin. Hänen mukaansa valtio syntyy, kun yleisön keskuudessa perustetaan tiettyjä elimiä valvomaan tavoitteiden täyttymistä (Dewey 2006: 68). Vaikka Deweyn määrittämältä yhteisöltä puuttuukin sisäinen samuus, on sillä kuitenkin sama tarve tribuuneihin kuin Tocquevillen yhdistyksillä. Dewey allekirjoittaa myös Lippmannin näkemyksen yleisön toiseudesta: yleisö ei tee tekoja (vaikkapa nimitä edustajia), mutta yleisön jäsenet tekevät. Lippmannin ja De-

weyn erottaa tässä se, että Dewey uskoo kansan tahdon palvelevan yhteistä intressiä paremmin kuin autonomiset poliittiset toimijat; jälkimmäisten intressit voivat olla risti-riidassa yhteisen hyvän kanssa; he voivat sortua esimerkiksi rahan tai maineen houkuttuksiin. Myöskään näiden osaamisesta tai soveltuvuudesta ei ole kaikissa yhteyksissä takeita. Näin Dewey antaa Lippmannia heikomman liikkumavaran tribuuneille: heidän on jatkuvasti noudatettava kansan tahtoa. Deweyn voisi näin ajatella olevan Lippmannia populistisempi. (Dewey 2006: 101–109).

Amerikkalainen demokratia syntyi ja oli ihanteellista Deweyn mukaan paikallisissa ja pienissä maanviljelyskeskuksissa, joissa elämä oli aidosti yhteisöllistä. Eri yhteisöjen hallinnollinen menettely oli omaleimaista ja saattoi poiketa toisistaan paljonkin. Kun tällaisia yhteisöjä liittyi yhteen, syntyi piirikuntia, osavaltioita ja lopulta liittovaltio. Eri yhteisöt olivat läsnä suuremmissa kokonaisuuksissa edustajiensa kautta, siten, että kansalaiset tunsivat edustajansa. Ajan edetessä tällainen yhteisömuoto kävi vaikeammaksi, mutta ei hävinnyt. Deweyn mallissa paikalliset kaupunkikokoukset ja yksilöiden henkilökohtainen osallistuminen yleisön toimintaan määrittääkin koko demokratian toimintaa. (Dewey 2006: 133–137).

Kun yhteiskunta kasvaa liian suureksi kasvokkaiseen viestintään, korvaa joukkoviestintä tämän tehtävän, jolloin demokraattinen mielipiteenvaihto pysyy yhä mahdollisena. Sen sijaan vuosien mittaan kansanjoukkojen liiallinen yhtenäistäminen on keskinkertaistanut ja vähentänyt poliittista keskustelua. Samalla kansalaisten käsitys poliittisen toiminnan edullisuudesta on kadonnut ja näiden kiinnostus yksilöllisiin, epäpoliittisiin asioihin on päässyt valtaamaan alaa. Samalla myös valtakunnanlaajuiset poliittistaloudelliset toimijat ovat alkaneet puuttua paikallisyhteisöjen asioiden hoitamiseen. Tämä taas aiheuttaa vanhojen yhteisöjen hapertumista ja häviämistä. (Dewey 2006: 137–139, 122–123).

Poliittisen vaikutuspiirin laajeneminen ja vanhojen yhteisöjen katoaminen vaikuttaa puolestaan yksilöiden vapautumiseen: moderni elämä ja nautiskeleva kuluttajuus etäännyttävät kansalaisia poliittisen vaikuttamisen piiristä. Julkinen keskustelu jää nopeiden autojen ja viihteen jalkoihin. Yksilöiden vapautuminen johtaa myös yleisön pirstaloitumiseen. Kansakuntaa leimaava demokratia liukenee omien mahdollisuuksiensa mereen. (Dewey 2006: 122–123, 159).

Dewey ja Tocquevillen ero perustuu vapauden ja tasa-arvon vastakkainasetteluun. Tocquevillen ajattelussa liiallinen tasa-arvo etäännyttää yksilön yhteisöstä: yksilöiden muottiin valaminen on tyranniin käytöstä eikä suosi demokratiaa. Tasa-arvo on demokratiassa lähtökohta, kun taas tavoite on vapaus. Deweyllä taas vapaus eristää: yksilö lakkaa kokemasta yhteenkuuluvuutta mahdollisuuksien maailmassa. Tähän erotteluun on osasyynä eittämättä historiallinen tilanne: Tocquevillen aikana Yhdysvallat oli nopeasti kehittyvä ruraalidemokratia, johon hän tutustui Ranskan valtion mandaatilla. Ranska oli tuolloin selvinnyt juuri Napoleonin sodista ja Ludvig Philipin porvarillinen monarkia (1830–1848) oli kuningasta kannattavien ja demokraattien verinen kilpailu. Deweyn aikakaudella Yhdysvaltojen ruraalidemokratia taas hajosi yksilö- ja kulutuskeskeisen teollisuuskapitalismin tieltä. Ensimmäisen maailmansodan ja suuren laman välisenä aikana keskiluokka vaurastui nopeasti, mutta myös luokkaerot kiihtyivät. Deweyn huoli koskikin tiettyjen ihmisryhmien syrjäytymistä päätöksenteosta, sekä siitä aiheutuvaa demokratian epäsuhtaa.

Dewey lääkitsi epäsuhtaa lisäämällä demokratiaa: hän lataa velvollisuuden joukkoviestinnän vastuulle. Sen tulisi muokata yhteiskunnasta *suuri yhteisö*. Ryhmien yhteistä etua on tuotava esiin, että yleisö saa mahdollisuuden syntyä. Myös ryhmien on hyväksyttävä yksilöidensä kehitysmahdollisuudet ja saatettava ne sopusointuun yhteisten intressien kanssa. Koska jokainen yksilö kuuluu moneen eri ryhmään, on ryhmienkin toimittava keskenään yhteistyössä. Tällä tavoin Dewey tekee yhteisöelämästä itsessään demokratiaa. (Dewey 2006: 163–167).

Tekeekö tavoite järjestäytymiseen ja demokratisoitumiseen Deweystä tai Tocquevillestä kommunitaristeja? Ei automaattisesti. Poliittisessa keskustelussa ideologioita tavataan kuitenkin lyödä yhteen, että saavutetaan kokonaisuuksia. Näin kansalaisjournalismikeskustelu yhdistetäänkin kommunitarismiin. Jotta kommunitarismin yhteiskuntafilosofinen asetelma selkiytyisi, vertaan edellisiä Alasdair MacIntyren (s.1932) perustavanlaatuisen kommunitaristifilosofiaan.

MacIntyre rajaa ihmisten sosiaaliset valinnat kulttuurisiksi käytännöiksi. Valistuksen projekti, jossa korostettiin itsenäistä ja vapaata yksilöä on epäonnistunut kokonaisuudessaan. Tämä epäonnistuminen johti paitsi etääntymiseen yhteiskunnasta, myös ongelmallisempaan moraalisten väittämien yhteismitattomuuteen. Nykyinen moraalidiskurssi pirstoutuu rajattomiksi tunnepohjaisiksi säikeiksi. (MacIntyre 2002 24–41).

Koska yhteismitattomuuden tilassa ei voida sanoa mikä on yhteisesti hyvää, ei myöskään yhteisöillä voi olla selkeää päämäärää. Tämä ajaa yhteiskunnat peliteoreettisiin asetelmiin, joissa yksilöiden on kyettävä shakin tapaan ennustamaan toistensa siirtoja ja reagoitava niihin. Koska yksilöillä ei ole, eikä tässä muodossa voikaan olla, käytännöllistä yksimielisyyttä hyvyydestä tai oikeudenmukaisuudesta, ei poliittisesti johdonmukaisia yhteisöjä voi syntyä. Myöskään yksilöiden välisiä moraalikiistoja ei voida ratkaista rationaalisesti, vaan premisseistä tulee makuasioita. (MacIntyre 2002: 118–128, 286–289).

MacIntyren ohjeet pirstoutuneen moraalin eheyttämiseen liittyvät Aristoteleen etiikkaan: hyveiden merkitys olisi ymmärrettävä uudelleen ja toiminnan teleologinen selitysmalli otettava käyttöön. Ihmisen on käsitettävä, millainen hän on ja millainen hänen pitäisi olla. Tämä kuva saavutetaan ymmärtämällä olemassa olevat hyveet. Hyvekäsitys saadaan vuorovaikutuksessa oman yhteisön kautta: hyvän ihmisen käsite on lähellä hyvän

kansalaisen käsitettä. Käsitys hyveistä antaa myös mittapuun tarkastella ja kyseenalaistaa oman yhteisön politiikkaa ja käytäntöjä. (MacIntyre 2002: 161–164).

Vapautta kritisoidessaan Deweyltä löytyy macintyreläisen kommunitarismin itu: hän kutsuu sepitelmäksi ajatusta luonnollisesta ja erillisestä yksilöstä, jolla on valmiiksi kehittyneet mielihalut, sekä kyky tavoittaa ne itsenäisen ja laskelmoidun toiminnan seurauksena. Yksilöiden toiminta on suurelta osin sosiaalista heijastumaa perinteistä ja instituutioista, eivät luonnollisia tai synnynnäisiä taipumuksia. (Dewey 2006: 126–128).

Taipumus pragmatismiin erottaa Deweyn kuitenkin kommunitarismin perinteestä: hän korostaa yhteistoiminnan seurausten tiedostamista yleisön rakentumisen tärkeimpänä tekijänä. Hän menee jopa niin pitkälle, että sanoo perheidenkin pysyvän koossa siksi, että ne jakavat yhteisen toimintansa tulokset (Dewey 2006: 69). MacIntyre kauhistuisi ajatuksesta: hänestä ihmisten tulee kunnioittaa toisiaan siksi, mitä he ovat tai mitä ovat tehneet. Kaikenlaiset tulokset tai kunniarakenteet ovat toissijaisia. Myös Tocquevillea voidaan pitää liian valistusliberaalina ajattelijana ollakseen kommunitarismin kulmakivi. Hän nimenomaan korosti yhteenkuulumisen vapaaehtoisuutta automaattisuuden sijasta. Tocquevillehan vastusti rankasti kaikkea tyrannimaista yhteisöllisyyttä, jossa ryhmästä karsitaan eroavat mielipiteet tyystin: yhdistyksiinkin liitytään, koska se on edullista yksilön tavoitteille. Tämän piirteen katson kuuluvan myös kansalaisjournalismiin: yksilöt hakeutuvat osaksi yleisöä juuri tajutessaan siihen kuulumisen olevan tarpeellista ja hyödyllistä. Tämän vuoksi en pidä liitosta kommunitarismiin aivan ongelmattomana.

3.3 "Yhteisöt eivät ole yleisöjä"

Michael Schudson huomauttaa, että yhteisöelämän ja julkisen elämän edistäminen eivät ole sama asia: jälkimmäistä verrataan liian usein edelliseen. Yhteisöelämää leimaa edellä mainittu samuus, joka saa aikaan sille keskeisen tunteen yhteenkuuluvuudesta yhteenkuuluvuuden – jota ei voida odottaa julkiselta elämältä. Hänen mukaansa juuri yksilönvapauksien kehitys elävöittää julkista elämää, yhteisöelämän vaaliminen tuottaa sen sijaan nurkkakuntaisuutta, kuten rasismia ja sisäistä painostusta. Täten kommunitarismi ei edistäkään yleistä hyvinvointia, vaan tietyn ryhmän paremmuutta muihin nähden. Kun edistettävä "hyvä" käsitetään nurkkakuntaisesti, menetetään yhteiskunnallisen keskustelun tärkeä piirre: toisten huomioon ottamiseen perustuva mielipiteenvaihto. (Schudson 1999: 128–131).

Kansalaisjournalistin olisikin siksi päätettävä, pyrkiikö se edistämään yhteisöelämää vai julkista keskustelua. Nämä eivät ole Schudsonin mukaan yhteneviä intressejä. Poliitikka kuuluu nimenomaan julkisen keskustelun piiriin, tiukassa yhteisössä politiikka ei ole aiheellista eikä sitä tapahdu. Hän alleviivaa, että jos liberalismi ei edistä yhteiskunnallista vuorovaikutusta (vrt. luku 1), ei sitä tee kommunitarismikaan! Yhteisöt eivät siis ole yleisöjä. Yleisössä toisilleen vieraat henkilöt kohtaavat ja pyrkivät rakentamaan yhteisesti paremman elämän pelisääntöjä. (Schudson 1999: 131).

Voitaisiin kenties ajatella, että kansalaisjournalismilla ja kommunitarismilla on sama tulokulma: yksilöiden liittäminen osaksi suurempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta. Teoriat haarautuvat kuitenkin samassa kohdassa, missä Dewey eroaa kommunitaristeista ja Tocquevillestä: Deweyhän korosti, ettei yleisöllä tarvitse olla sisäistä koheesiota, vaan tietoisuus yhteistoiminnan positiivisista tuloksista riittää. Periaatteessa Deweyyn tukeutuminen välttää siis Schudsonin karikon. Samalla huomaamme myös Deweyn ajatusten liberaaliuden verrattuna kommunitarismiin.

Olen osoittanut tässä vaiheessa, että kansalaisjournalismi on propagandistista ja se pyrkii edistämään suoraa demokratiaa. Tällä asteella vahvistetut yhteisörakenteet pääsevät tribuuniensa välityksellä tuomaan mielipiteensä 1) julkisuuteen ja 2) osaksi poliittista päiväjärjestystä. Tässä tilassa kansalaisjournalismille on tilaus: lupaus julkisen elämän edistämisestä ja "massojen äänen" populistissävytteinen profilointi ei edellytä nurkka-patriotismia. Päinvastoin, sellaisena se kääntyisi itseään vastaan: esimerkiksi Glasser korostaa, ettei journalismin tehtävä ole tehdä sääntöjä tai ratkaista ongelmia, vaan lisätä mahdollisuuksia niiden ratkaisemiseen (Glasser 1999: 7–8). Lisäksi sen tulisi tarttua yleisönsä kannalta "hyviin uutisiin" ja rakentaa siten parempaa vuorovaikutuksen ilma-piiriä (Glasser & Craft 1997). Nämä piirteet ovat oikeastaan yhtä lähellä liberaalia yhteiskuntanäkemyä, kuin kommunitarististakin.

Kommunitarismia ei siis kannata liittää sellaisenaan osaksi kansalaisjournalismia. Kuten huomaamme, se politisoisi itsessään journalismiliikettä liikaa. Lisäksi kansalaisjournalismin ideaali löytyy jo kommunitarismia edeltäneestä poliittisesta filosofiasta: Tocquevillen amerikkalaisten lisäksi näitä tavoitteita ovat peräänkuuluttaneet ainakin Venäjän v. 1917 vallankumouksen bolševikit. Sosialistista Venäjää muodostaessaan bolševikit masinoivat laaja-alaisen työläiskirjeenvaihtajaverkoston, jossa pyrittiin tuomaan yksittäisten tehdastyöläisten tai työläisneuvostojen sanomia julkisuuteen. Itse asiassa tehokas ja puoleensavetävä bolševikkilehdistö oli yksi puolueen voittoa edesauttaneista ryhmistä. (Hicks 2007)

Bolševikkilaisessa muodossaan kansalaisjournalismin tavoitteet olivat tuoda journalismi lähemmäs elämää: vähentää poliittista sanahelinää ja kertoa suoraan siitä, kuinka työläis- ja talonpoikaisjoukot rakentavat arjessaan uutta yhteiskuntaa. Samalla lehdistön tuli valistaa lukijoitaan: esimerkiksi talouden mekanismeja tuli opettaa, mutta ei tieteellisten katsausten "hölynpölyn" muodossa, vaan uuden elämän rakentamisen näkökulmasta. Lehtien tehtävä oli paljastaa järjestelmässä piileviä epäkohtia ja tuoda parempia toimintamalleja julkisuuteen. (Lenin 1977: 126–129).

Työläiskirjeenvaihtajatoiminta kukoisti Venäjällä erityisesti 1920-luvulla. Venäläiset lehdet, Pravda etunenässä, julkaisivat jatkuvasti työläisten, kyläläisten ja maanviljelijöiden uutisia, kannanottoja ja fiktiota ammattimaisen aineistonsa rinnalla. Lehdet tulivat lähelle kansaa myös rohkaisemalla näitä lähettämään kirjeitä, joissa kerrotaan heidän työ- ja kotioloistaan. Useiden vuosien ajan nämä kirjeenvaihtajat toimivat lehdissä "kansan äänenä". Stalinin noustua valtaan ja sananvapauden kaventuessa myös työläiskirjeenvaihtajien liikkumatila kapeni ja merkitys väheni, mutta toiminta pysyi jonkinasteisesti vireillä myös myöhemmin. (Gorham 1996).

Toki työläiskirjeenvaihtajien toimintaa voidaan pitää itsessään poliittisena, olihan sen tavoite kommunistisen järjestelmän vakiinnuttaminen Venäjällä. Tärkeämpi havainto kuitenkin on, että kansalaisjournalismin historialliset tai yhteiskuntafilosofiset juuret eivät liity ainoastaan kommunitarismiin. Voidaan olettaa, että tämä liitos tehdään kuitenkin erityisesti siksi, että kansalaisjournalismin tutkimus on yhdysvaltalaisenemmistöistä. Yhdysvalloissahan marxilaisuudella on ollut jo pitkään niin negatiivinen kaiku, ettei siitä tavata puhua neutraalisti edes joukkoviestintätutkimuksen piirissä.

Poliittisuuskysymystä mielenkiintoisempi huomio on, että Tocquevillen, Leninin, Deweyn ja Glasserin väliltä on löytynyt tässä vaiheessa konkreettista yhdenmukaisuutta: kaikkien yhteisenä tavoitteena on tuottaa rakentavaa ja yhteisöllistä vuorovaikutusta. Painotan edellistä virkettä: yhteisöllistä vuorovaikutusta, ei automaattista yhteisöllisyyttä. Näin siis kansalaisjournalismia kannattavat hyvin erilaisten poliittisten filosofien edustajat. Mikä näitä ajattelijoita, ja myös kansalaisjournalismia yhdistää? Tähän kohtaan esitänkin tutkimukseni tärkeimmän havainnon: ne pyrkivät edistämään *kollektivismia*. Tämän kollektivismiin ei tarvitse olla vahvaa ja tasapäistävää (kuten Leninillä), vaan se voi olla myös hienovaraista yhteistoiminnan rationalisointia (kuten Deweyllä).

Yhteisön ja yleisön irrottaminen toisistaan auttaa mielestäni käsittämään myös nykypäivän polttavia kysymyksiä esimerkiksi internetin keskusteluryhmien yhteisöllisyyden tutkimuksessa. Yhteisöllä on oltava tiettyä sisäistä samuutta, kun taas yleisölle riittävät yhtenevät pyrkimykset. Tässä mielessä puhun vaikkapa kylästä yhteisönä, mutta lehden lukijoista yleisönä; molemmissa voivat olla samoja henkilöitä, mutta toiminnan eri tasoilla. Yhteisötasolla ei tehdä politiikkaa, vaan yleisötasolla. Yleisö on myös hatarampi, jolloin siihen liittyy tai siitä poistuu henkilöitä enemmän kuin yhteisöissä. Ennen kaikkea: yleisö perustuu moneuteen ja yhteisö ykseyteen. Voitaisiin myös ajatella, että yleisöön voi kuulua useita yhteisöjä, kun taas yhteisöihin ei kuulu yleisöjä.

Kollektivismiväitteeni paikkansapitävyyden testaaminen edellyttää, että siirrymme yksittäisistä poliittisista filosofioista niiden sateenvarjokäsitteeseen. Esittelin kollektivismiä luvussa 1.2.2 Rousseauin yhteiskuntasopimuksen pohjalta. Lisäksi totesin sen sopivan yhteen suoran demokratian pyrkimysten kanssa (luku 3.1). Seuraavaksi pyrin osoittamaan kansalaisjournalismin kollektivistisen sävyn näkyvän erityisen selvästi tarkastellessamme sitä Rousseauin yhteiskuntasopimusta vasten.

3.4 Rousseauin paluu

Jean–Jacques Rousseauin mukaan ihminen on luonnontilassa vapaa, mutta turvaton. Toisistaan erillään ihminen on riippuvainen omista ruumiillisista voimistaan ja siksi arka ja syrjäänvetäytyvä. Koska jotkut ovat toisia vahvempia, nopeampia ja sitkeämpiä, asettuvat ihmiset luonnontilassa eriarvoisiin asemiin. Luonnontilaisen ihmisen tarpeet ja mielihalut ovat kuitenkin niin vähäiset, etteivät yksilöt ole kilpailuasetelmissa keskenään, vaan osoittavat toisilleen hienoista ystävällisyyttä. Ihmisen erottaa muista eläimistä kuitenkin tämän kyky *täydellistyä*. Ihminen voi kehittää voimiaan ja taitojaan tarpeidensa mukaan, mutta myös heikentyä joko itsensä laiminlyömisestä tai luonnollisten tapahtumi-

en (vanheneminen, sairaudet) vaikutuksesta. Kyky täydellistymiseen irrotti ihmisen luonnontilastaan. (Rousseau 2000: 38–49).

Ihmisen mahdollisuus täydellistymiseen ei rajoitu fyysisten kykyjen kehittämiseen. Hän voi myös täydellistää ympäristöään itselleen suotuisaksi. Ottamalla yksityiseen haltuunsa maita ja raaka-aineita ihminen on kehittänyt omaisuuden käsitteen. Rajalliset luonnonvarat ja alueelliset eroavaisuudet aiheuttavat kuitenkin kilpailua ja vihamielisyyttä. Ihmiset alkoivat tarvita toistensa apua sekä turvallisuudessa että tavoitteidensa täyttämisessä. Tässä vaiheessa Rousseau katsoo luonnontilan vaihtuneen yhteiskuntaan ja todellisen eriarvoisuuden alkaneen. On muodostunut herroja ja alamaisia sekä jatkuva sotatila eri asemissa olevien välillä. Sotatilan välttämiseksi ihmiset ajautuivat poliittisiin aseelmiin. Näin syntyneellä yhteiskunnalla ei ollut kuitenkaan mitään tekemistä demokration kanssa, vaan vallalla oli jonkinlainen vahvimmanoikeus, jossa sotajoukot pitivät toisensa kurissa. (Rousseau 2000: 72–96).

Voiman totteleminen on kuitenkin pakon teko, eikä sen avulla voida saavuttaa oikeudenmukaista ja velvollisuuteen pohjaavaa yhteiskuntaa. Jos legitimizeetti saavutetaan voimakeinoin, kaappaa sen aina edellistä vahvempi taho. Aito oikeutus saavutetaan vain sopimusten kautta. Kenelläkään ei voi olla luonnonmukaista käskyvaltaa toista kohtaan, joten oikeutetun yhteiskunnan tulee pohjautua keskinäisiin sopimuksiin. Näin on kehitettävä yhdistymismuoto, joka kykenee suojelemaan jokaista yhteisönsä jäsentä tasavertaisesti, mutta jossa jokaisen tarvitsee lopulta totella vain itseään. Nämä ehdot edellyttävät, että kukin liiton jäsen antautuu kaikkine oikeuksineen yhteisölle. Tuolloin eriarvoisuus vältetään ja kaikkien yhteiskunnallinen asema on sama. On ehdottoman tärkeää, että kenellekään ei jää mitään erityisoikeuksia, koska muutoin liitos muuttuisi tyrannimaiseksi tai mitätöityisi. (Rousseau 1988: 41–54).

Yksilöiden yhteenliittyminen luo moraalisen yhteiskunnan, jossa on yhtä monta ääntä kuin jäsentäkin. Yksilöstä tulee osa valtiota sekä jäsenenä, että alamaisena. Ylin vallankäyttö perustuu suoraan yksityisten ja tasavertaisten yksilöiden sopimukseen. Tämä sopimus syntyy yleistahdoksi nimetyllä konsensuksella: yleistahdo kuvaa kansalaisten kollektiivista tahdonilmaisua. Valtiota hallitaan tukeutumalla yleistahtoon. Yleistahdon rinnalla näillä on myös omia yksilöllisiä tahtotilojaan, jotka voivat olla itsekkäitä ja siten yleistahdon vastaisia. Jos nämä itsekkäät tahdot saisivat liikaa valtaa, aiheuttaisi se lopulta yhtenäisen valtion tuhoutumisen. Tämän vuoksi yhteiskuntasopimus edellyttää sitoutumista jäseniltään; yhteiskunnalla on oikeus pakottaa sopimuksen rikkoja takaisin piiriinsä. Hänet pakotetaan olemaan vapaa. (Rousseau 1988: 45–48).

Yhteiskunnan tulee pyrkiä vahvistamaan yleistahtoaan kaikissa tilanteissa. Riippuu juuri yksityisten etujen sopusoinnusta, onko yhteiskunta kannattava. Yhteiskunta pysyy koossa juuri erilaisten etujen yhteisten piirteiden kautta. Ellei olisi mitään kohtaa, missä edut kohtaavat, ei yhteiskuntakaan pysyisi pystyssä. Kun ylin vallankäyttö on vain yleistahdon toimeenpanemista, ei näitä voida irrottaa toisistaan. (Rousseau 1988: 55).

Ilmaisia "vapaaksi pakottaminen" käytetään usein lyömäaseena rousseaulaista yhteiskuntasopimusta vastaan. Erityisesti vapautta yhteiskunnassa painottavat teoreetikot ovat nähneet tässä totalitarismin siemenen. Käsitykseni mukaan Rousseau tarkoittaa yleistahtoon ja siten vapauteen pakottamisella kuitenkin järjestyksenvalvontaa: väkivaltaiset ja yksilönvapautta alistavat loukkaukset on estettävä yhteiskuntarauhan tieltä. Tällä tavoin taataan myös sananvapaus: suistuminen totalitarismiin pysäytetään jo alkuunsa.

Yleistahdo on aina oikea ja tähtää kansalaistensa yleiseen hyötyyn. Se ei kuitenkaan tarkoita, että kansan päätökset olisivat aina oikeita. Kukin tahtoo omaa parastansa, mutta ei huomaa sitä aina. Kansaa ei voi lahjoa, pettää voi. Petos on mahdollinen silloin, kun kansa tahtoo jotakin, mikä voidaan mieltää pahaksi. Tällä tasolla Rousseau erottaa

yleistahdon kaikkien tahdosta. Kun yleistähto ajaa kaikkien etua, keskittyy kaikkien tahto yksityisetuihin: se on kaikkien kansalaisten yksityistähtojen summa. (Rousseau 1988: 59–60).

Kaikkien tahdosta voi löytää yleistahdon karsimalla yksittäisten tahtojen ääripäät. Tähän tarvitaan politikointia: kahden yksityisedun sopusointu syntyy osoittamalla kolmannelle vastakohdan. Lisäksi kaikkien etujen sopusointu syntyy vastakohtana jokaisen yksityiselle edulle; ilman erilaisia etuja yhteistä etua ei voisi havaita, eikä yleistähtoa tarvittaisi. Kaikki kävisi itsestään. Yleistahdon syntyminen edellyttää, että kansalaisilla on tarpeelliset tiedot päätöksen tekemiseen. Kansalaisten keskinäisen yhteydenpidon hän sen sijaan kokee ongelmalliseksi: keskenään liittoutuvat yksityistähdot voivat synnyttää salajuonia ja osaliittoja yleistahdon edellyttämän suuren liiton vahingoksi. Osaliittojen vaara on se, että niissä tahto on yleinen omiin jäseniin nähden, kun taas valti-oon verrattuna se on yksityinen. Kun mielipiteiden erot vähenevät, tulee näiden sum- mastakin vähemmän yleinen. (Rousseau 1988: 60–61).

Rousseauin yhteiskuntateoria ei edellisen mukaan arvosta monipuolueisuutta, saatikka erilaisia edunvalvontaryhmiä. Myös julkinen keskustelu osoittautuu ongelmalliseksi: se näyttää synnyttävän juuri näitä ryhmiä. Parempi olisi, että kukin edustaisi yksittäistä mielipidettään ja yleistähto vuoltaisiin kaikkien tahdosta. Sitä olennaisemmin hän pe- räänkuuluttaa koko kansan konsensusta. Jos ja kun osayhtymiä kuitenkin on, täytyy niiden luvun olla mahdollisimman korkea, ja niille pitäisi pyrkiä saamaan tasa-arvo: jos jostakusta tulee liian vahva, käy se riskiksi yleistahdon ilmenemiselle (Rousseau 1988: 61).

Kuten huomaamme, edustavat Rousseauin ajatukset voimallisesti sellaista suoraa demo- kratiaa, jollaista Büchi peräänkuulutti, ja jollaista muun muassa Sveitsissä käytettiin. Se sisältää selvästi myös Setälän erittelemän populismin siemenen, sekä edellyttää kansa-

laisten konsensukseen tähtäävää debattia (kuten esimerkiksi Dewey). Rousseau käsittelee kuitenkin verrattain hatarasti sitä, millaisessa tilanteessa yleistäto muodostuu. Rousseau omien esimerkkien pohjalta voitaneen tulkita, että hän tarkoittaa äänestystyksiin pohjautuvaa kansalaiskokousta, jossa käytettäisiin puheenvuoroja, joiden synteesi otettaisiin voimaan. Katson, että Rousseau varoitus, että kansalaisten aktiivinen kanssakäyminen johtaa eturyhmiin, tarjoaakin kansalaisjournalismille otollisen alueen. Esimerkiksi Rosenhan yhdisti kansalaisjournalismin juuri yleisön yhteistä hyvää ajavaksi voimaksi. Varhaiset kansalaisjournalismiprojektithan tähtäsivät rapistuvien amerikkalaiskaupunkien yhtenäistämiseen ja esimerkiksi kansanryhmien välisen tasa-arvon edistämiseen.

Esimerkiksi San Jose Mercury Newsin kansalaisjournalismiprojekti vuodelta 1995 pyrki löytämään mahdollisimman tasa-arvoisen tilan ns. positiivista syrjintää (affirmative action) koskevassa lainsäädännössä. Positiivisella syrjinnällä tarkoitetaan lainsäädäntöä, joka takaa heikommassa osapuolella olevalle kansanryhmän edustajalle kiintiöidyt mahdollisuudet virkoihin pääsemiseksi (vrt. Rawls 1986: 43–78). Kalifornian kuvernööri Pete Wilson oli ryhtynyt ajamaan kavennuksia tähän lainsäädäntöön. Mercury Newsin päätoimittaja Rob Elder koki kuitenkin aiheelliseksi käydä vallitsevaa syvällisempi debatti positiivisen syrjinnän ongelmista ja mahdollisuuksista. Lehti toimitti kokonaiskat-sauksen positiivisen syrjinnän vaikutuksista ja esitteli tunnetuimmat kannat puolesta ja vastaan. Tarkoitus ei ollut ympäripuhua ihmisiä vaihtamaan kantaansa suuntaan taikka toiseen, vaan osoittaa vastakkaisten näkökulmien sisältö ja pyytää yleisöltä apua kiperän ongelman ratkaisuun. (Rosen 1999: 104–109).

Elder ei siis pyrkinyt tarjoamaan valmista ratkaisua ongelmalle, vaan osoittamaan eri-laisten kysymysten ja keinojen moneuden yleisölleen, sekä kutsun osallistua keskusteluun. Tällä tavoin yleisön toimintakyky ja vaikuttamismahdollisuudet parantuivat. Rousseau näkökulmasta hän pyrki keräämään kokoon kaikkien tahtoa, josta sittemmin voitaisiin muodostaa yleistäto. Ainoa eturyhmä, jota kansalaisjournalismi pyrki siis

edesauttamaan, oli sen yleisö, ja kuten edellä osoitin, yleisöt eivät ole automaattisesti yhteisöjä. Kansalaisjournalismin suppea, kommunitaristinen tulkinta olisi edellyttänyt, että keskustelu olisi käyty selkeä positiiviseen syrjintään edullisesti tai kielteisesti suhtautuva tavoite mielessä.

Kansalaisjournalismia vastaan väitetään, että tällaista yhteistä hyvää ei voida tavoittaa nykyaikaisessa maailmassa, jossa paikallispolitiikkaan sekoittuvat monikansalliset korporaatiot, valtiolliset intressit ja pitkälliset sisäiset erimielisyydet. Millaisissa yhteyksissä siis voidaan tavoittaa kollektiivinen yleistaho? Viimeinen suuri kysymykseni onkin, miten kansalaisjournalismi, sellaisena kuin olen sen koostanut, sijoittuu suomalaiseen, muutosten virrassa lipuvaan hyvinvointiyhteiskuntaan tai -valtioon?

4 KANSALAISJOURNALISMI JA SUOMALAINEN YHTEISKUNTA

4.1 Tie erilleen

Koko olemassaolonsa ajan Suomen valtio on ollut nopean muutoksen yhteiskunta. Itsenäinen Suomi syntyi vuonna 1917 voimakkaan yhteiskuntamuotojen kamppailun vallitessa ympäröivissä valtioissa. Pelkistään voitaisiin ajatella, että Länsi-Eurooppa päätyi tuolloin individualistiseen liberaaliin demokratiaan, kun taas Venäjällä ja Itä-Euroopassa kokeiltiin sosialistista kollektivismia. Vuoden 1918 kansalaissodassa Suomi määrätti valtiomuotonsa kuuluvan vahvemmin edelliseen kuin jälkimmäiseen. Sosiaaliset kehityslinjat ovat kuitenkin pitkiä, ja sotilaalliset linjanvedot muodostavat ainoastaan karkean raamin niille.

Vaikka kansalaissodan jälkeinen Suomi olikin jakautunut voittajiin ja häviäjiin, en katso, että kollektivismi olisi tässä vaiheessa juurikaan vähentynyt. Maatalousvoittoisessa maassa sitoutuminen viljelykseen, sekä matala elintaso tekivät lähiyhteisöihin tukeutumisen järkeväksi maaseudulla. Kaupungeissa teollisuusköyhälistö joutui niin ikään elämään yhteisöllisesti niukkojen olojen vuoksi. Suomen tuolloinen taloudellinen ja sosiaalinen rakenne puolustaa kollektiivista elämänmuotoa. Kärjistämättä voitaneen sanoa, että Suomi oli luokkayhteiskunta. Luokkaristiriitainen status voi itse asiassa vahvistaa omaan ryhmään kuulumisen tunteita. Myös sotien aikana ja niistä toipuessa kollektiivisuus oli suomalaisuutta leimaava piirre: "talvisodan henki" ja yhteinen jälleenrakentaminen ovat osa suomalaista kansalliskuvastoa. Katson, että yhteisörakenne hapertui ja individualismi valtasi alaa Suomessa 1900-luvun jälkipuoliskolla keskiluokkaistumisen myötävaikutuksella: vaihe koitti Suomeen sotien jälkeisenä aikana, ja kiihtyi huippuunsa 1970 ja 1980 -luvuilla. Tuolloin luokkaerot kaventuivat, ja yhä suuremmat kansanjoukot saavuttivat korkeamman elintason, sekä mahdollisuuden omistaa suurimman osan käyttämistään hyödykkeistä itse.

Suomen teollistuminen alkoi 1900-luvun alkupuolella ja kiihtyi huippuunsa sotien jälkeisenä aikana. Vuonna 1917 Suomen taloudesta 46,8 prosenttia muodostui alkutuotannosta, 22,9 jalostuksesta ja 18,4 palveluista. Alkutuotannon prosenttiosuus on tuosta lähtien ollut laskeva. Vuonna 1950 alkutuotanto kattoi enää 25,6 prosenttia taloudesta, vuonna 1985 8,2 prosenttia ja 2008 3,5 prosenttia. Jalostuksen, pääosin teollisuuden, määrä kiihtyi sotien jälkeisenä aikana voimakkaasti: vuonna 1950 jalostus kattoi 39,9 prosenttia ja huippunsa se saavutti vuonna 1974, jolloin 40,1 prosenttia. Jalostuksen osuus alkoi hiipua tuosta eteenpäin ja matalimmillaan se oli lamavuosina 1991–1992: noin 29–30 prosenttia. Tämän jälkeen jalostuksen osuus on ollut noin 32–33 prosenttia. Palveluiden osuus elinkeinosta on puolestaan kasvanut tasaisesti läpi Suomen historian: 1917 sen osuus oli 28,4 prosenttia, vuonna 1950 34,5 prosenttia. Viidenkymmenen prosentin rajapyykki ylitettiin vuonna 1967 (50,9 prosenttia) ja 60 prosentin vuonna 1990 (60,3 prosenttia). Vuonna 2008 palvelut kattoivat Suomen elinkeinosta peräti 65,3 prosenttia, luku oli korkeampi ainoastaan vuonna 1992 (65,5 prosenttia) jolloin maata oli kohdannut suuri teollisuuden alasajo, josta toivuttiin 1990-luvun aikana. (Suomen tilastollinen vuosikirja 2009).

Talouden rakennemuutoksesta näkee hyvin, kuinka maatalouden merkitys vähenee ja kaupungistuminen voittaa alaa nykypäivää lähestyttäessä. Yhteiskunnallisesti tämä tarkoittaa, että vanha kyläyhteisömalli murenee yksilöllisen liikkuvuuden tieltä. Palveluiden kasvava prosenttiosuus kertoo kasvavasta elintasosta ja tietyn varauksin keskiluokkaistumisesta: suurella keskiluokalla on taloudellista liikkumavaraa, joka mahdollistaa yksityisten palveluiden hyödyntämisen. Vastaavasti myös verokertymä kasvaa vaurastumisen myötä, ja tämän turvin julkinen sektori pystyy nostamaan palveluidensa osuutta.

Julkisen sektorin panostukset leimaavat suomalaista yhteiskuntaa merkittävästi. Historiallisesti Suomea voi hyvin kutsua hyvinvointivaltioksi: valtio pysyy vahvana korkean veroprosentin turvin, ja takaa kansalaisille paitsi turvallisuuden, myös sosiaaliset palvelut. Hyvinvointivaltion periaatteena on säilyttää positiiviset ja negatiiviset vapaudet,

sekä vapaus ja tasa-arvo harmonisessa suhteessa keskenään. Pääpiirteiltään tämä on liberalismia: se nojautuu individualismiin antamalla yksilölle liikkumavaraa, mutta pyrkii pitämään pesäeroa libertarismiin, jolle mieluisampi lähtökohta olisi valtion kilpistäminen "yövärtijaksi" ja rajoittamattoman oman edun tavoittelun edistäminen (Niiniluoto 1994). 1990-luvun alkupuolella keskusteltiin kuitenkin myös siitä, että vahvan hyvinvointivaltion ylläpitämiseen ei ole enää varaa, vaan pitäisi siirtyä yksityistämisten kautta hyvinvointiyhteiskuntaan: siinä palvelut järjestetään valtion sijasta kansalaisyhteiskunnan voimin (Kortteinen 1994). Arvioin, että tämä linjaus on näkynyt myös 2000-luvun yhteiskunnassa palveluiden yksityistämisenä ja esimerkiksi työterveyspalvelujen merkityksen kasvamisena. Näin myös hyvinvointivaltion ja -yhteiskunnan raja on sumentunut. Samalla tavoin individualismin ja kollektivismen raja yhteiskunnassa ja kansalaisissa on häilyvä. Ideologisen tason voi katsoa liikkuvan taloudellisen kehityksen vanavedessä. Taloudelliset kriisit koetaan usein myös yhteisöllisinä kriiseinä. 1990-luvun lama koettiin juuri tällaisena kriisinä, jossa liiallinen yksilöityminen oli nakertanut yhteiskunnan kiinteyttä (esim. Niiniluoto 1994). Samoja tuulahduksia voidaan aistia myös 2000-luvun lopun lamassa: vuosikymmenen taloudelliset menestystarinat liitetään arvosteluvissa puheenvuoroissa osaksi epätervettä omaneduntavoittelua.

Nautiskeleva ja eriytynyt keskiluokka tarjoaa huonon kasvualustan yhtenäisyydelle ja hyvinvointivaltiolle. Vanhat arvorakenteet, jotka sitovat yksilöitä kansallisuuteen, yhteiskuntaluokkaan, alueellisiin yhdyskuntiin tai sukupuoleen, menettävät voimaansa. Vertaisryhmätietoisuuden tilalle tulee omaa elämäänsä oman harkintansa mukaan rakentava yksilöllisyys. Muutos on merkittävä huolimatta siitä, pitääkö yksilöllistymistä kannattavana vai vältettävänä piirteenä. (Kortteinen 1994).

Historiallisesti Suomeen kuuluu vahva luottamus auktoriteetteihin. Hyvän kansalaisen ajateltiin 1900-luvun alkupuolella elävän "kurissa ja Herran nuhteessa". Suomalaista politiikkaa on tehty vahvojen johtajien kautta: esimerkiksi presidenttejä Mannerheimia ja Kekosta kunnioitetaan juuri itsepäisestä ja selkeälinjaisesta politiikastaan. Pyrkimys

suoran demokratian menetelmiin ei ole perinteisesti ollut suosittua. Suomessa on järjestetty kaksi valtakunnallista kansanäänestystä: kansanäänestys kieltoain kumoamisesta 29.–30.12.1931 ja kansanäänestys Suomen liittymisestä Euroopan unionin jäseneksi 16.10.1994; molemmat kansanäänestykset ovat olleet muodoltaan neuvoa-antavia (Vaalit.fi 2009a).

Suomen valtiollinen järjestysmuoto on edustuksellinen demokratia, joten kansalaiset eivät osallistu välittömästi julkisen vallan käyttämistä tarkoittavien ratkaisujen tekemiseen. Kansanvaltaa toteutetaan erilaisten henkilövaalien kautta. Kansanvalta voi olla välillistä (eduskuntavaalit) tai välitöntä (presidentinvaalit vuodesta 1991 alkaen). Molempiin neuvoa-antaviin kansanäänestyksiin ryhdyttiin eduskunnan toivomuksesta ja erillislailla. Nimensä mukaisesti äänestykset eivät olleet myöskään sitovia. (Pesonen 1994: 174–175).

Kuntatasolla neuvoa-antavat kansanäänestykset ovat sen sijaan olleet yleisempiä. Neuvoa-antavan kansanäänestyksen järjestämisestä päättää valtuusto; aloitteen neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä voi jättää vähintään 5 prosentin äänimäärällä äänioikeutetuista. Näitä neuvoa-antavia äänestyksiä on järjestetty etenkin kuntaliitosten yhteydessä. (Vaalit.fi 2009b).

Kuten luvussa 3.1. kuvasin, tarkoittaa neuvoa-antava kansanäänestys sitä, että valtiovalta kysyy kansalta oikeutusta ryhtyä tiettyihin toimiin; Büchin määritelmien valossa se ei siis ole ollut myöskään suoran demokratian menettelyn mukainen (Büchi 2006: 35–38). Historian valossa voidaan siis ajatella, että suomalainen edustuksellinen demokratia käyttää kansan mielipidettä vain harvoin päätöksenteossa, ja tuolloinkin nimenomaan välineen ominaisuudessa. Sen sijaan julkinen keskustelu kohoaa olennaiseksi poliittisen oikeutuksen lähteenä.

Suomalaiset kokevat demokraattisen vaikuttamisen mielekkääksi ja aiheelliseksi. Esi-merkiksi EU-jäsenyyäänestyksen ympärillä tehdyn mielipidemittauksen mukaan kansan enemmistö arvosti ratkaisua kysyä neuvoa asiassa. Syyskuussa 1994, kuukautta ennen kansanäänestystä, sitä kannatti 84 prosenttia ja lokakuussa, äänestysten jälkeen sitä kannatti 81 prosenttia. Syyskuussa 13 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että hallituksen ja eduskunnan olisi pitänyt päättää EU-jäsenyydestä, ja lokakuussa 15 prosenttia. Syyskuussa mielipidettä kysyttiin 1560 ja lokakuussa 1308 kansalaiselta. Myös kansanäänestyksen sitovuutta toivottiin: Kansalaisista puolestaan 78 prosenttia olisi ennen äänestystä toivonut, että tulosta noudatettaisiin; äänestyksen jälkeen tulos oli 75 prosenttia. (Pesonen 1994: 175–176).

4.2 Kansalaisjournalismin yhteiskunnalliset mahdollisuudet

Johdannossa mainitsin, että Suomen vaalien äänestysprosentti on laskenut tasaisesti vuodesta -79 niin, että lähes neljä äänioikeutettua kansalaista kymmenestä jätti äänestämättä vuoden 2007 eduskuntavaaleissa, ja että poliittinen järjestäytyminen ei ole suosituttua. Tämä kertoo mielestäni siitä, että kansalaiset eivät koe voivansa vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin. Näinpä Suomalainen demokratiarakenne ei muistuta juurikaan niitä ihanteita, joita olen liittänyt kansalaisjournalismiteoriaan kuuluviksi. Pikemminkin asetelma muistuttaa niitä alkulähtökohtia, joihin kansalaisjournalismia on pyritty soveltamaan. Voidaan siis ajatella, että kansalaisjournalismilla olisi kysyntää, jos tavoitteena on yhteiskunnallinen muutos. Tietyt yhteiskunnan individualistiset piirteet ovat sellaisia, että journalismilla ei niihin voi, eikä kenties pidäkään vaikuttaa: elinkeinorakenne, kaupungistuminen ja keskiluokkaistuminen ovat faktoja, jotka on huomioitava journalismin yleisöön vaikuttavina piirteinä, ei muutoksen tilana. Kiinnostus demokraattiseen vaikuttamiseen ja tahto saada sanansa kuuluviin ovat puolestaan sellaisia yleisöpiirteitä, joihin journalistin kannattaa tukeutua. Jotta kansalaisjournalismi olisi kannattavaa tai mielekästä, olisi sen osapuolilla oltava jonkinlainen arvio siitä, että toiminnalla on välillisiä

tai välittömiä vaikutuksia (vrt. Dewey) tai että se pystyy edesauttamaan yhteisen tahtotilan syntymistä (vrt. Rousseau).

Rosenin esimerkkien perusteella kansalaisjournalismin voimavara on se, että se kykenee porautumaan yhteiskunnan ruohonjuuritason rakenteisiin. Tuolloin keskeiseksi tulee juuri kuntatason kansalaiskeskustelun edistäminen. Rosenhan kysyy toistuvasti tekstissään "mitä me voisimme tehdä?" ja ottaa etäisyyttä kysymykseen "mitä nyt tapahtuu?". Heikkilä ja Kunelius korostavat, että kansalaisjournalismin ideana on tunnistaa, kuinka suuret, yhteiset kysymykset ihmisten elämässä koetaan ja millaisia panoksia yksittäiset ihmiset voivat tuoda niistä käytävään julkiseen keskusteluun, jos heille annetaan järkevä tilaisuus. (Heikkilä & Kunelius 2003: 182). Tätä voisi verrata Tocquevillen sanomalehdistä osoittamaan kykyyn tuoda yksilö tietoiseksi ympäröivästä politiikasta.

Heikkilä ja Kunelius (1997) jaottelevat, että kansalaisjournalistiset projektit voidaan jakaa kolmeen ryhmään: vaaliprojekteihin, teemaprojekteihin ja yrityksiin luoda pysyviä "julkisempia" arkikäytäntöjä journalismille. Kokeilut ovat pyrkineet kuvaamaan sellaista julkista elämää, jossa kansalaiset olisivat toimijoita, julkisella harkinnalla olisi sijansa ja jossa käsiteltäviin kysymyksiin löytyisi sellainen tulokulma, johon yleisö voisi tarttua.

Kansalaisjournalismi on osoittanut käyttökelpoisuutensa Suomessa vaalien edellä (esim. Ahva 2004), jolloin kansalaisten on tärkeää muodostaa mielipiteensä vallitsevista asioista. Siksi journalismin tuleekin käsitellä kansalaisia kiinnostavia politiikan aiheita, ja vastaavasti, antaa kansalaisten kysyä poliitikoilta näitä askarruttavia kysymyksiä. Käsitteäkseni vaalien edellä kansalaisten poliittinen kiinnostus kasvaa joka tapauksessa: kokemus vaikutusmahdollisuuksista tuo positiivisia virikkeitä osallistumiselle. Kansalaisjournalismi voi siis edistää tätä trendiä vielä pidemmälle: se palvelee kansalaisia tarjoamalla virikkeitä mielipiteen muodostamiselle, jolloin myös äänestämisestä tulee mie-

lekkäämpää. Samalla se pyrkii edistämään yhteiskunnallista avoimuutta: kansalaisjournalismi asettuu julkisuuden hyväksikäyttämistä vastaan nousemalla poikkitelein kampanjaorganisaatioiden esittämää politiikan kuvaan nähden (Heikkilä & Kunelius 1997).

Teemaprojekteilla tarkoitetaan puolestaan journalismisarjoja, joissa etsitään ratkaisuja joihinkin vallitseviin kysymyksiin (Heikkilä & Kunelius 1997). Luvussa 3.4. esittelin San Jose Mercuryn positiivista syrjintää koskevan projektin: tällaiselle asialle ei synny selkeää kulminaatiopistettä, kuten äänestyshetkeen päätyvissä vaaliprojekteissa. Sen sijaan tavoitteena on löytää eri mielipiteen esittäjille yhteinen maaperä, jossa keskustelua voidaan käydä. Projektit liittyvät usein kansalaisten tietotason kasvattamiseen sekä faktojen, että mielipiteiden monipuolisuudesta. Siten ne lähestyvät toisalta habermasilaista deliberaatiota, toisalta rousseaulaista yleistahdon etsintää.

Pysyvämpien arkikäytäntöjen etsinnällä tarkoitetaan, että journalismin menetelmiä voisi uudistaa itsessään aidon demokratian suuntaiseksi: parantaa kansalaisten mahdollisuuksia journalistiseen ja poliittiseen vuorovaikutukseen myös projektien ulkopuolella (Heikkilä & Kunelius 1997). Tiedyt käytännöt ovat yleistyneet viime vuosien aikana myös Suomessa: etenkin verkkouutisiin on liitetty usein keskustelumahdollisuus, jolloin lukija voi saada kommenttinsa näkyviin. Tämä uudistus ei silti ole ollut puhtaan kansalaisjournalistinen: dialogi on jäänyt tuolloin kommentoijien keskinäiseksi tulitukseksi, eivätkä journalisti tai uutisen henkilöt enää palaa aiheeseen verkkokeskustelun perusteella.

Kansalaisjournalismin selkeä uhkakuva on kuitenkin se, että kansalaisvaikuttaminen, jota se pyrkii edistämään, jää vain näennäiseksi. Innostus demokratiaprojekteihin kilpistyneen nopeasti, jos huomataan, että ne eivät tuo muutosta asioiden kulkuun. Siksi pidänkin kansalaisjournalismin ja suoran demokratian liitosta tärkeänä. Laajemmat kansalais-

aloitemenettelyt tarjoaisivat myös kansalaisjournalismille mahdollisuuksia; aloitteiden sisältö ja vaikutukset asettuisivat tärkeiksi kysymyksiksi.

Kansalaisjournalismilla on toki käyttöä myös edustuksellisessa demokratiassa: kuten olen aiemmin maininnut, sillä voi olla legitimoiva vaikutus. Kansalaisten mielipiteiden nostaminen osaksi poliittista keskustelua saattaisi tuoda myös poliittisten ratkaisujen kiusallisia piirteitä yleiseen tietoon. Kysymysten julkinen ja päämäärätietoinen käsittely edesauttaisi yleistahdon löytymistä, sekä siten kansan kannatuksen testaamista lainsäätäjiä kohtaan. Legitimointivaikutus ei mielestäni ole pelkän kansalaisjournalismin ominaisuus, vaan liittyy kaikkeen yhteiskunnalliseen laatujournalismiin.

4.3 Potentiaalisia teemaprojekteja

Mielestäni Helsingin sanomien 2004–vaaliprojekti (Ahva 2004) esittelee kansalaisjournalismin ulottuvuuksia ja tavoitteita eduskuntavaaleissa hyvin. Heikkilän ja Kuneliuksen (1997) esittelemät teemaprojektit ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Esittelen seuraavaksi kaksi kansalaisjournalismin mahdollista sovellutusta, joissa ilmenee kansalaiskeskustelun käytännöllinen arvo, kollektiivinen merkitys sekä suoran demokratian ulottuvuus. Ensimmäisessä esimerkissä kuvaan kansalaisjournalismin merkitystä kuntatasolla ja jälkimmäisessä valtakunnantasolla.

Molempia esittelemiäni skenaarioita leimaa se, että niissä julkinen keskustelu on näivettynyt: niiden osapuolet ovat poteroituneet ja keskustelua on alkanut leimata turhautuneisuus. Pyrin osoittamaan, kuinka kansalaisjournalismilla voitaisiin löytää uusia etene-

missuuntia kohti ongelmien ratkaisua, sekä kuinka se voisi parhaimmillaan toimia sovitelijana ja paikannäyttäjänä eripuraisten ryhmien välillä.

4.3.1 Paikallinen kuntaliitoskeskustelu

Vuonna 2005 valtioneuvosto julkisti kunta- ja palvelurakennetta uudistavan PARAS-hankkeen, jonka tarkoitus oli täsmentää kuntarajoja, sekä palveluiden alueellista jakautumista (Kunnat.net 2009). Monella alueella uudistus tarkoitti kuntaliitoskeskusteluiden alkamista, jotta syntyisi hankkeen edellyttämiä elinvoimaisia kuntia. Sanomalehdistössä käsiteltiin laajalti kuntaliitosten vaikutuksia ja yleiseksi nimittäjäksi monessa tapauksessa tuli kuntalaisten liitosvastaisuus. Hankkeen alkupuolella, vuosina 2007 ja 2008 sanomalehti Pohjalainen tilasi Oy Probic Ab:lta mielipidemittauksen, jossa haastatelluilta kysyttiin, pitäisikö Vaasan kaupunki ja sitä ympäröivä Mustasaaren kunta liittää yhteen. Pohjalaisen avustajana ja kesätoimittajana sain uutisoitavakseni molempien tutkimusten tulokset. Vuonna 2007 tein uutisoinnin yhdessä Matti Rinnekankaan kanssa, vuonna 2008 yksin.

Vuonna 2007 kuntaliitoskantaa kysyttiin 503 henkilöltä. Tutkimuksen otantaan valittiin 250 henkilöä molemmilta paikkakunnilta; lisäksi otantaa tarkasteltiin äidinkielen ja asuintaajaman mukaan. Vaasalaisista noin 70 prosenttia puhuu äidinkielenään suomea, 30 ruotsia. Mustasaarelaisista taas 70 prosenttia on ruotsinkielisiä ja 30 prosenttia suomenkielisiä. Kaikista vastanneista kuntaliitoksia kannatti 43,1 prosenttia ja vastusti 44,1 prosenttia; 12,7 prosenttia ei ottanut kantaa. Vaasalaisista 61 prosenttia kannatti kuntaliitosta, kun Mustasaassa vastaava luku oli vain 26 prosenttia. Molempien kuntien suomenkielisistä vastaajista liitosta kannatti 67,1 prosenttia ja ruotsinkielisistä 20,2 prosenttia. Tyypillisimmät syyt vastustamiseen koskivat pelkoa ruotsinkielisten palveluiden heikkenemisestä ja alueellisten palveluiden siirtymistä kaupunkikeskukseen. Kuntaliitoksia puolustettiin taloudellisilla syillä sekä Vaasan poliittisen aseman parantumisella

Seinäjokeen nähden. (Järvi & Rinnekangas 2007a, Järvi & Rinnekangas 2007b, Pohjalainen 2007).

Vuonna 2008 samaa asiaa kysyttiin 612 henkilöltä: 310 vaasalaiselta ja 302 mustasaarelaiselta. Molempien paikkakuntien asukkaiden kuntaliitosmyönteisyys oli kasvanut vähän: kokonaisuudessa liitosta kannatti nyt 49,2 prosenttia ja vastusti 34,8 vaasalaisista liitosta kannatti 70 prosenttia, mustasaarelaisista 28 prosenttia. Argumentit olivat kutakuinkin edellisvuoden kaltaisia: "ei" sanottiin kieliperustein, "kyllä" talousperustein. (Järvi 2008).

Mielipidemittauksesta huomataan, että kanta kuntaliitoksiin riippuu ryhmäidentiteetistä: Mustasaaren ruotsinkielinen väestö vastusti vahvimmin kuntaliitosta, kun taas Vaasan suomenkielinen väestö oli suopeinta liitoksia kohtaan. Mielipiteissä oli paljon paikallista tunnelatausta: kunnallinen erillisuus ja riippumattomuus ilmenivät monissa puheenvuoroissa. Lisäksi molempia kieliryhmiä siivitti pelko, että esimerkiksi terveydenhuollossa ei saisi palvelua jatkossa omalla kielellään.

Kuntaliitostapaus on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa kansalainen joutuu muodostamaan kannan asiaan, joka vaikuttaa hänen elämäänsä, mutta on useimmiten hänen poliittisen vaikutuskykynsä ulkopuolella. Lisäksi aihe on niin vaativa, ettei maallikolla ole riittävästi tietotaitoa perusteellisen ja rationaalisen mielipiteen muodostamiseen. Hän ajautuu Lippmannin (2007a) kuvaamalla tavalla tyytymään pelkistettyyn käsitykseen asiasta. Usein henkilö valitsee kannakseen sen, mihin hänen läheisimmät sidosryhmänsä ovat päätyneet. Näin esimerkiksi Mustasaaren ruotsinkieliset olivat suurelta osin jyrkästi kuntaliitosta vastaan.

Perinteinen sanomalehti uutisointi reagoi tämän tyyppisiin havaintoihin avaamalla kuntaliitoskeskusteluja poliitikkojen kautta: kysymykset siitä, millaisissa tunnelmissa liitosprosessia käydään ja millaisina he näkevät kansalaisten muutosvastaisuuden, ovat tyyppillisiä. Sanomalehdillä on usein tietty agenda, jonka mukaisesti uutisointia tehdään. Tällä pyritään vaikuttamaan kansalaisten mielipiteeseen puolesta tai vastaan; tämä voi ilmentyä uutisten tulokulmissa ja luonnollisesti pääkirjoitussivun kannanotoissa. Toinen vaihtoehto taas on pysytellä neutraalilla, ulkopuolisella kannalla, ja käsitellä asiaa vain haastattelujen kautta. Tähän ratkaisuun päädytään käsittääkseni silloin, kun kyseinen tiedotusväline ei koe olevansa mielipidevaikuttaja alueellaan.

Kansalaisjournalistisessa asetelmassa liikkeelle lähdettäisiin siitä, mikä kansalaisia asiassa askarruttaa ja miten se vaikuttaa heidän elämäänsä. Lehden ei tulisi olla liittämässä tai erottamassa kuntia, vaan keskittyä siihen, mikä asiassa on hyvää ja huonoa. Artikkelit pyrkisivät tarjoamaan tietoa liitoksen vaikutuksista eri kanteilta antamalla tasaisesti puheenvuoroja kannattajille ja vastustajille. Tärkeää olisi esimerkiksi pystyä esittämään käytännön näkemyksiä siitä, millainen kuntien tulevaisuus olisi suuremmassa kokonaisuudessa. Lehden tulisi kysyä, miten esimerkiksi terveydenhuolto järjestettäisiin uudessa suurkunnassa, tai vaihtoehtoisesti voitaisiinko sitä pitää entisenlaisena tiukkenevan talouden rinnalla, jos kunnat pysyvät erillään. Esimerkkejä tulisi etsiä muualta Suomesta ja maailmalta sekä tarjota tilaa kansalaispuheenvuoroille. Lehden tulisi kertoa mitä tapahtuu ja miten asioihin voi vaikuttaa, sekä pyrkiä helpottamaan yleisönsä mielipiteen muodostamista.

Yhdysvaltalaisissa kansalaisjournalismikäytännöissä on painotettu usein myös julkisen kokoontumisen mahdollisuutta (esim. Rosen 1999): tiedotusväline voi järjestää uutisaiheen tiimoilta julkisia tilaisuuksia, joissa kansalaiset ja poliitikot voivat kohdata ja joissa käsiteltäisiin asiaa useista eri näkökulmista. Vastaavia kansalaisfoorumeita on käytetty myös Suomessa erityisesti vaalien alla. Järjestäjinä ovat toimineet kansalaisjärjestöt, puolueet ja tietyissä tapauksissa myös yksityishenkilöt. Kokoontumisen mahdollisuutta

kannattaisi käyttää journalismin piirissä entistä enemmän: se palvelee sekä yleisöä, että journalistia informaation ja mielipideaineiston jäsentäjänä, sekä uusien kysymysten heittäjänä. Valitettavasti kansankokoukset eivät useinkaan tavoita edustavaa osaa yleisöstä, vaan tilaisuuksiin saapuu jo valmiiksi aktivoitunut osa väestöstä. Kokemukseni mukaan sanomalehden järjestämiin tilaisuuksiin saapuu iäkästä väestöä selvästi nuorempaa helpommin (heillä on yleensä enemmän aikaa osallistua kuin työikäisillä). En kuitenkaan koe tätä kansalaisjournalismin kannalta kynnyskysymykseksi: järkevästi suunnitellusta tilaisuudesta voi saada uutisaineistoa vaikka sen kävijämäärä jäisikin alhaiseksi tai yksipuoliseksi.

Kansalaisjournalismin suhde kollektivismiin heijastuu hyvin edellisestä esimerkistä: se yrittää yhdistää hajanaista joukkoa yhteiseen toimintaan. Kuntaliitostapauksessa se pyrkisi saattamaan vaasalaiset ja mustasaarelaiset tietoisiksi toistensa toiveista ja peloista, sekä etsimään parempaa tietä yhteiseen vuorovaikutukseen. Tämä ei tarkoita, että tiedotusvälineen olisi tullut ottaa yksimielisen myönteinen kanta käsiteltävää liitosta kohtaan, vaan pyrkiä selvittämään, olisiko tämä liitos paras mahdollinen tapa parantaa paikkakuntien kansalaisten yhteisiä tavoitteita. Kuntaliitokselle on esitetty myös vaihtoehtoisia yhteistyötapoja, joiden arviointi olisi myös yleisön ja aiheen kannalta olennaista. Lähtökohta on, että keskenään ristiriitaiset, yksilölliset tahot saataisiin tiedostamaan yhteistoiminnan järkevyys ja positiiviset seuraukset.

Rousseaulaisittain liitosten alkuvaiheessa kaikkien tahto on hyvin hajanainen, mielipiteet puolesta tai vastaan liittyvät hyvin laajalle skaalalle ihmisten arkielämää. Kansalaisjournalistisen prosessin myötä tätä skaalaa pyrittäisiin tiivistämään: joihinkin kysymyksiin saataisiin selkeä vastaus, eikä mielipiteitä muodostettaisi valistumattomien arvailujen varaan. Toisaalta myös eri leirien argumentit selkiäisivät, ja niihin osattaisiin reagoida. Yleistahdon tärkeä piirre on karsia ääripäät pois; lehden sivuilla käytävä kansalaiskeskustelu johtaisi myös tähän lopputulokseen.

Kuten huomataan, suoran demokratian menetelmät veisivät kansalaiskeskustelun seuraavalle asteelle: niiden avulla asia voisi johtaa kansalaisaloitteeseen tai kansanäänestykseen. Suomen kuntalain rajoissa kansanäänestyksen järjestäminen aiheesta olisi myös mahdollista. Tosin se ei voisi olla lainvoimainen ja toimenpiteisiin johtava, vaan edellä ongelmalliseksi todettu neuvoa-antava kansanäänestys, jossa poliitikot pitäisivät lopullisen päätäntävällän itsellään. Lisäksi kansanäänestyksen järjestämisestä päättää Suomessa kunnanvaltuusto, joten julkisen keskustelun avulla tähän voi ainoastaan suositella ryhtyttävän.

Edustuksellisessa demokratiassa kuntaliitoksen lopputulos jää automaattisesti poliitikojen päätettäväksi. Jos ajatellaan, että demokratiassa poliittisten päätösten on saatava taakseen kansan suurimman osan suostumus, tarjoaa kansalaisjournalismi työvälineen legitimaation testaamiselle: tiedotusvälineen avulla voi tarkastella, millaisen reaktion kansalaisten piirissä tietty poliittinen ratkaisu tuottaa. Menetelmän käyttäminen tarjoaisi siis mahdollisuuden demokraattisempaan kunnallisvaikuttamiseen riippumatta siitä, onko päätöksen tekotapa suoran vai edustuksellisen demokratian mukainen. Kansalaisjournalismi vaatisi tiedotusvälineeltä enemmän suunnittelua, aikaa ja resursseja, kuin tapauksen käsitteleminen normaalin uutisoinnin kautta. Loppujen lopuksi se luultavasti tarjoaisi kuitenkin parempaa lukijapalvelua sekä yleisön mahdollisuuden tarkistaa ja vahvistaa siteitään sekä omaan paikkakuntaan, että tiedotusvälineeseen.

4.3.2 Valtakunnallinen maahanmuuttokeskustelu

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa Suomen poliittista keskustelua leimasivat kiihtyvässä määrin maahanmuuttoa puolustavat ja kritisoivat puheenvuorot. Aiemmin tiedotusvälineissä vaiettu aihe kohosi julkiseen keskusteluun etenkin Perussuomalaisten saatua kannatusta maahanmuuttokriittiselle politiikalleen. Suomen valtiovarainministeri Jyrki Katainen (kok.) totesi, että poliitikot ja media ovat yhteisesti vai-

mentaneet Suomen maahanmuuttokeskustelua, jotta viesti rasismista vastustamisesta olisi yhtenäinen. Kataisen mukaan asenne oli oikea, mutta tukahdutti samalla myös terveen keskustelun aiheesta: yhteiskunnallinen eliitti ei halunnut osallistua kansaa kiinnostavan aiheen käsittelyyn. (IS 23.3.2010).

Helsinkiläinen kaupunginvaltuutettu Jussi Halla-aho (sit. ps.) antoi kasvot maahanmuuttokritiikille blogikirjoituksillaan, joista hän sai syytteen uskonrauhan rikkomisesta ja kansanryhmää vastaan kiihottamisesta; edellisestä hän sai myös sakkorangaistuksen (Paakkanen 2009). Aiheen ympärillä käyneestä keskustelusta saa vaikutelman, että suomalaiset ovat jakautuneet kahteen leiriin: maahanmuuttoon kielteisesti ja myönteisesti suhtautuviin. Suomalaiselle maahanmuuttokeskustelulle on ollut myös tyypillistä liittää samaan keskusteluun sekä työperäisen-, että humanitäärisen maahanmuuton vaikutukset.

Argumenttien yhteensopimattomuus on ollut yleistä koko suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa: maahanmuuton vastustajat korostavat kielteisiä kokemuksiaan asiasta ja Suomen liiallisen hyvää sosiaaliturvaa maahanmuuttajia kohtaan. Maahanmuuttomyönteiset argumentoijat puolestaan nostavat etualalle monikulttuurisuuden ihanteen, taloudellisen välttämättömyyden sekä vastapuolen rasistisuuden. Maahanmuuttokritikot ovat myös vuolaasti syyttäneet mediaa heidän kannanottojensa vääristelystä ja vaiennuttamisesta. Yleisenä ongelmana on ollut myös keskustelun kohteena olevien ryhmien epämääräisyys: maahanmuuttajiksi käsitetään kaikki ulkosuomalaiset, ja näille asetetaan tiettyjä piirteitä. Sama ongelma tehdään myös kantasuomalaisten osalta. Asetelma on kaukana deliberaatiosta ja muistuttaakin suoraan Lippmannin stereotyyppioista: ihminen rakentaa puutteellisen tietomääränsä vuoksi ryhmiä ja sortuu siten pelkistykseen; syntyy virheellinen jako meihin ja muihin (Lippmann 2007a: 79–100).

Asian arkaluonteisuuden, mutta samalla tärkeyden, vuoksi tiedotusvälineillä on ollut ongelmia suhtautua asiaan. Keskustelun metatasa ja faktatasa sekoittuvat: uutisten henkilöitä tulee käsitellä lähtökohtaisen tasa-arvoisesti ja puolustaa tätä asetelmaa, kun taas

uutisaiheen debatissa itsessään pohditaan tasa-arvoisuuden mielekkyyttä tietyillä yhteiskunnan alueilla. Tasa-arvon kyseenalaistavaa maahanmuuton arvostelijaa ei haluta tuoda keskusteluun tasavertaisena jäsenenä, vaan tämän näkemys pyritään kilpistämään altavastaajaksi. Malliesimerkki maahanmuuttokeskustelun osapuolten epäonnistuneesta kohtaamisesta oli MetropoliAreenan maahanmuuttokeskustelutilaisuus Helsingissä syyskuussa 2009. Keskustelu työperäisestä maahanmuutosta kilpistyi debatoijien keskinäisiin rasismisyytöksiin. (Haukka & Kivessilta 2009).

Kansalaisjournalismi pystyisi ylittämään keskustelua rasittavan yhteismitattomuuden. Se jatkuu niin pitkään, kuin joukkotiedotusvälineet kieltäytyvät tarjoamasta myös maahanmuuttokriitikoille objektiivisen mahdollisuuden esittää poliittisen viestinsä. Rousseau'n yleistähtoa ei pääse syntymään, koska molempien ääripäiden mielipiteitä ei tuoda julkiselle areenalle, jolloin myöskään lientymistä ei pääse syntymään. Kansalaisjournalismin rooliksi tulisi, paitsi mielipiteiden kirjon, myös puolueettoman informaation esiintuominen: journalisti kykenisi tuomaan esiin aihepiiriä koskevat faktat ilman poliittisia rasitteita. Journalismin tehtäväksi tulisi myös saattaa "kantaväestö" ja maahanmuuttajaryhmät lähemmäksi toisiaan: eri ryhmät kohtaavat useissa tapauksissa vain pakon edessä, joten tasapuolinen ja faktapohjainen uutisointi voisi parantaa keskinäistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta. Tässä tapauksessa ilmenee yhteisön ja yleisön ero: jos journalisti ajattelee lukijoiden olevan kiinteä ja homogeeninen yhteisö, johtaisi se me-muut -asetelman toistamiseen ja vahvistamiseen. Yleisötasolla tätä ei tapahdu, vaan uutisoinnin voi tehdä kutakin kysymystä kiihottoman analyttisesti tarkastellen.

Maahanmuuttokeskustelua voisi käsitellä kansalaisjournalismissa uutissarjoilla, joissa tutkittaisiin aihepiiriä näkökulma kerrallaan: esimerkiksi työllisyysvaikutuksia voi käsitellä kansalaisten kysymysten perusteella: millaisia vaikutuksia työperäisellä tai humanitäärisellä maahanmuutolla on ollut Suomessa ja suomenkaltaisissa maissa? Milloin ja miten maahanmuuttaja työllistyy ja ei työllisty? Mitä yhteistä ja eroa on työperäisellä ja humanitäärisellä maahanmuutolla? Mitä kantaväestön ja maahanmuuttajien tulee odot-

taa toisiltaan? On tärkeää, että tämänkaltaiseen kartoituksessa pidetään fakta-aineisto ja poliittiset puheenvuorot erillään; lisäksi puheenvuorojen on ilmentävä molemmille osapuolille tasapuolisessa hengessä.

Mielestäni tässä tapauksessa kansalaisjournalismi pyrkii tuottamaan keskustelulle rousseaulaisen yleistähtötilan: yhteisen nimittäjän, jonka kautta eripuraiset ryhmät pääsevät setvimään erimielisyyksiään demokratian keinoin. Samalla se testaa Suomen poliitikkojen ja kansan yksimielisyyttä kipeässä tapauksessa. Kytkös suoraan demokratiaan on tässä tapauksessa sen korvaava: jos julkinen keskustelu voi edes jollain tapaa tyydyttää demokratiavajeen, ei äänestykselliselle lakialoitteille liene tarvetta. Edes hataran yleistähtötilan syntyminen helpottanee vaikean tilanteen ymmärtämistä ja ryhmien välistä suhtautumista. Vaikkei kansalaisjournalismi tarjoaisikaan päätöstä käsiteltävälle aiheelle, tarjoaisi se kanavan ottaa seuraava askel jumiutuneen syyttelylinjan ohitse ja tarkastella asioita edes näennäisen puolueettomasti. Samalla se tarjoaa kartoituksen kansalaismielipiteistä ja puheenvuoroista sekä yleisölle, että lainsäätäjille.

4.4 Pois demokratian kriisistä

Esimerkkitapaukseni osoittavat, että kansalaisjournalismin on mahdollista tuottaa demokratialle vitaalia keskustelua siellä, missä sitä ei ole. Samalla voi huomata, että sitä pystyy käyttämään myös sovittelijana yhteiskunnallisesti jumiutuneissa tilanteissa. Se pyrkii muuttamaan harvaäänisen keskustelun moniääniseksi ja tasoittamaan julkisuuden osalta valta-asetelmia. Tuomalla yhtälöön populismin ja Rousseau'n olen osoittanut sen, että kansalaisjournalismi ei kuitenkaan tukeudu pelkästään habermasilaiseen rationaalisesti keskustelevien yksilöiden ihanteeseen. Sen pitäisi olla valmis tuomaan keskusteluun myös soraääniä, joiden järkevyy- ja totuusperusteita voidaan pohtia julkisuudessa. Tätä voidaan pitää etuna myös siinä, että kansalaisten kautta voidaan oikeutetusti käsi-

tellä yhteiskunnassa rankoiksi miellyttyjä asioita sortumatta keltaisen lehdistön viitoittamaan sensaatiohakuisuuteen.

Chantal Mouffen mukaan demokratian kriisi kulminoituu siihen, että ajatus rationaaliin ja kiihkottomiin argumentteihin perustuvasta deliberaatiosta ei vastaa todellisuutta. Habermas pyrkii tuottamaan vastauksen poliittisiin kysymyksiin järjenkäyttöön pohjautavassa ideaalisessa puhetilanteessa, jolloin retorinen ja vallankäytöllinen ulottuvuus minimoituu. Todellisuudessa parhaan argumentin periaate on kuitenkin varsin alisteinen puheenvuorojen paremmuudelle. Myöskään valtaa ja vastakkaisuutta ei voida poistaa: ristiriidat ovat politiikan avainroolissa. Demokraattiseen politiikkaan kuuluu se, että kukaan ei voi väittää edustavansa ja hallitsevansa kokonaisuutta. Poliittisen kiistan osapuolia ei ole ennen kiistaa: valta rakentaa poliittiset minuudet. Kysymys ei siis ole vallan minimoimisesta vaan demokraattisesta legitimoinnista. (Mouffe 2009).

Politiikka on luonteeltaan kollektivoivaa: se tuottaa yhtenäisyyttä ristiriitojen keskellä: se luo "meitä" ja "niitä". Vastapuoli ei ole murskattava vihollinen eikä haastettava kilpailija: meitä ja niitä yhdistävät sitoutuminen yhteisiin, demokraattisiin pelisääntöihin. Poliitiikan tarkoitus on muuttaa sovittamaton ja vihamielinen vastakkaisuus osapuolten väliseksi kiistaksi. Poliitiikan tehtävä ei ole karsia tai banalisoida intohimoja, vaan valjastaa ne lopputuloksen saavuttamiseen. Kaikki yhteisymmärrys on vain väliaikaista vallan vakautumista, josta on aina suljettu jotakin pois. Moniarvoinen demokratia vaatii jonkin verran yhteisymmärrystä, mutta se koskee vain osaa eettis-poliittisista periaatteista. (Mouffe 2009).

Tältä osin Mouffe vähättelee deliberaatiota: hänen tuo politiikkaan mukaan asioiden ylitse kohoavaa kiistanalaisuutta. Vaikka politiikassa onkin usein kyse osapuolten välisestä kamppailusta, on taustalla kuitenkin tavoite tehdä sellaisia päätöksiä, johon suurin osa kansalaisista on valmiita sitoutumaan. Siksi myös deliberatiivisen keskustelun mer-

kitys on kiistämätön. Poliitiikan ydin löytynee jostakin Habermasin ja Mouffen väliseltä alueelta.

Deliberaatio ja moniarvoisuus ilmenevät edellisissä esimerkeissä: osoitus moniarvoisuudesta on se, että toisinajattelu pääsee keskeisesti julkisuuteen. Kansalaisjournalismi huomioi politiikan kollektivoivan roolin ja asettuu edistämään sitä. Painotan yleistahdyssanan osaa "tahto": kansalaisjournalismin lopputulos pyrkii osoittamaan sen liikumatilan, johon yleisön tahto ulottuu. Legitimoitu politiikka liikkuu siis tällä alueella. Suorassa demokratiassa voidaan myös olettaa, että kansa päätyisi lopputulokseen, joka liittyy tämän tahdon piiriin. Ennemmin tai myöhemmin julkinen keskustelu aiheesta päättyy yleisemmän kannan voittoon. Yleistahdolla ja loogisesti tai utilitaristisesti parhaalla lopputuloksella ei ole juurikaan yhteisiä piirteitä. Ei pidä olettaa, että kansa tietää mikä sille on parasta; sen sijaan se tietää, mikä sille kelpaa. Populismissa kansalle on tavalla tai toisella tuotava esiin sille kelpaavat vaihtoehdot, elleivät ne ole syntyneet jo keskustelun alussa.

Deliberatiivisesta merkityksestä kielii esimerkkitapauksissa esiin tullut lippmannilainen osoitus kansalaisen käsityksen rajallisuudesta, sekä siitä, että kansalaisjournalismi ei kyseenalaista sitä. Pikemminkin tilanne on sille ponnahtuslauta: taustalla on usko, että kansalaisten mielipiteenmuodostuskyky on rajallinen, koska tiedon saatavuus on liian vaikeaa ja tieto sekoittuu pelkistyneisiin kannanottoihin. Kansalaisjournalismin kuuluu kuitenkin usko siihen, että kansa voi ylittää rajallisuutensa saavuttaen kollektiivisen tilan, jossa pystytään tekemään yleisönsä legitimoimia ehdotuksia. Siksi kansalaisjournalismille on tärkeää ns. deliberatiivinen informaatio, siis mielipiteistä vapaat tietosisällöt keskustelun taustalla. Tarvitaan paitsi mielipiteiden kirjon monipuolista käsittelyä, myös totuus pohjaista informaatiota. Kansalaisjournalismi pyrkii propagoimaan demokraattisen vaikuttamisen puolesta. Tämän vuoksi käsitys asioista, sekä mahdollisuuksista vaikuttaa niihin, on tehtävä mahdollisimman helpoksi. Näin kansalaisjournalismin on yhdistettävä konfirmaatio ja informaatio.

Kansalaisjournalismin ja liberaalin yhteiskunnan liitosta voidaan kuitenkin pohtia vielä tarkemmin. Olen edellä maininnut, että liberalismille olennaista on asioiden arvottaminen pluralistisin perustein: ongelmatilanteita tarkkaillaan useasta eri näkökulmasta, eikä niistä löydy yleensä yhtä selkeää tietä ulos. Lippmann päätyisi Habermasin leiriin: tyydyttävä lopputulos saavutetaan deliberoituneen järkeilyn välityksellä, ja tähän edustuksellinen järjestelmä on ideaali. Samaan lopputulokseen, joskaan ei yhtä vahvasti, päätyisi kuitenkin myös Dewey: yleisö voi tulla tietoiseksi ideaalista lopputuloksesta ja tuottaa niihin edesauttavan valtiokoneiston. Rousseau ja Mouffe kuitenkin huomauttaisivat, että pelkkä deliberaatio epäpolitisoi politiikan: todelliset eturistiriidat jäisivät takalalle ja fakta, että poliittisissa kiistoissa on voittajia ja häviäjiä, jäisi liian vähälle huomiolle.

Rousseauun mukaan yleistahdon antautuminen pitää sisällään mahdollisuuden poliittiseen tappioon, mutta yleistahdon toteutuessa tappio ei ole murskaava: kaikkien tahdosta on karsittu rankimmat vastakkainasettelut pois, joten tuloksen pitäisi olla suhteellisen hyväksyttävä ja tasapuolinen. Tässä yhteydessä on mahdollista käsittää Rousseauun ajatus yleistahdon pakottamisesta: kyseessä ei ole tyrannimainen pakkokoneisto, vaan hän olettaa yksilöiden sopeutuvan kollektiiviseen tahtoon, koska se on kyseisessä tilanteessa järkevintä.

4.5 Vielä kerran: deliberaatiota ja demokratiaa

Lippmannin liberalismi ja Habermasin deliberaatio eivät tarjoa täydellisiä lähtökohtia ruohonjuuritason poliittiselle osallistumiselle: päätöksenteko edellyttää erikoistumista. Monessa tapauksessa yleisöä pidetään massoittuneena päätösten objektina. Rousseau ja Dewey puolestaan pyrkivät tekemään yleisöstä objektin sijasta demokraattisen subjektin: osallistuminen on järkevää ja kannattavaa. Edustajien tekemien päätösten yläpuolella on

kansan legitimointi, eikä ilman sitä tule ryhtyä poliittisiin toimenpiteisiin. Poliittista valtaa käyttävät edellisessä harvojen eksellenssi ja jälkimmäisessä monenkirjava väkijoukko.

Rosenilaisessa kansalaisjournalismin muodossa asetetaan näiden kahden lähestymistavan väliin. Yleisö on myös uutisoinnin välillinen subjekti: suora subjekti on journalisti, pitää uutisen muodostusvastuun itsellään. Välillinen subjekti tarjoaa tähän aiheet ja välineet, se huomioiden saavutetaan uutisoinnin suunta. Välillinen subjektius on ero jokamiehenjournalismiin, jossa nimensä mukaisesti yleisö kirjoittaa uutisensa omista lähtökohdistaan. Professionaalisen journalismin vaikutus uutistuotteeseen pyritään minimoimaan. Ottamalla etäisyyttä tähän, etenkin internetissä yleistyneeseen, perustaltaan anarkistiseen joukkoviestintään, kansalaisjournalismi lähenee Lippmania ja deliberaatiota. Lisäksi samaan päämäärään ohjaa myös perinteinen käsitys objektiivisesta informaatiosta.

Lippmannin mukaan yhteiskuntatason päätöksissä on sellaista vaikeutta, että kansan legitimaatio kaikkiin asioihin ei ole tarpeellista. Julkisuudessa ei voida tavoittaa yhteistä hyvää, vaan se edustaa aina ryhmäkohtaisia omia etuja. Itse asiassa kansa legitimoii päättäjiensä toimet jo valitessaan nämä henkilövaaleilla. Päättäjät nauttivat lähtökohtaisesti kansan luottamusta. Lippmannin politiikka toteutuu asiantuntevien eliittien pyrkimyksinä konsensukseen, joka puolestaan tähtää intressiryhmien hankauksen tasapainottamiseen. Lippmanninkaan politiikkaa ei siis tule pitää sellaisena autoritäärisenä konsensusena, jossa eliitti yksimielisesti sanelee yhteiskuntapolitiikan sisällön. Deweyllä taas kansanjoukkojen pragmaattinen ja kollektiivinen toiminta osoittaa sen täsmällisen suhtautumisen politiikkaan. Lippmann ja Dewey liikkuvat pikemminkin politiikan eri tasoilla kuin kahnauksessa keskenään. Legitimaation tärkeydessä on kuitenkin eroa: Deweylle kansan oikeutus on politiikan lähtökohta. (Malmberg 2009).

Kansalaisjournalismin legitimaatiotason voi havaita kuuluvan Deweyn ja Rousseauin ajattelun piiriin. Käsiteltävä asia huipentuu yleistähtoon, jonka osoittama menettelytapa olisi yleisön legitimoima. Informaatiotaso on kuitenkin Lippmanilta ja Habermasilta: se sisäistää ideaalikeskustelun periaatteen, jonka mukaisesti tosiasiallisesti paras lopputulos on saavutettavissa rationaalisen mielipiteenvaihdon kautta. Nämä kaksi hieman vastakkaista asiaa pysyttelevät harmonisessa suhteessa journalistin toiminnan perusteella: toiminta perustuu Heikkilän ja Kuneliuksen (1997) kuvaamalla tavalla poliittisten puheenvuorojen julkisuuteen pääsyn edistämiseen ja vastaavasti harkitsevaan valintaan. Tämä hieman hankala konsepti tarkoittaa siis käytännössä, että toimittaja pitää myös kansalaisjournalismissa mielipideaineiston ja informaation välillä hajurakoa. Koska toimittaja ei ole poliitikko, ei ratkaisunkaan tarvitse olla loogisesti täydellinen ja aukoton. Siksi pidän legitimaatiota kansalaisjournalistin tärkeimpänä välineenä yhteiskunnan kannalta.

Ongelmalliseksi tulee kuitenkin kysymys yleisön pirstaleisuudesta: onko sellaista kollektiivista yleisöä, jollaisen kansalaisjournalismi pyrkii koostamaan, sittenkään mahdollista saavuttaa? Tämä liberaali vasta-argumentti on entistä olennaisempi, kun huomioidaan suomalaisen yhteiskunnan rakenteellinen luokattomuus: kuten mainitsin, vanhojen kyläyhteisöjen hapertuminen ja nautiskelevan keskiluokan syntyminen tuotti hedelmällisen maaston pluralismille. Suurelta kaupungistuneelta keskiluokalta löytyy verrattain vähän sellaisia piirteitä, joista nämä olisivat lähtökohtaisesti yksimielisiä.

Mielestäni tähän on löytynyt vastaus: mainitsin luvussa 3.3. että joukkoviestinnän tavoitteleva yleisö ei ole yhteisö. Näin journalismin ei tulekaan tavoitella keinotekoisuutta hyvin heterogeenisen joukon keskuuteen. Samuus on asia, joka muodostuu muualla kuin joukkoviestinnässä. Poliitikkaa ei pitäisi nähdä myöskään yhteisöjen taistelukenttänä. Mielestäni kansalaisjournalismin liittäminen kommunitarismiin on liian pitkälle viety virhearvio. Ideologinen kytkentä liittyy vain kollektivismiin: liikkumavara jää yleisempään yhteiskuntafilosofiaan kuin liittäjät ovat väittäneet.

Samuuden tarkastelua tärkeämpää on huomioida millaisia poliittisia tekoja yleisö on valmis keskuudessaan kannattamaan tai sietämään. Kansalaisjournalismin tulee tähdätä kollektiiviset panoksensa juuri tähän kohtaan: tuottamaan laajasta mielipiteiden massasta suuria linjauksia, jotka sen yleisö voisi allekirjoittaa suoran demokratian hengessä. Tällä tavoin kansalaisjournalismin toimintakenttä muistuttaa Rousseau'n yleistähtoa: alussa on hajanainen ja antagonistinen kaikkien tahto. Kun siitä poistetaan ääripäät, voidaan saavuttaa yleistähtö. Prosessi on hidas ja haastava, mutta sillä voi olla hyödyllisiä tuloksia riippumatta siitä, tavoitellaanko asiasta kansan legitimaatiota vai deliberaation kiihкотonta järjenkäyttöä, joka tähtää kohti parasta lopputulosta.

Käsittääkseni kansalaisjournalismia on paras käyttää silloin kun tiedostetaan jonkinlainen yhteiskunnallinen ongelma tai tilanne, johon kohdistetaan sitten journalistinen huomio. Heikkilä ja Kunelius (1997) huomioivat kuitenkin, että kansalaisjournalismilla voidaan pyrkiä myös laaja-alaisempaan journalistiseen uudistamiseen. Tähän asiaan en juuri ole puuttunut tutkimuksessa. Sen sijaan olen osoittanut kansalaisjournalismiteoriasta muutamia perustavanlaatuisia heikkouksia, joiden valossa menetelmä ei sopisi journalismin kokonaisvaltaiseksi linjaksi. Pääasiallinen ongelma tässä lienee se, että monet uutiset eivät kaipaa taustalleen keskustelua laisinkaan. Lippmannia mukaillen voisi sanoa, että kansalaisten rajallisen tiedon esiintuominen joissain uutisissa ei parantaisi uutisaihetta mitenkään. Yleisön mahdollisuus vaikuttaa moniin maailman tapahtuviin asioihin, on minimaalinen. Esimerkiksi ulkomaiden politiikassa tapahtuvien muutosten saattaminen kansan tietoisuuteen on selvästi tärkeämpää kuin niiden sisällön pitkällinen keskusteluttaminen. Journalismin etu on, että myös kansa voi olla tietoinen siitä, miten jossakin tilanteessa tulee toimia, kun se tulee itselle ajankohtaiseksi. Esimerkiksi vuoden 2009 sikainfluenssauutisoinnista lienee se hyöty, että turhaa paniikkimielialaa ei päässyt liiaksi syntymään ja ihmiset osasivat reagoida suhteellisen neutraalisti, kun tiedot ensimmäisistä suomalaisista uhreista tulivat julkisuuteen. Jos kansalaisjournalistisia menetelmiä olisi käytetty tässä yhteydessä, olisivat esimerkiksi rokotteiden haittavaikutukseen liittyvät argumentit saattaneet nousta tarpeettoman suureen rooliin; tosin näin

kävi jo iltapäivälehtien sensaatiojulkisuudenkin kautta. Verrattain yksinäinen (joskaan ei kritiikitön) uutislinja toimii parhaiten tällaisessa tapauksessa.

Vaikka kansalaisjournalismia ei tulisikaan soveltaa kaikkeen, on sillä ehdottoman edulliset hetkensä. Näitä hetkiä olen pyrkinyt kuvaamaan tämän luvun esimerkkitapauksissani. Molemmissa tapauksissa se kykenee tuomaan jotain uutta ja rakentavaa osaksi keskustelua ja auttamaan jumiutuneiden poliittisten asioiden ylittämistä. Kansalaisjournalismi toimii parhaiten silloin, kun ollaan lähellä Deweyn yleisökonseptia: edessä on joitakin tavoitteita, joihin yleisö pääsee käsiksi ja joihin voi vaikuttaa. Sen sijaan esimerkiksi sikainfluenssauutisointi on vahvasti Lippmannilaista aluetta, jossa neutraali informaatio ja auktoriteetteihin luottaminen on tärkeää.

Olen myös havainnut, ettei suomalainen, liberaali demokratia mahdollista kansalaisjournalismin kohoamista täyteen demokraattiseen potentiaaliinsa. Jos olemassa olisi lukuisampia suoran demokratian menettelyjä, kasvaisi myös kansalaisjournalismin yhteiskunnallinen arvo. Silloin legitimaation poliittinen merkitys ei olisi näennäinen, vaan journalismin tärkeä tehtävä olisi poliittisen ilmapiirin kartoittaminen ja ennustaminen. Kansalaisjournalismilla on selkeä taipumus lähestyä suoraa demokratiaa; jos yleisön poliittinen vaikutusvalta jää näennäiseksi tai suuntaa-antavaksi, on lopputulos kansalaisjournalismin kannalta turhauttava ja lannistava. Demokraattisen järjestelmämme ongelmat eivät nykyisen lainsäädännön vallitessa ratkea journalismin laatua tai muotoa parantamalla. Jos heikko äänestysaktiivisuus koetaan poliittiseksi legitimaatiokriisiksi, tulisi järjestelmää avata lainsäädännön suunnalta. Vasta sen jälkeen journalismi kykenisi täysipainoisesti lunastamaan siihen kohdistuneet odotukset yleisön aktivoinnista.

LÄHTEET

Ahva, Laura (2004) Voiko vaalit hoitaa toisin? Teoksessa: Jukka Pietiläinen (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2004*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Asola, Aki (2008) Demokratia tarvitsee journalismia. Teoksessa: Aki Asola (toim.) *Journalistit ja Demokratia*, Oikeusministeriön julkaisuja 2008:5. Helsinki: Edita Prima Oy.

Black, Jay (1997) Preface. Teoksessa Jay Black (toim.) *Mixed News. The Public/Civic/Communitarian Journalism Debate*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Blake, William (1997/1793) *Taivaan ja helvetin avioliitto ja muuta proosaa*. Hämeenlinna: Karisto.

Bogdanor, Vernon (toim.) (1991) *The Blackwell Encyclopaedia of Political Science*. Lontoo: Blackwell.

Borchert, Donald M. (toim.) (2006a) *Encyclopedia of Philosophy*. 2. painos. Osa 1. Yhdysvallat: Macmillan.

Borchert, Donald M. (toim.) (2006b) *Encyclopedia of Philosophy*. 2. painos. Osa 3. Yhdysvallat: Macmillan.

Borchert, Donald M. (toim.) (2006c) *Encyclopedia of Philosophy*. 2. painos. Osa 8. Yhdysvallat: Macmillan.

Büchi, Rolf (2006) *Kohti osallistavaa demokratiaa. Kansanäänestykset demokratian välineenä*. Helsinki: Like: Suomen Rauhanpuolustajat.

Campbell, Cole C. (1999) Foreword: Journalism as a Democratic Art. Teoksessa: Theodore L. Glasser (toim.) *The Idea of Public Journalism*. Lontoo: The Guilford Press.

Christman, John (2002) *Social and political philosophy. A contemporary introduction*. Lontoo: Routledge.

Britannica Book of the Year 2009. (2010) [online]. [Lainattu 20.3.2010]. "Citizen Journalism: A News [R]evolution". Saatavilla: <http://search.eb.com/eb/article-9444219>

Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy (2000). Lontoo: Routledge.

Dewey, John (2006/1927) *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Tampere: Vastapaino.

Fukuyama, Francis (1992) *Historian loppu ja viimeinen ihminen*. Juva: WSOY.

Glasser, Theodore & Stephanie Craft (1997) Kansalaisjournalismi ja demokraattiset ideaalit. *Tiedotustutkimus* 4/1997.

Glasser, Theodore L. (1999) The Idea of Public Journalism. Teoksessa: Theodore L. Glasser (toim.) *The Idea of Public Journalism*. Lontoo: The Guilford Press.

Gorham, Michael S. (1996) Tongue-tied writers: The Rabse'kor movement and the voice of the 'new intelligentsia' in early Soviet Russia. *Russian Review* 55: 3.

Habermas, Jürgen (2004/1990) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.

Haukka, Inka & Jenni Kivessilta (2009) [online]. [Lainattu 19.4.2010]. Maahanmuuttokeskustelu äityi väittelyksi rasismista. Mtv3.fi 17.9.2009. Saatavilla: <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2009/09/956412>

Heikkilä, Heikki & Risto Kunelius (1997) Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 4/1997.

Heikkilä, Heikki & Risto Kunelius (2003) Ajatuksia lainaamassa. Miten kansalaisjournalismin ajatukset istuvat meille? Teoksessa: Nando Malmelin (toim.) *Välittämisen tie de : viestinnän näkökulmia yhteiskuntaan, kulttuuriin ja kansalaisuuteen : professori Ulla-Maija Kivikurun juhlakirja*. Helsinki: Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.

Hemánus, Pertti (1973) *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Keuruu: Otava.

Hemánus, Pertti (1975) *Propaganda sanomalehdissä*. Keuruu: Otava.

Hicks, Jeremy (2007) Worker Correspondents: Between Journalism and Literature. *Russian Review* 66: 4.

Huttunen, Rauno (2003) [online]. [Lainattu 20.11.2009]. Habermas and the Problem of Indoctrination Saatavilla: <http://www.vusst.hr/ENCYCLOPAEDIA/indoctrination.htm>

IS (2009) [online]. [Lainattu 22.3.2010]. Katainen: Maahanmuuttokeskustelu haluttu vaihtoa. *Iltasanomat* 22.3.2010. Saatavilla: <http://www.iltasanomat.fi/uutiset/kotimaa/uutinen.asp?id=2052863>

Järvi, Matti & Matti Rinnekangas (2007a) Janek Wolff ja 11590 muuta mustasaarelaista vastustavat liitosta. *Pohjalainen* 16.6.2007.

Järvi, Matti & Matti Rinnekangas (2007b) Kuntaliitokselta odotetaan veroalea ja pelätään kieliriitoja. *Pohjalainen* 19.6.2007.

Järvi, Matti (2008) Kuntaliitoksen vastustaminen vähenee Vaasan ja Mustasaaren välillä. *Pohjalainen* 23.6.2008.

Kilpi, Volter (1987/1917) *Kansallista itsetutkiskelua. Suomalaisia kulttuuri-ääriä*. Keuruu: Otava.

Kortteinen, Matti (1994) Poliittinen kriisi: tausta ja sisältö. Teoksessa: Ilkka Niiniluoto & Paavo Löppönen (toim.) *Suomen henkinen tila ja tulevaisuus*. Juva: WSOY.

Kunnat.net (2009) [online]. [Lainattu 3.3.2010]. Kunta- ja palvelurakennemuutos.. Saatavilla: http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;55264;55275;82183

Kuutti, Heikki (2006) *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.

Kunelius, Risto (2001) *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Juva: WSOY.

Kymlicka, Will (2002) *Contemporary political philosophy*. New York : Oxford University Press.

Lenin, Vladimir (1977/1918) Sanomalehtiemme luonteesta. *Valitut teokset* (10 osaa). Osa 8. Moskova: Kustannusliike Edistys

Leonard, Thomas C. (1999) Making Readers into Citizens – The Old-Fashioned Way. Teoksessa: Theodore L. Glasser (toim.) *The Idea of Public Journalism*. Lontoo: The Guilford press.

Lippmann, Walter (2008/1920) *Liberty and the News*. Oxford: Princeton University Press.

Lippmann, Walter (2007a/1922) *Public Opinion*. Iso-Britannia: Filiquarian publishing.

Lippmann, Walter (2007b/1927) *The Phantom Public*. New Brunswick (NJ): Transaction Publishers.

Lloyd, John (2008) Vakava journalismi on pelastettava. Teoksessa Aki Asola (toim.) *Journalistit ja demokratia*. Oikeusministeriön julkaisuja 2008: 5. Helsinki: Edita Prima Oy.

MacIntyre, Alasdair (2004) *Hyveiden jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.

Malmberg, Tarmo (2005) Habermas, porvarillinen yhteiskunta ja julkisuus. Kahden väärinkäsityksen johdosta. *Tiedotustutkimus* 4–5/2005.

Malmberg, Tarmo (2006) Habermas ja teoreettinen julkisuustutkimus. Yritys selittää väärinkäsityksiä. *Tiedotustutkimus* 2/2006.

Malmberg, Tarmo (2009) Lippmann vai Dewey? Demokratia, poliittinen kulttuuri ja julkisuus. *Media & Viestintä* 3/2009.

Merritt, Davis "Buzz" (1997) Public Journalism, Independence and Civic Capital... Three Ideas in Complete Harmony. Teoksessa Jay Black (toim.) *Mixed News. The Public/Civic/Communitarian Journalism Debate*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Miller, David (toim.) (1991) *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*. Lontoo: Blackwell.

Minkkinen, Sirkka, Kaarle Nordenstreng, Max Rand & Margareta Starck (1979) *Joukkotiedotus*. Helsinki: Tammi.

Mouffe, Chantal (2009) Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus? *Media & viestintä* 3/2009.

Nieminen, Hannu (1998) Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta? Teoksessa: Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) *Viestinnän jäljillä*. Juva: WSOY.

Niiniluoto, Ilkka (1994) Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. Teoksessa: Ilkka Niiniluoto & Paavo Löppönen (toim.) *Suomen henkinen tila ja tulevaisuus*. Juva: WSOY.

Paakkanen, Matti (2009) [online] [Lainattu 19.4.2010]. Halla-aho tuomittiin sakkoihin uskonrauhan rikkomisesta. *HS.fi*. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Halla-aho+tuomittiin+sakkoihin+uskonrauhan+rikkomisesta/1135249160657>

Pesonen, Pertti (1994) Kansanäänestys ja edustuksellinen demokratia. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.) *Suomen EU-kansanäänestys 1994 : raportti äänestäjien kannanotoista*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö: Eurooppatiedotus.

Peters, Bernhard (2008) On Public Deliberation and Public Culture. Teoksessa Hartmut Wessler (toim.) *Public Deliberation and Public Culture. The Writings of Bernhard Peters 1993–2005*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Pohjalainen (2007) [online] [Lainattu 12.4.2010] KUNTALIITOS. Saatavilla: http://www.pohjalainen.fi/img/RAPORTTI_osa1.pdf

Puranen, Tuula (2000) "Mä vaan kirjoitan...". Laadullinen tutkimus Aamulehden uutistoimittajien yleisösuhteesta. Teoksessa: Risto Kunelius & Seija Ridell (toim.) *Kaksi katsetta journalismiin*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rawls, John (1988) *Oikeudenmukaisuusteoria*. Juva: WSOY.

Rosen, Jay (1994) Making Things More Public: On the Political Responsibility of the Media Intellectual. *Critical Studies in Mass Communication* 11: 4.

Rosen, Jay (1999) *What are journalists for?* New Haven: Yale University Press.

Rosen, Jay (2000) Questions and Answers About Public Journalism. *Journalism Studies* 1: 4.

Rousseau, Jean-Jacques (1988 [1762]) *Yhteiskuntasopimuksesta*. Hämeenlinna: Karisto.

Rousseau, Jean-Jacques (2000 [1755]) *Tutkielma ihmisten välisen eriarvoisuuden alkuperästä ja perusteista*. Tampere: Vastapaino.

Schudson, Michael (1999) What Public Journalism Knows about Journalism but Doesn't Know about "Public". Teoksessa Theodore L. Glasser (toim.) *The Idea of Public Journalism*. Lontoo: The Guilford Press.

Setälä, Maija (2003) *Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.

Suomen tilastollinen vuosikirja 2009 (2009) Talouden rakenteellinen muutos 1860–2008. Helsinki: Tilastokeskus.

The Pew Center for Civic Journalism (2010) [online]. [Lainattu 3.3.2010]. Saatavilla: <http://www.pewcenter.org/>

This Divided State. Ohjannut Steven Greenstreet. [DVD] Disinformation. (2005).

Tilastokeskus (2007a) [online]. [Lainattu 20.2.2010]. Vaalitilastot, Eduskuntavaalit 2007. Saatavilla: Stat.fi.

Tilastokeskus (2008) [online]. [Lainattu 20.2.2010]. Ajankäyttötutkimus 2008. Saatavilla: Stat.fi

Tocqueville, Alexis de (2006/1840) *Demokratia Amerikassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Vaalit.fi (2009a) [online]. [Lainattu 6.4.2010]. Valtiollinen neuvoa-antava kansanäänestys. Saatavilla: <http://www.vaalit.fi/15896.htm>

Vaalit.fi (2009b) [online]. [Lainattu 6.4.2010]. Kunnallinen neuvoa-antava kansanäänestys. Saatavilla: <http://www.vaalit.fi/15897.htm>

Väliaverron, Esa (1997) Julkisen keskustelun taito. *Tiedotustutkimus* 4/1997.

Yle Elävä arkisto (2008) [online]. [Lainattu 29.4.2010]. Ilkka Kanervan kujanjuoksu. [Lainattu 29.4.2010]. Saatavilla: <http://yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=1&ag=4&t=610>

Yle uutiset (2009a) [online]. [Lainattu 11.2.2010]. Sveitsi kieltää minareettien rakentamisen. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2009/11/sveitsi_kieltaa_minareettien_rakentamisen_1209966.html

Yle uutiset (2009b) [online]. [Lainattu 11.2.2010]. TAUSTA: Sveitsin minareettikiellole kritiikkiä ja kiitosta. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2009/11/sveitsin_minareettikiellole_kritiikkia_ja_kiitosta_1215112.html

Yle uutiset (2010) [online]. [Lainattu 29.4.2010]. Netissä roikutaan jo liki tunti päivässä. Saatavilla: http://www.yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/04/netissa_roikutaan_jo_lik_i_tunti_paivassa_1642518.html